ENGİN ARDIÇ

Daktilo Konçertoları

cep
anlatı

DAKTİLO KONÇERTOLARI

Engin Ardıç

Cep Kitapları - 1990

Engin Ardıç

Ünü günden güne büyüyen bir köşe yazarı ve 1990'lı yılların en popüler yazarlarından biri olmaya da aday.

Galatasaray Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi Siyasi Bilimler mezunu olan Ardıç, Tiyatro, Yeni Dergi, vb dergilerde, Yeni Ortam, Politika, Cumhuriyet gibi gazetelerde tiyatro ve edebiyat eleştirileriyle yazarlık serüvenine atıldı. 1982'de Londra BBC Türkçe Yayınlar Servisi'nde program asistanlığı ve sunuculuk, yurda döndüğünde Dünya gazetesinde dış haberler şefliği ve köşe yazarlığı yaptı.

Nokta'da yayın danışmanlığı ve köşe yazarlığı 1988'e dek sürdü; bu yıllara ait izlenimlerini yansıtan yazılarının bir derlemesi Doğru Söyleyeni Dokuz Köyden... adlı ilk kitabında yayınlandı (Cep Kitapları, 1988).

Ardıç 1988'den itibaren bir süre Tempo, Elele, ve Playmen dergilerinde yazdı, daha sonra Sabah gazetesinde Değinmeler sütununu açtı... Okurların "Ardıç Kuşu" rümuzuyla tanıyıp sevdikleri yazar, Tempo'daki "İzlenimler"ini İslam Teksas'ta adlı ikinci kitabında yayınlandı (Cep Kitapları,1989). Elele'deki aylık yazıları, Kadın Suretleri adlı üçüncü (Cep Kitapları, 1989), Playmen'deki yazılarıysa Şengül Hamamı (Cep Kitapları, 1989) adlı dördüncü kitabında derlendi.

"İzlenimler" dizisinin üçüncü ve son kitabıysa, Mustafa Kemal Sizin Gibi Kıro Değildi başlığıyla 1990'da, yine yayınlarımız arasında çıktı. Ardıç Kuşu'nun yeni yapıtı "Daktilo Konçertoları"yla birlikte sayısı altıyı bulan yapıtları, toplam 70.000 adet basılmış bulunuyor.

Sözün Önü

Bu yazılar, elbette önce kadınlar için yazıldı.

Ama bu, onları erkekler de okumaz, sevmez anlamına gelmiyor.

Lafın açıkçası, bazıları Elele, çoğu Kapris dergilerinde bir yıldan fazla süre her ay başı tıkır tıkır yayınlanmış "kadın yazıları" bunlar; çoğunun "kahramanları" kadın, içlerinde bol duygu, epey hüzün, çokça "kadının ilgi alanına giren" malzeme var: Etek boyları, kaş kalemleri, yakışıklı çocuklar, yitik aşklar falan...

Neden Daktilo Konçertoları da, sözgelimi "düdüklü tencere sonatları", "cımbız senfonik şiirleri", "tampon partisyonları" değil diye sorarsanız, bir kere elbette yazarınız orijinallik olsun için seçti bu ana başlığı, kitabın kapağında o iki kelimeyi gören merak edecek, takılana ilginç gelecek, "aa, ne hoş, bakalım Ardıç ne yazmış bu sefer" diyecek de papelleri bastırıp alacak, biz de böylece evin nafakasını çıkaracağız!

Bu, işin "erkekçe" ve de dosdoğru, sipsivri açıklaması, "erkekçe" dedim diye feminist hemşirelerim artık kızıp darılmayacaklar...

Ama, azıcık düşününce, Ardıç Kuşunuz'un o kadar da bencil sayılmaması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkıyor, değil mi? "Solo daktilo ve arkada hayli kalabalık" için çızıktınlmış birtakım şeyler; önde yazar, daktilo başında solo geçerken, orkestrayı oluşturan anılar, kırıklıklar, acılar, şarkılar, bu arada tabii bol kıraat da, yaylılar, nefesliler, vurmalılar misali eşlik ediyorlar!

(Kimi hırçın besteciler, hele romantikler, konçertoyu, solo yapan sazla orkestranın bir çeşit "kavgası" gibi alırlar ya, siz isterseniz benim yazılara da, fakirin anılarla, acılarla, müzikler ve kitaplarla, öncelikle de kadınlarla bir tür hesaplaşmaya oturması deyiniz...)

İşte böyle. İki yıl içinde altıncı kitabını yayınlayan şu sefilin eserine hâlâ panganotları bastırdığınız, üşenmeyip okuduğunuz, hatta, belli mi olur, belki de beğendiğiniz için sağolun...

Da, benim asıl merak ettiğim şu:

Bakalım daha hâlâ kaç şabalak, bu yazıları da okuduktan sonra bana "kadın düşmanı" demeyi sürdürecek?

YOK KADINLAR

"Je fais souvent ce reve etrange et penetrant d'une femme inconnue Et qui m'aime et me comprend... Car, elle me comprend!"

Hayır, artık az içiyorum. Dün gece erkenden yattım, iki satır okudum uyumadan önce, popomda pijamam; bu sabah hava da pırıl pırıl, İstanbul'u teslim alan sıkı sağanak çok direnemez, vakitlice çeker gider de, hani ardından öyle bir duru saydam görünür ki bu rezil şehir, kubbeler, minareler, Kadıköy vapurunun köpüğü tertemiz ortaya çıkar çok uzaklardan bakınca... İçin, bira kaymağı gibi, tosun tosun kabarır, kaldırımın kenarında durup duran taşa bir tekme savurmak, elinde kitaplarınla koşmak, koşmak, oracıkta gördüğün herhangi bir kızı sarılıp şap diye öpüvermek istersin! (Bak, önün sıra yürüyen kızın incecik şile bezi eteğinin altında besbelli başka bir şeyciği yok, poposu da paluze gibi tir tir titreşiyor, hadi git şimdi o televizyon reklamında olduğu gibi hiç tanımadığı bir erkek olaraktan ona bir demet çiçek ver de, Louis Vuitton çantanın demir tokasını alnının ortasına şakkadanak ye, aklın başına ossaat gelsin! Burası Paris mi hemşerim?)

Öyle de, neden gene hüzün?

Neden aklına Alfred de Musset'in o dizeleri üşüşüyor Ardıç kuşu? Çoğu zaman görürüm şu tuhaf ve içime işleyen düşü, tanımadığım bir kadının düşünü, beni seven ve beni anlayan... Çünkü, anlıyor beni! Ne kadar da kötü çevirdim, bağışla Baba Musset.

Hangi erkek görmez ki o düşü Baba Musset?

Anlayan çıkmadığı, ya da çok ender, binde bir karşılaştığın için onunla, düşün düş düzeyinde kalır. Sanki Musset'yi de George Sand mı anlamış, silindir şapka giyen, fosur fosur puro içen, erkek ceketi, erkek pantoluyla gezen hatun, bir yandan Musset'yi "idare" ediyor, bir yandan karşı pencereden Chopin'e göz süzüyor haspa. (Taibout Sokağı'nın seksen numarası, geniş, altı at koşulmuş koskoca saltanat arabasının geçebileceği kadar geniş kapıdan girince kocaman avlu, ortası çiçeklik, ne çiçekliği, bağlık bahçelik, kafanı kaldırır, birinci kat penceresinin hemen altına bak, ünlü besteci Frederic Chopin bin sekiz yüz bilmem kaçtan bin sekiz yüz bilmem kaça kadar bu evde oturmuştur... Şimdi tam karşıya dön, istersen az yürü, gene başını dikip başka bir birinci kat penceresinin yanına asılı tabelayı oku, ünlü yazar George Sand, bin sekiz yüz bilmem kaçtan bin sekiz yüz bilmem

kaça kadar burada oturmuştur! Amanın bu avluyu o bin sekiz yüz bilmem kaçlarda gezmek varmış, bir yandan şadırvandan kanatlanan su şırıltısı gibi piyano sesleri, Vladimir Ashkenazy yorumu, ya da belki Alfred Cortot, öyle Alexis Weissenberg'e falan kulak asmayınız, Maurizio Pollini, eh, idare eder, saz benizli, günün birinde veremden gidecek yakışıklı bir oğlan... Karşıda erkek suratlı bir karı, gene fosur fosur cıgarası ağzında, tül perdenin arasından çocuğu "kesiyor"!).

Tabii burada yazar olan kadın, erkek piyanist ve besteci. "Yazar erkek" tarafı tamam da bizim durumumuzda, "besteci kadın" eşine ender rastlanır bir yaratık.

Hayatım boyunca hep çello çalan bir kıza âşık olmak istedim. Olmadı gitti vesselâm. (Pstt, piyano çalan da idare eder!)

Ama, George Sand, Chopin ile Musset'nin arasında Comedie Française oyuncularından Marie Dorval'i de "götürürmüş"!

Şimdi Baba Musset ne halt ede? Elbette olmayan kadınlara, yok kadınlara şiirler düzecek, düşünü görürüm, tuhaf ve dokunaklı düşünü, olmayan, bilmediğim bir kadının, beni sever ve de anlar... Beni anlar!

Attila İlhan da öbür yandan, olmayacak şey bir insanın bir insanı anlaması, diyor.

Bir de, ne kadınlar sevdim zaten yoktular, diyor, yağmur giyerlerdi sonbaharla bir, böyle bir sevmek görülmemiştir... Hayır, sanmayın beni unuttular, hâlâ arasıra mektupları gelir, eski bir şarkı, belki bir şiir... Yalnızlıklarımda elimden tuttular... Ne kadınlar sevdim sanki yoktular, böyle bir sevmek görülmemiştir!

Eh bunu da kim anlar. Tanita Tikaram, Tracy Chapman, Chris de Burgh, Sting-Mting "takılan" gençler değil ya, bizim gibi böyle alnının ortasındaki üç koşut izle kara sabanla sürülmüş çorak tarlaya dönen hüzünlü ve yorgun hergeleler...

Öyle üç iz ki, ne seven kadının üzerlerini yumuşacık parmak uçlarıyla okşayan eli, ne birbiri ardına içilen içkiler, ne "geçsin" diye kondurulan öpücükler bir türlü geçirmiyor.

Azıcık okşasam, sanki çocuktular, bıraksam korkudan gözleri sislenir... Gerçek değildiler, birer umuttular... Uzak fısıltıları içimi ürpertir, sanki gökyüzünde birer buluttular, nereye kayboldular şimdi kimbilir?

Evet. Mesela adı Dominique olan bir sevgili isterdim.

Olmadı.

Neden Ayşe, Fatma değil de Dominique, bok mu var Dominique'te, kuş mu konduruyor, yoksa bilmemnesi altından mı?

Ne bileyim ben? İsterdim işte.

Chantal da olabilir.

* * * * *

Peki sen nasıl bir kadın arıyorsun fakir Ardıç kuşu?

"Uzun boylu, esmer, yeşil gözlü, içki, sigara, kumar gibi kötü alışkanlıkları olmayan, karakter sahibi, serbest meslek erbabı, olgun ve müşfik bir beyle hayatımı birleştirmek istiyorum..."

Yok yahu, bu, Güzin Abla'ya mektup yazan şabalak özlemi. Bir türlü de akıl sır erdirememişimdir, uzun boylu olacak da yeşil gözlü, içki-cıgara kullanmayacak, kumar, kadın desen hâşâ sümme hâşâ, parası bol, bir de "karakterli". Hani ünlü fıkrada, Kapalıçarşı'daki yaşlı usta, saraydan çarşafını feracesini yaşmağını çekip kapısına dayanan da usulünce bir âraç isteyen halayığa ne demiş? Hanım kızım, demiş, öylesini bulsam, ben kendi.... O hesap.

Hem parası olacak hem karakteri... Hanımlar, karşınıza çıkarsa bana da haber iletiniz. Vallahi çeyizinize katkıda bulunurum, hadi bulaşık makineniz benden!

(Bir tarihte, tanıştığım bir kıza, "içki, tütün, kadın gibi kötü alışkanlıkların var mıdır?" diye sormuştum da kızcağızın gözleri fal taşı gibi açılmıştı... Ne bileyim, öyle sorarlar ya...)

Nasıl bir kadın arıyorsun? Daha doğrusu, ne arıyorsun? Daha doğrusu, ne aradığını sanıyorsun? Ne aradığını biliyor musun?

* * * * *

Acaba bundan yirmi beş yıl "mukaddem", resimli bir dergide fotoğrafını gördüğün, son zamanlarda ara ara içkili bitirimhanelerde karşına çıkan, uzaktan gözüne çalınan kıza benzer birisini mi? Gözleri yeşil... (Bak, demek ki yeşil gözlü erkek arayan kadınlar o kadar da şabalak değillermiş!). Saçını uzunca bir at kuyruğu yapıp ensesine döküveriyor, siyah kadife "kordelya" bağlamış dibine. Burnu azıcık kalkık, küçüktür de.

Onu mu? Hadi canım sen de, rahmetli İsmet Paşa ağzıyla.

Yoksa o kızıl saçlı kadın mı? Hayatına bir güney kasırgası gibi girmişti, kirpikleri tuzlu denizlerden kokular taşıyor, minik bir kavanoz balığı gibi biçimli ağzı tutkuyla büzülüyor. Gözleri, yüzlerce kitabın ve yüzlerce acının bezginliğiyle körelmiş gözlerime, okuya okuya ve üzüle üzüle bozulmuş bakışlarımın desteği, rakı şişesinin dibi gibi solu sekiz numara sağı beş numara camlarımın ardından yüreğime inmeye çalışıyor (canım "organik Zeiss", o kadar da enti-püften değildir gözlüklerim, çerçevesi de Silhouette, rica ederim, üstelik fakire "adeta okur yazar" bir hava da veriyor, entellektüel gözüküyorum, daha ne). Tırnakları kısa kesilmiş, ama nevrotik sıkıntılarla kemirilmiş falan değil, alçakgönüllülükten kısa tutulmuş; önce kararsızdı, son görüşmemizde baktım, ağırbaşlı ama kadınsı, ölçülü ama şehvet dozunu da hiç yabana atmayan bir ojeyle kaplanmışlar... (Bütün bu sıfatlara uyan tırnak boyasının markası ve de numarası fakirde mahfuzdur, merak eden bayanlara kulağa fıslama yöntemiyle aktarılır).

Beni seviyordu. Bir başka adamı da seviyordu. Minik bir de kızı vardı. İki yaşlarında kadar. Birimizden birini de seçmesi gerekiyordu.

Hâlâ düşünüyordur.

Aradığım kadın oydu. Hiçbir zaman yanımda, yakınımda olmayacak korkarım, koynumda yatmayacak, beni azıcık küsmüş, azıcık öksüz bir çocuk gibi göğsüne yatırıp saçımı okşamayacak, sonra ben onun ensesini, kanadı kırık bir güvercin yavrusunun başını sever gibi, ya da alacalı bir kedinin kulak diplerini okşar gibi, ya da iri ve ıslak gözlü bir köpeğin gıdısını pışpışlar gibi sıkmayacağım.

Sonra da bir Osmanlı yatağanı gibi kalın ve sert, içine giremeyeceğim. Birleşip bir olamayacağız.

Bana saçları kıvır kıvır, ayakları beyaz soket çoraplı da konçları düşmüş, siyah rugan patiklerinin üzeri bantlı, tombul baldırları mis gibi çiçekler kokan, babacığım diye boynuma atlayan, esmer, ve bütün esmer kız çocukları gibi şirret bir piçiko doğurmayacak.

* * * * *

Yoksa Baba Musset gibi "uçalım" mı? Belki kendimize bir Madame Hanska ararız, bunlar Balzac'la uzun süre düşmüş kalkmışlar da, hatun orta yaşlı bir Polonya soylusudur, Balzac da iri kıyım bir romancı adayı, kahveye ve cıgaraya tutkun genç bir yetenek, ilişki sonradan derin bir dostluğa, köklü bir abla-kardeş yakınlığına dönüşüyor.

Madame Hanska, aman Honore'ciğim demiş, sen otur romanlannı yaz, ben Varşova'ya dönüyorum, benden sana her ay başı kese içinde çil çil iki yüz altın!

Öyle karı bulsam ben de Balzac olurum.

Jerzy Kosinski, 1957 yılında amansız dümenler çevirip, bütün o dangalak memur takımını, komünist bürokrasiyi bir güzel kazıklayıp kandırıp kapağı Amerika Birleşik Devletleri'ne atacaktır. (Nerede anlatır bu serüveni, Adımlar'da mı?). İki yıl kadar resmen sürünür, gurbet, hem de amansız, acımasız, vahşi gurbet, Amerikagurbeti. İngilizcesi çat pat, araba camı siliciliğinden kaldırım değnekçiliğine kadar girip çıkmadığı iş kalmaz.

Dilini biraz geliştirince, ama sanırım Lehçe yazıyor da İngilizce'ye çevirtiyor galiba, The New Yorker'a iki makale göndermiş. Tuhaftır, yazılar da yayınlanmış.

Küt, bir okuyucu mektubu. Bir hanımdan. "Efendim ben bir okuyucunuzum, yazılarınızı okudum, pek beğendim, sizinle tanışmak isterdim..."

Elle gelen düğün bayram, demiş Kosinski hergelesi, tanışalım bari.

Hanım, Katharina von bilmemne, Alman asıllı bir dul, "mülti-milyarder", iki petrol kralını eskitmiş de rahmet-i rahmana havale etmiş. Hanımda beş adet özel uçak!

Birini Kosinski'ye "tahsis" etmiş, ama Jerzy şekerim, sen uça uça roman yaz tek.

(Daktilo başından kalkmaya fırsat bulduğunda da beni uçur, yani, o bakımdan yani. Şimdi bu, ne mânâ?)

Millete bak! Biz de burada yazar diye geziniyoruz.

* * * * *

Hayır. Fakiri seven, anlayan kanlı canlı, şirin bir kızcağız, isterse kıçına giyecek donu olmasın, bin kere şâyân-ı tercihtir. İşte bunun için de Baba Musset gibi rüyaları görülür, o rüyalar tuhaf ve yürek buran cinsinden çıkar, seven ve anlayan bir kadının başoyunculuğuna soyunduğu rüyalar.

Hoş, itin köpeğin duası kabul olunsaydı gökten kemik yağardı, o da ayrı dâvâ.

Şöyle kısa saçlı, kuğu boyunlu, ayağı Reebok'lu bir kız da olabilirdi bu, çakır gözlü, ufacık tefecik, pafidik pofuduk, dalga dalga "permalı" saçları omuzlarına dökülen bir minik şeytan da. Teni limon yanığı da, küpeleri iri çingene halkası.

Yoksa, kırk beşine varmış, etine dolgun, saçı portakal sarısı da eti beyaz, incecik kara çorap giyen bir "yüksek sosyete" kadını mı, öyle kıro mıro değil ha, aman, barok müzik dinliyor da Viotti'nin iki keman için, iki flüt için konçertolarına bayılıyor.

("Anlaşamayacağımızı biliyordum" demiştim ona. "Anlaşmamız mı gerekiyordu?" dedi. Maçı bir-sıfır kazandı. Biz de takım olarak fena sayılmazdık, orta sahada iyi top çeviriyorduk ama, rakip ceza alanına giremiyor, sonuç alıcı şutu ya da kafayı atamıyorduk.)

Şöyle doksan yaşlarında bir pîr-i fani olsaydım gidip kendime "nostaljik" bir hayal kurardım, bir Belle Epoque dilberinin kurgusunu. Hani şu adları menekşe renkli mürekkeple, çelik uçlu ve inceli kalınlı istendiğinde değiştirilebilen kalemi cam kavanoz mürekkep hokkasına ikide birde batıra batıra yazılan cinsinden, ince ince harflerle, birbirine kıvrak büklümlerle bağlanan "eski usul" el yazısı, yaprakları arasında çiçek kurutulan, kapağı ebrulu, kenarında kocaman bir de asma kilit takılı defterlere yazılıyorlar: Hani şu adları Hortense, Constance, Adelaide, Honorine gibi kızlardan birinin. Bunlar Fransız; İngiliz olsa mutlak Gwendolyne! Ellerinde yavaş yavaş çember gibi çevirdikleri, kenarı fırfırlı, rengârenk şemsiyeleriyle, yağmurdan değil güneşten korunmak için, çünkü yıl 1890'dır ve de kadının etlisi butlusu ve güngörmemiş pembe beyazı makbuldur. Ama bu kızlar incedirler, popolarının üzerinde de ayak bileklerine uzanan entarilerinin kıvrımını yastık gibi taşıyorlar, benzer yastıklardan Japon kızlarında da var, boyları kısa, tenleri sarıdır, gözleri çekik, kukuları da tüysüz, kaymak kaymak! (Muhterem yazar gene sapıtmış, eski alışkanlıklan nüksetmiş, ağıza alınmayacak terbiyesizlikler peşine düşmüştür. Ne demek o öyle, kaymak gibi kuku, bulmuş da bunuyor serseri!)

Belki biz Pinkerton olsaydık, Düvel-i Müttehide-i Amerika bahriyesinden mülâzım-ı evvel B.F. Pinkerton, konsolos Sharpless denilen dürzüyle kumpas kurup, Cio Cio San'ı, Kelebek Hanım diye çağırılan o minicik, hüzünlü ve küskün kadıncağızı ağlatmazdık, onun erkenden ölümüne yol açmazdık!

İşte gelecek yazının konusunu da buldum, opera kadınlan, onlar da bir bakıma hem var hem yok kadınlar! Bir de benim büyük aşkım. Çardaş Prensesi Silva Varescu elbet.

Kelebek Hanım'la evlenip sonra onu bırakmaz, "sefinemize" atlayıp memlekete dönmez, kadını yıllarca yolumuza baktırmazdık. Günün birinde kolumuza kenef ibriği kılıklı bir Amerikan karısı takıp, Nagazaki'ye getirip "nikâhlı karım" diye tanıştırmaz, boyu kadar oğluyla eli böğründe kalakalan Cio Cio San'ı kahretmezdik, o da intihar etmezdi.

Bu da 1890 hüzünü.

1990'ların defterine bakalım neler yazacak?

* * * * *

Yani, laf aramızda ve sözüm meclisten dışarı, şu kadın milletini de hiç mi hiç anlıyor değilim ha! Biz anlaşılamamaktan şekvacıyız da, bakalım biz onları anlayabiliyor muyuz? Ne gezer? Bıyıkları elbise fırçası gibi bir herif, o gün tıraşını olmamışsa üstelik yanağı da yanağını yol yol çizer, kirpi sırtı öpmüş gibi olursun, vücut desen bir matah sayılmaz, göğüs tahta göğüs, kimi zaman kayış gibi sert, çoğu zaman pergel gibi çarpık bacaklar da tekmil kıl, ayı postu misali, ayağı mayağı da kokar da burnunun direğini kırar, gece uyurken aksırması tıksırması, horlaması pırtlaması cabası. Sağını solunu sıkıştırıyor, mıncık mıncık, kolunu bacağını tutup sıvazlıyor, kimisi tutar parmağını olmadık yere uydurmaya kalkar, bunların hafifi de yetmiş okkadan aşağı çekmez ha, herif üzerine bir çıktı mıydı soluğun kesilir de ağzından kapı arasına sıkışmış sıçan yavrusu gibi cırk diye bir ses çıkar!

Sonra da herifçioğlu tutar, Nazilli acuru gibi uzun ve gülünç bir fazlalığı, hani o büyümüş de küçülmüş komik şeyi, hart diye tutar biryerlerine...

Hemen Allah muhafaza buyursun! Amin.

Yani şundan ne zevk alırsınız be kardeşim?

Fıstık gibi âhûnun, löpçük gibi âfet-i sûzânın, ceylan gibi dilber-i rânânın, âteş gibi gülşen-i dilârânın, ezcümle, bahusus, cümle taife-i nisvanın lenger gibi göbeğine, değirmen taşı gibi kalçasına, teleme peyniri gibi sırtına, billur kâse gibi göğsüne, can kuşuna, iman tahtasına çökmek gibi var mı şu dâr-ı dünyada?

(İşte sen bu kafayla daha çok siftinir, daha çok höykürür, daha çok ağlanır dırlanırsın sefil Ardıç.)

* * * * *

İşte sizlere hemi de şenlikli, hemi de hüzünlü, en mükemmel mektup nümunesi gibi yazı. Alt gattakiler pişmeyyo, üst gattakiler donmeyyo. İşbu zırvalan okumak lutfunda bulunduğunuz, zahmetine katlandığınız için teşekkür ederim.

Ne yapayım, ılık yeller bastırıyor, bahar dalları pıtırak gibi açmada, İstanbul'u mayıs başında, bayram günleri teslim alan sevimsiz yağmur yerini gene başdöndürücü kokulara bıraktı, balık ızgarası, anason, bardakta çiçek, kadın kahkahası... Beni bu güzel havaların mahvetmemesi için direniyorum, böyle bir sevinçten bir burukluğa, bir coşkudan bir küskünlüğe gidip gidip gelmedeyim, içimde de fena halde âşık olma dürtüsü...

Sanki sizin de öyle değil mi?

Ey meçhul avrat, daha ne beklersin, neredesin?

Uzat ellerini, çeneme dokun, sonra gözkapağımı öp, ve sus. Hiçbir şey söyleme, öylece kal.

Ölüm teslim almıyor beni, hayat da çağırmıyor, ne yapabilirim ki bacım? Buna benzer bir şey demişti Baba Riços.

Ne yapabilirim ki sana sığınmaktan başka? Olmayan kadınlara....

"DIE CSARDASFURSTIN" yahut "BİR ÇİNGENE KIZ SEVDİM"

Yetmiş dört yıldır Silva adında bir çingene kızını seviyorum.

Öyle bizim Sulukule'nin kara şoparlarından değildir, hemen dalga geçmeyiniz, Macar çingenesi bu, aslında, Romen kökenli, Transilvanyalı, soyadı da Varescu... Peşte gazinolarında şarkı söyler.

1915 yılından bu yana hiç susmadı.

* * * * *

İşin kötü yanı, ben Silva'yı seviyorum, bu arada bir başkası da, çoktan ölüp gitmiş, kemikleri bile kalmamış Cemal Sahir de ona tutkun, o kız bir prense kaptırmış deli gönlünü, öyle beyaz atlı meyaz atlı değil ama basbayağı yakışıklı, çok zengin bir prense, Edwin Ronald, Fürst von und zu Lippert-Weylersheim! Beyaz at yerine 1915 model bir Benz arabayla dolaşıyor.

Cemal Sahir, Edwin'i öyle bir oynar, öyle bir söylerdi ki, gerçek Edwin'den, o hiç olmayan operet kahramanından daha gerçek, Silva'ya kim âşık, Edwin mi Cemal Sahir mi bilinmezdi.

Elbette, Silva'yı ete kemiğe büründürmek gerek, herkes bizim gibi yüz çizgileri boş bırakılmış, belki sarı, belki kara saçlarının çevrelediği, gözleri belki menekşe, belki yeşil, belki elâ, belki bal rengi "soyut" kızlara bayılmak zorunda değil ya, Silva'ya elle tutulur bir biçim vermeli... Elle tutulur lafın gelişi, avuç içiyle güvercin yavrusu gibi okşanır, kelebek kanadı incitecekmiş gibi ürkerek öpülürdemek daha hoş olacaktı.

Cemal, tabii, Silva deyince Nıvart Suat Hanım'ı anıyor. Tıpkı Kontes Stasi deyince Şevkiye'yi (May), ya da Lusi Tokatlıyan'ı andığı gibi. İşe bakın, Graf, yani Kont, Boni Kancsianu'yu da oynayan Şeref Şenpınar!

(Asıl Silva, 1916 yılında İstanbul'u kasıp kavuran Silva, ünlü Kordi Miloviç'tir ya...)

Benim için Silva, soprano Anna Moffo'dur. Hani şu sesi pek öyle aman aman sayılmaz, bunun için büyük operalarda "esas kızdan" ziyade "subrete" çıkar, Villa Lobos'un ağır ve hüzünlü ve pek görkemli

çelloları eşliğinde giriştiği Beş Numaralı Bachiana Brasileira'nın soprano partisyonunu sıçar batırır (bu partisyonu, hiç ama hiç kimse Joan Baez'den daha iyi söyleyemez, söyleyememiştir, söyleyemeyecektir, hele Agnes Baltsa, Mady Mesple falan, düpedüz içine ediyorlar!), ama işte böyle operetlerde moperetlerde "ana" roller kapan Anna Moffo... Şu, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük sopranolarından değilse de en güzel kadınlarından biri, akıl almaz gözler, akıl almaz dişler, akıl almaz dudaklar, akıl almaz balık eti, dehşetengiz bacaklar...

Anna Moffo'yu, Silva Varescu'da, daha doğrusu hadi Macar gustosuyla tersten okuyalım, (bunlar da tıpkı Japonlar gibi önce soyadını söylüyorlar), Varescu Silva'da seyretmiş olmanın güzelim keyfini çıkarabilmiş talihli ölümlülerdensiniz belki de... Eğer 13 Aralık 1988 gecesi, televizyonun karşısına gömülüp de, birinci kanalın zevzekliklerinden sıkılıp tam saat onda ikinci kanala geçtiyseniz... O mahut ve meş'um gece, fakir Ardıç kuşu, gözleri faltaşı gibi açılmış, tâş kesilmiş, video kayıt aracını dört yıl önce ayrıldığı eşine bırakmış olmaktan ilk kez bin pişman ve de hem kendisine hem eşine lanetler okuyarak (boşanmış olduğu için değil, videoyu kaptırmış olduğu için!), tuhaf şey, hani nasıl derler, "orgazma" benzer bir haz yaşamış, o keyif ve mutlulukla gidip bir şişe içkiyi sabaha kadar yudum yudum, lezzetle tüketmiştir! (Mutsuzluktan değil de zevkten içtiği ender gecelerden biri, tarih düşünüz).

Tabii bu durumda, Edwin, o kırpık bıyıklı zampara, derin hergele, o eski imparatorluk fırlaması, o kadim Avusturya-Macaristan iti Rene Kollo... Anastasia, yani kısaca Stasi, soprano Dagmar Roller, o gaga burunlu ve bütün gaga burunlu kadınlar gibi yüzüne bakar bakmaz erkeğin (en azından fakirin) erkekliğini ossaat uyandıracak kadar "sexy", üstelik sesi de pek duru, Skandinav fıstığı... İşte "soubrette" rollerinin asıl tanrıçası bu kandır! (Hani bütün "Kitsch" operetlerde ve de Türk filmlerinde, kendini ağır satan, kurum kurum kurulan "esas kızın" yanında, çıtı pıtı, hayli oynak, cin gibi, kapı aralarında yakalanıp yakalanıp poposuna çimdik atılan bıcırık hizmetçiler vardır, işte "subret" onlar... Esas oğlan esas kızı götürür de, bunun iman tahtasına çöken esas çocuğun arkadaşı olur ya, işte o...)

Boni Kancsianu'yu Sandor Nemeth, Feri Bacsi sanıyla çağrılan Feri von Kerekes'i Laszlo Mensaros, o ele avuca sığmaz Mişka'yı da yaşlı Wilfred Bücher oynuyorlardı. (Ocak ayında Paris'e gittim, bir hafta deliler gibi plağını aradım, buldum ve de aldım, iki yüz frank mı ne bayılıp, anamın ak sütü gibi helal ederek... Compactdisc'i mevcuttur elimde, aman bulursanız kaçırmayınız, hadi hadi, kaset verirseniz size de "çekerim", bu kıyağımı unutmayın).

Bu Silva dedikleri kızcağız Peşte'de "cafe-chantant" yıldızı, Prens Edwin de buna tutkun, prensin ruh gibi ahbabı, ahret kardeşi Kont Boni de. Kızın gönlü prenste elbet, ama çocuk bir türlü bunu "nikâhlamaya" yanaşmıyor, babası ses çıkarmayacak da, bir üvey anası var düşman başına! Taş koyuyor, efendim, ailemizin soylu gelenekleri falan filan. Bir yandan da oğlanın başını, gözüne kestirdiği, aslında pek de fıstık Kontes Anastasia'yla bağlamaya çalışıyor... Çocuktan habersiz düğün davetiyesi basıyorlar mı sana, oğlumuz Edwin'le kızımız Stasi, anası Marie-Louise, babası Leopold falan işte, malum satırlar... Boni de kötülük ettiğinin farkında olmadan bunu Silva'ya göstermesin mi? Boni aslında iyi çocuk da, ne yapsın, âşık işte.

Silva yıkılacak, alıp başını Amerika turnesine gidecek, Boni de peşinden. Neyse, Edwin'le Stasi'nin düğününe yetişecekler, burada hınzır Silva kendini Boni'nin eşi diye tanıtacak, işler büsbütün karışacak, Edwin eşekten düşmüş karpuza dönecek mi?

Ama, Allah'ın hikmeti, Boni'nin de bu sefer Stasi'ye tutulacağı tutuyor mu? Bir gözyaşı bir hüzün bir neşe bir şarkı türkü, sonunda işler mayna olacak, büyük ölçüde de hergele uşak Mişka'nın ittirmesiyle, herkes sevdiğine kavuşacaktır, mutlu son ve oyuncular makyajlarını silecekler, ucuz meyhanelere, sefil şaraphanelere dağılmak üzere...

(Belki plağını alıp dinlemek, oynanırsa gidip görmek isteyen olur, Mişka'yla işbirliği yapıp aşkı, sevenleri savunan, kollayan, gözeten Edwin'in baba dostu ihtiyar Feri Bacsi'nin nasıl bir dolap çevirdiğini, Mazzali adıyla tanınan o eski ve de kaşarlı "şantözün" aslında kim çıktığını, hadi açıklamayalım! Hoş anlayan anladı.)

* * * * *

Şimdi, 1923 baskısı, sapsarı kesmiş, sayfalarına benek benek zaman pislemiş, kenarları pıyrım pıyrım bir kitapçığın kapağını açalım, tabii "eski harflerle": Notalı Çardaş Fürstin... Büyük Operet Üç Perde... Bestekârı Kalman İmre... (Emmerich Kalman tabii, adını gene Macar usulü tersten yazmışlar, adı İmre, katıksız Macar da, Avusturya İmparatorluğu'nun "tebaı", o sıralar Budapeşte'de pek moda olduğu üzere "Alaman usulü" imza atıyor)... Muharrirleri: Bela Yanbach ve Leo Stein... Mürettip ve Mütercimi: Mehmet Enver... Sahir Operet Heyeti ve Yeni Operet Heyeti tarafından on sekizi mütecaviz kere vaz-ı sahne edilmiş ve hepsinde mazhar-ı takdi-rat olmuştur!... (Yaa, ne sandınız?)

Hakk-ı temsili ve hakk-ı tab'ı mahfuzdur efendim, mühürsüz nüshalar da sahtedir, ona göre haa, Ali Şükrü Matbaası, Dersaadet, 1339!

Burhan Arpad'da bir tek örneği vardır, isteyene gizleyemediği bir mutluluk, yıllar sonra aranmış, hatırlanmış olmanın, bu işlerin ondan sorulduğunun sorulacağının sonunda farkına varılmış olmasının verdiği tatlı keyifle, titrek, bin yaşında sesiyle anlatıyor... Göstermeye hazır. Burhan Hoca, Türk tiyatrosunun yakın tarihinin, Türk operet sahnelerinin hayatta tek tanığı, vakanüvisi, artık ölmüş gitmiş insanlann, ölmüş gitmiş yılların babası.

1957 yılında yapmış olduğu kimi konuşmaları okuyorum, o keyfine doyulmaz Direklerarası kitabından, Nıvart Suat Hanım, artık çatallaşmış sesiyle Silva'nın şarkılarını mırıldanıyor sayfaların arasından, olmaz Edwin olmaz, burada kalamam, gitme güzel sevgilim, senden ayrılamam... "Weisst du es nocb?" düeti bu, az sonra Boni gelip, Edwin'in onu kandırdığını, oyaladığını, Kontes Stasi'yle evlenmek üzere olduğunu söyleyecek... Çünkü Boni de Silva'yı sevmektedir! Oysa kızcağız ne bilsin, Edwin'in üvey anası, Prenses Marie-Louise kurmuş kumpası, çocuk alt tarafı bir "şantöz parçasına" varmadan uygun biriyle, işte güzel bir kontesle başını bağlamak istiyorlar.

Kurtuluş'un, adı Kurtuluş'a çevrilmiş Tatavla'nın çirkin dar sokaklarından birinde, 1957 yılında, ilk Çardaş temsilinden kırk yıl sonra, gözleri durup dururken nemleniveren Nıvart Hanım, "Die Madis vom Chantan" şarkısını da anacaktır, artık söyleyemiyor, beceremiyor pek, yaşlı, çok yaşlı bir kadın o artık. Mehmet Enver'in kötü ama şirin çevirisiyle! Ne hoş geçer o kadınların bu hayatı, yaşar eğlenir, güler zevk ederler...

Ya da, isterseniz, Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosu'nun kapısından girelim. İçerisi tıklım tıklım, "paradide Darülfünun talebesi"; Sahir Opereti' nin piyanisti Madam Roza, tombul parmaklarını tuşlarda gezdiriyor, açılış niyetine "Leyla" fokstrotunu çalacaktır, salon kararmış, ramp ışıkları loş, piyanonun üzerindeki yirmi beş "mumluk" ampul yanıp sönüyor, Maestro Emesto D'Alpino Capocelli değneğini almış Çardaş "uvertürüne" girecek... Birinci keman Lili "kerimesi" olur, klarnet Saffet Bey, flütte Hasan Efendi, viyolonseli Remzi çalıyor, kontrbas Mazhar... Yok, Madam Roza değilmiş bu akşam piyanoyu çalan, "Baba Emesto'nun" oğlu, Carlo D'Alpino Capocelli...

(Ben ona yetiştim! Bin dokuz yüz altmış üç mü, Elhamra'da, kimbilir kaçıncı kere Keşanlı Ali Destanı, gözleri torbalı, göbeği artık önüne geçilemeyen, yaşlı bir adamdı, gözlerinde gizli bir hüzün, artık çok değişmeye koyulmuş, anlayamadığı, kendisini üzen bir İstanbul'dan yorgun, gene derme çatma ve gene eskisi kadar şirin küçük bir operet orkestrasını yönetiyordu. O zamanlar nereden bilecektim ne büyük, ne

önemli adam olduğunu? Tuhafıma gitmişti, İstanbul'un göbeğinde İtalyan kökenli bir Levanten, bir tatlısu frengi! O zaman öyle nostalji mostalji yok, o zaman İstanbul daha elden gitmemiş ki, İstanbul İstanbul, bin dokuz yüz altmış üçlerde...)

Perde açıldı, sahne, Mehmet Enver Bey'in deyişiyle, "Budapeşte'de Foli Kapris barı, barın solunda varyete kapısı ve küçük bir sahne, yanlarda localar, ortada masa ve iskemleler"... Perde açıldığında vakit geceyarısıdır, Silva dansını yeni bitirmiştir. Israrlı alkışlar üzerine varyete perdesi yine açılır. Bravo, bir daha isteriz, bir daha, bir daha sesleri arasında Silva yine çıkar ve şarkısını tekrarlar...

Hoya, hoya! Aşksız hangi kalp yaşar? Olamaz, olamaz, olamaz, aşksız yaşanmaz!

Aldanma, aldanma, haydi yavrum aldanma, aşk bir rüyadır!

Bunu bir de Anna Moffo'dan dinleyiniz, artık ne Nıvart Hanım'ın ne Şevkiye'nin ne de Miloviç'in kemikleri kaldığına göre... Heia, heia, diyor Silva, in den Bergen ist mein Heimatland, dağlar benim vatanım!

Ardından, gelmiş geçmiş operetlerin en güzelinin en güzel türküsü, Kalman'ın çardaşı...

Lafla olmuyor, Kalman'ın müziğine "tekabül eden" cümleler kurmak mümkün değil, dinlemek lazım. Ustanın, o Strauss'la, sonra Lehar'la doruğuna ulaşan Viyana operetine getirip kattığı Macar tadını, çingene havalarının titreşen alevler, kadehte kuduran kırmızı şarap, iri halkalı küpeler ve kalın dudaklar, ateş gibi kara gözler dolu gizemini tatmak için... İsterseniz Kontes Mariça'ya, daha bir sürü operete, şimdi unutulmuş gitmiş Kalman ezgilerine takılınız, aynı tad, aynı hüzünlü keyif, aynı coşkulu mutluluk.

Feri Bacsi'yi Ömer Aydın Efendi oynuyor o gece, Stasi'ye Lusi çıkmış, Refik Kemal (Arduman) neye soyunmuş, o sevimsiz, tek gözlüklü, kalıp gibi, kaskatı Yüzbaşı Rohnsdorf'u oynayan kimdir peki, Muammer mi, sonradan Muammer Karaca diye parlayacak delikanlı? Sezai Namık, Mişka mıdır, şu cin gibi uşak? Ya Salah Cehdi, Edwin'in babası Prens Leopold'a mı çıkıyor?

Üçüncü Meclis! Garson, Edwin, bilahare Boni... Edwin acele girer, silindir şapkasını ve bastonunu garsona vererek...

Allah'ım, nasıl hüzünlü bir keyiftir bu... 1915 yılı, Peşte! "Die Csardasfürstin"in galası yapılıyor, şimdilerde "dünya prömiyeri"

diyorlar, Edwin'i tenor Emö Kray, Silva'yı da Emmy Kosarj oynuyorlar o gece, dışanda savaş, o güne kadar yaşanmış en acımasız, en kanlı savaş sürüp gidiyor... Uzakta, çok uzakta, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde, Laleli yangın yerinde daha kadınlar kendi etlerini yetmiş beş kuruşa satılığa çıkarmamışlar, arayan erkek çocuk da bulacak oysa, savaşın sonuna doğru, yirmi sekiz kuruş...

Csardasfürstin, Çardaş Prensesi, Peşte'de gala, "paradide", elbet orada, ön koltuklarda olacak değil ya, Peşte Ziraat Mektebi talebesinden, Osmanlı uyruğu genç bir adam, Cemal Sahir, yüreği tıp tıp atıyor... Şehzadebaşı'nda Fevziye Kıraathanesi'nin yanıbaşında lostra salonunda ayakkabı boyatırken İkdam gazetesine gözü ilişmiş de, Ziraat Nezareti Macaristan'a talebe gönderecektir diye, "imtihan" kazanmış gelmiş, Sirkeci'den trenin "padişahım çok yaşa" çığırışları arasında nasıl kalktığını hatırlıyor.

Savaş açı Peşte, Kalman'ın yeni ve muhteşem operetiyle kendinden geçiyor, dışarıda ölüm, sahnede güzel kadınlar, yakışıklı soylular var, patlatılan şampanyaların köpükleri, hoş ve boş cilveler, şınltılı müzik, çocuksu kahkahalar...

O gece, Cemal Sahir'in başını yiyecektir. O gece, o Csardasfürstin galası...

* * * * *

Ertesi yıl yüz yirmi okka çeker bir Avusturya orospusu İstanbul'un altını üstüne getiriyor, o zamanın gazetelerinde Kordi Miloviç şeklinde geçer, Cordie Milowitz yazılmalı. İkdam'ın sararmış sayılarından birini açıp "fotografisine" bakalım, tombalak bir fahişe, burun patlıcan, gözler sürmeli, dudak ablak, 1916 yılının savaş zengini hovardalarının damak tadına uygun! Tokatlıyan'da kalıyor, kapısında kuyruklar, vagon ticareti yapanlar, İttihatçıların, başta da Kara Kemal'in "milli burjuva yetiştireceğiz" teraneleriyle yüklerini tutanlar, Bulgur Palas'ı bulgur satarak kuranlar, Harbiye Nezareti'nde İaşeci Topal İsmail Hakkı Paşa'ya eşek yüküyle rüşvet verip, Sarıkamış'ta, Çanakkale'de, Filistin çöllerinde kırılan Anadolu çocuklarına buğday yerine foşurmuş beygir dışkısı gibi arpa yedirenler... Ellerinde kâğıt Osmanlı liraları, Miloviç'in yatak odasında kuyruğa giriyorlar! (Birkaç tane bende de var, hayli eprimiş bir liralar, elli kuruşluk banknotlar, acaba Miloviç'in tombul memelerinin arasından, o zamanların gözde kokulan Thisbe, Opponax, Mille Fleurs sürülmüş memelerinin kuytusundan çıkmış olabilirler mi?)... Kadın Dersaadet payitahtından katır yüküyle para kaldırmış o yıllarda, sonra mütarekede sessizce bir gelip gidecek, 1927'de artık evli ve "tövbekâr" olarak döndüğü İstanbul'da kötü

karşılanacaktır; Abidin Daver Bey, Cumhuriyet gazetesine eski yazıyla kaleme aldığı "Hem Nalına Hem Mıhına" köşesinde, Şamram Hanım'a dönmüş diyecektir, beyaz ve yağlı vücudu iyice kağşamış, savaş yıllarında şeker krallarının, un krallarının ağarasını banknotlarla yaktıkları karı bu mudur? O zamanlar millet şekeri elmas fiyatına alırken, Miloviç, elması şeker fiyatına alırdı! Odaya çıkılır, kokain çekilirdi, sonra az önce aşağıda şampanyasıyla birlikte mükellef bir yemeğe tam bir lira saymış kodamanlar, kendilerini Miloviç'in insanı ahtapot gibi saran akça pakça tombul kollarına bırakırlardı... Dışarıda, otuz paraya ekmek yerine süpürge tohumundan kara somun satıyorlardı, kadın da satıyorlardı erkek çocuk da, kadın yetmiş beşe, oğlan yirmi sekize... Kuruş olarak!

İşte Miloviç söylüyor... Kafe şantan kızları, kafe şantan kızları... Aşkı o kadar facialı görmezler... (Hep Mehmet Enver çevirisiyle).

1916/1917 kışında, İstanbul, Çardaş Prensesi şarkılarıyla yıkılmaktadır.

(Şimdi bana gene "kadın düşmanı" deyip Miloviç'i savunmaya kalkmayın, canınıza okurum!)

* * * * *

Artık eli ayağı tutmayan bir Cemal Sahir, Tarlabaşı'nın o döküntü ara sokaklarından birinde, çoktan ahı gitmiş vahı kalmış eski Levanten evlerinin bir odasında, hüzünden ve acıdan titreye titreye Çardaş türküleri mırıldanıyor, bir yandan ağlıyordu, işte Silva'nın bir başka şarkısı, Mehmet Enver'in deyişiyle, çal kemancı, çal kemancı, çal güzel bir şey... Nimm Zigeuner deine Geige, lass seheri ivas du kannst... Schwarzer Teufel, al çingene kemanını, görelim bakalım marifetini... Kara şeytan seni! Ve ardından Silva, Boni, Feri, hep birlikte haykırıyorlardı, Jaj Mamam!... Macarca, vay anam!... (Ne kadar benziyor değil mi bizim Türkçe'ye, ne de olsa "akrabalık" var)... Onlarla birlikte paradide, heyecandan tir tir titreyen Cemal Sahir adında bir delikanlı haykırıyordu, Jaj Mamam!... Tarım marım okumayı o gece, ossaat boşlayacaktı, operetçi olacaktı, çok, çok sonra, elli yıl sonra, artık olmayan bir Tarlabaşı sokağının artık olmayan bir evinin artık olmayan bir odasında, yanmayan sobanın yanıbaşında sessiz sedasız, aç, sefil ölüp gideceğini bilemezdi o gece. Kendini müziğe, sahneye adamak yerine tarım okumayı sürdürecek bir davar olsaydı, bakan bile yaparlardı da daha o zamanlar hiç piyasada olmayan bir deyimle köşeyi fır fır dönerdi.

Oysa o gece, sahnede, Emmy ile Emö, Silva ile Edwin olmuşlar,

çevrelerinde kırmızı çizmeli, uzun favorili, kara saçlı, kara gözlü çingene yiğitleri fır dönüyordu.

Hasta yatağında Şevkiye'yi mi sayıklamıştı? Bana Şevkiye'yi bulup getirin demişti. Şevkiye'nin kendine bakacak hali var mıydı? Güzelliği bir zamanlar yürek hoplatan kadın, artık bumburuşuk bir kocakarı, damla hastalığından, yüksek tansiyondan, romatizmadan iki büklüm, o kimi çağırsındı peki? Bir zamanlar deli gibi sevdiği Baba Nazım'ı mı? Nazım'ın ölüm haberi Moskova'dan geleli daha bir yıl olmamıştı.

Macar Maarif Nazırı Kont Aponyi, Osmanlı Başkonsolosu Ahmet Hikmet Bey'in düzenlediği bir "suvarede" sıcağı sıcağına seyredip ezberine aldığı Csardasfürstin'den türküler okuyan çocuğu dinleyip, "çok istidatlı, niçin artist yapmıyorsunuz?" demeseydi keşke. Ahmet Hikmet Bey "ailesi izin vermez" deyince de, dudak kıvırıp, "yoksa bu san'at memleketinizde elzem değil midir?" diye sormasaydı.

Evet, elzem değildi memleketimizde. Ziraat mühendisi daha gerekliydi. Şimdi de öyle. Sanki bok var.

Kafamda Çardaş melodileri uğulduyor, Edwin'i Cemal Sahir söylüyor. Silva'yı da Nıvart Suat Hanım ya da Şevkiye, noter artık bin yaşına gelmiş emektar Ahmet Fehim Efendi! Kont Boni elbette Şeref Şenpınar.

Yok yanılmışım. Noter, Kadıköylü "uzun Süreyya". Fehim Efendi Mişka'ymış. Birkaç gece önce de, Edwin'in babası ihtiyar prens.

Şeref Şenpınar, 1957/1958 kışının erken inen bir akşamında, kendini Muammer Karaca Tiyatrosu'nun müdürü olarak bulduğu ve gişeciyle, büfeciyle, belediye zabıtasıyla didişe didişe bilet hesabına oturduğu bir gün, Burhan Arpad'a o eski günleri ağlayarak anlatacaktır.

* * * * *

Söyle bakalım Cemal Sahir, Silva Varescu'yu sen mi daha çok sevdin, ben mi?

Hiç olmazsa sen Edwin donuna soyunup, suretine bürünüp onu kucakladın, öptün. Ben, Miloviç'in, Şevkiye'nin, Nıvart'ın anılarıyla, Anna'nın badem gözleriyle yetiniyorum.

Ve seni hatırlıyorum. Kimbilir kaç gece, sahnede patlattığın şampanyalardan, şampanya şişesinin içine tıkılmış kötü gazozdan miden dönmüş, saçının "patını", suratının "fondötenini" pamukla silip, Lambo'ya bardağı yetmiş kuruşa kötü şarap içmeye gittin, oradan dul

bayan Madam Agavni'nin pansiyonuna, aç ve kırık ve yorgun ve hüzünlü ve kadınsız, kıvrılıp yatmaya... Artık hiçbiriniz yaşamıyorsunuz, hiçbiriniz, hepiniz öldünüz, otel odalarında, hastane köşelerinde, yarı aç, yarı tok, sıkıntı içinde, başınız darda, üstelik en kötüsü, belki açlığı da bastıran en acısı, adınızı anan, sizi hatırlayan kimsecikler kalmamıştı... Çoğunuzun yattığı toprak parçası bile bilinmiyor, ruhunuza bir fatiha okuyan, mezarınıza iki demet çiçek bırakan da yok, başınıza bir taş diken, bir haç koyan çıkmadığı gibi...

Dikran Çuhacıyan... Aşot Madat... Muhlis Sabahattin... Seropi Bengliyan... Koharik Şirinyan... Gavroş Tolayan... Rozali Bengliyan... Mahmut İbrahim... Sezai Namık... Salah Cehdi... Ömer Aydın... Hazım Körmükçü; Baba Hazım, pürtüklü, kekremsi sesiyle Lüküs Hayat'ın ilk ve tek ve son Rıza'sı... Yirmi üç yaşında giden, Gülriz'imizin anası, Suzan Lütfullah Sururi...

Ve Cemal Sahir. O artık olmayan sokağın artık olmayan pansiyon odasında öldü. Öldüğü üç gün sonra anlaşıldı. Pansiyoncu madam, birkaç gündür görünmediğini farketmiş de merak etmiş. Kapıyı kırıp açmış. Belediyeye haber vermiş. Alıp götürmüşler.

Nerede yattığı bilinmiyor. WolfgangAmadeus Mozart gibi...

Grâfin Maritza'dan tenor partisyonunu söylerdi, Baba Ernesto D'Alpino Capocelli şef. Ben de bir zamanlar çardaş kavalyesi, çiganlara emreden zamamn bir prensi, kemanları çaldırırdım telleri koparana kadar, orada, sizin yaptığınız gibi... Kötü ve şirin çeviri gene Mehmet Enver Bey'in midir?

Aile sind wir Sünder... Sehr oft kann man sich verlieben... Aus ist's mit der Liebe... Ganz ohne Weiber geht die Chose... O jag dem Glück nicht nach... Ja so ein Teufelsweibf... Manner gibt's jagenug... Birbirinden tatlı, birbirinden neşeli, birbirinden hüzünlü çardaş türküleri.

Allah rızası için plağını bulursanız dinleyiniz, bir Eurodisc kayıdı, katalog numarası 610317-231...

Sting'den iyidir!

Sanatçısını aç bırakan, açıkta bırakan memleketin Allah bin belasını versin, demek geliyor içimden.

Verdi zaten. Veriyor. Daha da verecek.

AYTEN ABLA, CAVİDAN VE DİĞERLERİ

Karşıma Ayten Çankaya çıkmaz mı?

Kadıköy taraflarında "kaldırımcı" denilen sahaflarda geziniyordum; yüncülerin yumak teknesi, ya da, Batı'da büyük mağazaların çıkışlarında hemen kapı dibine yerleştirilen, içinde çukulata, bigudi, külotlu çorap, saç tokası, firkete, sutyen, kumsal terliği, koku giderici fısfıs, vesaire vesaire satılan irice çamaşır teknelerine benzer bir kazan... Seç al beş frank, ne alırsan iki mark misali, kitaplar beş yüz lira! Haldun Taner'in ilk oyunu, yani şu Fahrettin Kerim'in o zamanların İstanbul Şehir Tiyatroları repertuarına alıp da sonra Menderes Hükümeti'nin baskısı üzerine oynatmaktan vazgeçtiği, rahmetli Haldun Hoca'nın ilk ününü sağlayan oyun, 1953 baskısı, İstiklal Caddesi Kitap Sarayı'nda o sıralar "icra-yı faaliyet" eden Necdet Sander yayını (o kitapçıyı bilir misiniz, 1960 öncesi oralarda büyüdük!), üstüne üstlük Haldun Hoca'nın imzasıyla, 2.3.54 diye de tarih düşülmüş!... Anlayana altın değerinde bir kitap, şabalak sahaf beş yüz papele bırakıyor, hemen kaptım.

İçini açıp karıştırdım, karşıma Ayten Çankaya çıktı.

Sheaffer's Şnorkel dolmakalemleri, Türkiye "mümessili" Koç Ticaret T.A.Ş., "büro levazımı" şubesi, ilanlar, reklamlar, ilanlar, hadi küt diye çocukluğuna dönüyorsun... Akbank her yüz elli liraya bir "kur'a" numarası, bir çekilişte tam altı yüz bin lira ikramiye veriyor, Türk Ekspres Bank "tevdiat sahiplerine haftalık keşideler vaadediyor", Semil Limited Şirketi de savaş sonrası belini yeni yeni doğrultmaya başlamış "Alaman sanayiinin" harikalarını; Südfunk radyoları, Stromrand elektrik tencereleri, Saugling elektrik süpürgeleri... Bre aynaya baksam, o kara kıvırcık minik fırlamayı, daha "mektebe" başlamamış Engin'i görecek miyim?

Bütün bunların arasında bir de Ayten Çankaya... Gel de "nostaljiden" çatır çatır çatlama bakalım, 1989 nire, 1954 nire? Tastamam otuzbeş yıl!

Siz o kadını hatırlar mısınız?

Biz onunla büyüdük.

Kendisi, Adalar Güzellik Kralıçası'dır. (Selahattin Hilav ustamızın da 1947 Adalar Güzellik Kralı olması gibi hani...) Sonra "beyaz perdeye" geçmiş, 1954 yılı "zarfında" onu, "Bin İkinci Gece", "Balıkçı Güzeli", "Köroğlu", "İstanbul Canavarı" filmlerinde, pardon, "kordelalarında" izleyeceksiniz... Dilber yıldız, Haldun Hoca'nın kitabının arka sayfalarından haykırıyor, kitabın "maliyeti" karşılansın diye, bizim Fikret'in, gepegenç yaşında içkiye yenik düşen rahmetli Fikret'in babası gene rahmetli Necdet Amca tarafından toplanmış reklamlardan birinden... Perdemizin genç istidatlarından Ayten Çankaya, cildinize benim gösterdiğim ihtimamı gösteriniz, diyor... Ben, banyo ve lavabomda Puro Tuvalet Sabunu kullanırım, Puro Tuvalet Sabunu, tahayyül ettiğiniz o kadife gibi yumuşak teni, sihirli güzelliği temin eden en mükemmel güzellik müstahzarıdır... Puro'yu tavsiye ederim!

(Sahi hayatta mıdır, torun torba sahibi, köşesinde çekilmiş oturuyor mu bir yerlerde? Neredesin Ayten abla, aaah nerelerdesin? Şimdi, tastamam otuz beş yıl sonra ne kadife gibi yumuşak ten, ne sihirli güzellik kaldı, ne de o eski "müstahzarat", Doktor Renaud-Paris, Tokalon hani... Sen o yıllarda Çağlayan Yayınları'nın arka sayfalarında şuh kahkahaların, etli dudakların, incecik, önce alınmış, sonra kalemle yeniden yaratılmış kaşların, "fettan" bakışların, ve de 1954 modası kısa tutulmuş dalgalı saçlarınla yüreğimizi allak bullak ederdin... Ne çapkın yıldızımızdın sen Ayten Abla!)

Tabii bizim Ayten Abla'ya "takılmamız" 1954 yılının işleri değil, 1954 yılında daha pipimizin nerede olduğunu bilip arayıp bulmaktan aciz durumdayız... Bu bizim dediğimiz işler daha sonrasının, 50'lerin bitişinin, 60'lann başının işleri, işte o vakit "küçük Engin" yavaş yavaş varoluşunun dayanılmaz ağırlığını çatır çatır kabul ettirmeye, kendini kanıtlamaya başlıyor! Erkeklerle kadınlar arasında birtakım şeyler döndüğünün farkındayız da, neyin nesi, kimin fesi olduğunu tam çıkaramıyoruz, kestiremiyoruz, seziyoruz da bilemiyoruz, tutup kimse de doğru dürüst anlatmıyor. Sınıf arkadaşımız Kız Selim gitmiş anasına sormuş, anası da demiş ki, evlendikten sonra, ilk gece, kadın bir ilaç alır, gebe kalır, dokuz ay on gün sonra çocuk doğar... Şişko Alp hemen atılıyor, hadi oradan aptal sen de, seni kandırmışlar, asıl ben babama sordum, gerdeğe girince kızla oğlan göbeklerini birbirine sürtüştürürlermiş, böylece çocuk yapılırmış!

(Eh, bugün de, evlenip gerdeğe girdikten aylar sonra iki gözü iki çeşme doktora koşanlar yok mu, herif tutuyor erkekliğini kızın göbek deliğine yerleştirmeye çalışıyor, yirmi küsurdur yaşı, kız da on beşin, on altının üstü! Gel de çıldırma...)

Ama artık Ayten Çankaya ortalıktan çekilmiş, gecelerimizi Cavidan

Dora doldurur olmuştu, teleme peyniri gibi bacakları, biz yeniyetmelerin içini hoplatan buğulu bakışları vardı, kaymak gibi de memeleri, o zamanlar "Baby Doll" gecelik modası var, hani şu Taş Bebek filminde Carol Baker'ın giyip de Eli Wallach'ı çıldırttığı Elia Kazan yönetiminde... Oysa "Maria geceliğin" çıkması için 1964 yılını, West Side Story'nin Emek Sineması'nda milleti birbirine katmasını beklemek gerekecek...

"Toros Canavarı" filminde, gene rahmetli Ahmet Tarık Tekçe'nin bu Cavidan'ı bir kucağına atıp dağa kaldırması var ki... Akla ziyan! Daha kaşarlıları, elbette, Şahane Kadın Sevim Çağlayan o sıralar, bir de Muzaffer Nebioğlu. Artık ortalıkta Ayla Karaca, Pola Morelli de pek dolanmıyorlar, hoş biz zaten onlarla ilgili değiliz, daha çok, Cavidan-Sevim-Muzaffer üçlüsünden baş alabildikçe Frenk dilberlerine eğiliyoruz. Görkemli göğüsleriyle Gina... Gina Lollobrigida elbette, 1950'leri kapatan dilber. İlle de Sophia, görkemden yana Gina'yı belki sekize katlayan o bütün dönemlerin Sophia'sı, Carlo Ponti'ye yeni kaçmış da günün birinde o kabak kafalı hergeleyi de bırakıp Ettore Scola'ya gideceği kimsenin aklına gelmiyor. Sonra 60'ları açan Mylene Demongeot, hani, niçin soyunuyorsunuz sorusuna, bütün erkekler faydalansın diye, şeklinde cevap vermişti de tüylerimiz diken diken olmuştu!

Brigitte Bardot daha muşmulaya dönmemişti hem, henüz nesli tükenmeye yüz tutan hayvanlarla değil, basbayağı sırım gibi erkeklerle ilgileniyordu. Roger Vadim'den yeni mi ayrılmış yoksa ayrılmak üzere mi? Saçları daha atkuyruğu, kırmızı dapdaracık pantalonunun paçaları ayak bileklerinin bir karış üzerinde bitiyor, altı dümdüz bale pabuçları giyer, sırtında da V yakalı kazak, içinden iki güvercin yavrusu fırlayıp kanat çırpmaya hazır!

Ama Ayten Abla, daha doğrusu bir o, bir de Cavidan.

Nedir o, "Peri" mi yoksa "Yıldız" mecmuası mı, dergi denmiyor o sıralar, mecmua... İşte içinde, artık Cavidan da silindikten sonra piyasaya fırlayan yeni dilberler, Aliki Vouyouklaki, yok, o soyunmazdı pek, o vakit Zoi Laskari! Bu Zoi karısı ortalığa döküldüğünde Andreas daha Amerika'da üniversite hocası da Margarita'yla çoluk çocuk büyütüyorlar, babası ana muhalefet lideri, şu bizim hostes Dimitra da Atina sokaklarında oğlanlarla evcilik-doktorculuk oynuyor...

Hey gidi ellilerin sonları, altmışların başları, gençliğim eyvah!

* * * * *

Tabii Çağlayan Yayınları'nın Ayten Abla'lı reklam sayfalarında bir ilan daha vardı: Bayanların muayyen zamanlarındaki sancılarına karşı Gripin faydalıdır! Ya da Opon, bayanların muayyen zamanlarında en yakın dostu.

Ne demeye geldiğini çözebilmek için kaç yıl beklemem gerekecekti...

(Sonra, lisede falan, bu lafın cılkını çıkardık, bizim sınıfta bir oğlan vardı, hiç öyle gün mün "tefrik" etmiyor, Allah ne verdiyse, kimi bulduysa, ne zaman yakaladıysa... Oğlana isim taktık: Bayanların muayyen zamanlarındaki en yakın dostu!)

* * * * *

"Peri" ile "Yıldız" iki yeni zilli sundular: Devlet Devrim, Mine Soley... Ama artık yıl 1964'ü kıvrılmıştı, Mine basbayağı şopar tenli, saçını da inadına oksijen sarısına boyuyor, kirli sarı bir tablo çıkıyor ortaya, nasıl derler, ama pek de iç kaldırıcı. Devlet, bakın Devlet pek daha derli toplu, nedense Osmanlı ölçülerine uymuyor, memeleri ne küçük ne büyük, tam kıvamında, kalçası elma gibi, bacakları yeterince uzun, kaşı gözü bayağı güzel kızdı, fakir özellikle topuklarıyla ilgileniyor, neden, dergilerde "meşhur İngiliz orospusu" Christine Keeler misali tabureye tünemiş, dizlerini altına çekmiş fotoğrafları yayınlanıyor da ondan mı kızın ayrıntıları yer etmiş belleğimizde?

Hah, devir tam Christine Keeler devri işte, en yakın arkadaşı, ahret kardeşi Mandy Rice-Davies, bunları sosyete dişçisi Ward pazarlarmış, rezalet ayyuka çıkınca intihar edecektir, Lord Profumo'yu, Savunma Bakanı'nın bir güzel yatakta öttürüp askerlik sırlarını, NATO gizlerini Sovyet ataşesine aktarıyorlar...

Yeniyetmeler ikiye ayrılmıştık, Christine Keeler'ciler, Mandy Rice-Davies'cilere karşı... Tıpkı Orhan'cılar Ferdi'ciler, Mozart'cılar Wagner'ciler, Tolstoy'cular Dostoyevskiy'ciler gibi.

Fakir kimden yanaydı peki? Christine mi, Mandy mi? Uzun boylu, koyu kumral, kızıla çalar dalgalı saçlı, badem bakışlı Christine'den mi, yoksa, çıtı pıtı, ufak tefek, pembe beyaz, tombul fıstık, sarışın civelek Mandy'den mi?

(İşbu bilgi yarışması önümüzdeki ay sonuna kadar sürecek olup, gönderilecek doğru yanıtlar arasında çekilecek kurada kazanan talihli okuyucumuza... Ne verelim? İmzalı kitap zor, elimde hiç kalmadı, öpücük olmaz, en iyisi çay mı ısmarlamalı?)

* * * * *

Devlet Devrim, Marilyn Chambers'i hatırlatıyor şimdi bana, hani şu kukusuna altın küpe takan haspayı... Efendim, o da nasıl oluyor mu buyurdunuz, Hustler dergisinin eski sayılarından birinde görmüştüm de aklım fırtmıştı, tutmuş özel bir halka yaptırmış, üstelik tek taşlı, artık herhalde "klipsi" mlipsi olsa gerek, söylemesi ayıp dış dudaklardan birine tutturuyorsun!

(Anlayıp dinlemeden hemen denemeye kalkmayınız, sonra bir de kocalarınıza hesap vermek zorunda kalmayalım, bu karıya sen mi öğrettin bu numaraları diye...)

Zoi Laskari de ondan aşağı kalmazdı, bir de yanmış Yunan adalarının amansız çiğ güneşinde, dört bir yanı pırıl pırıl parlar...

(O yılların bakılan, yalnızca bakılan, bakılıp geçilen kadınlarını saymıyorum, konumuzun dışındadırlar! İncecik bir Belgin Doruk sözgelimi, kimi zaman özel arabasının sürücüsü Ayhan Işık'ın kalbini çalan küçük hanımefendi -o zamanlar "hususi araba" denirdi, markalar da Cadillac, Plymouth ya da Buick, halk arasında Palamut ve Bıyık tabir edilir- kimi zaman komşu köşkün ya keman çalan, ya boktan aşk romanları yazan oğlu Göksel Arsoy'un kanına girer, "altın çocuğun"... Semra Sar, ne bileyim, Atıf Abi'nin eski eşi, Kezban'ın anası Nurhan Nur falan da bu türdendirler, bir erkek, hele bir yeniyetme onlara baktığında pek pek saygı duyar, güzel kadınlardır bunlar, adamakıllı güzeldirler, ama işte, en fazla uzak, eli öpülecek, karşısında göbekte el bağlanacak ablalar.)

Ama... Bak, Leyla Sayar dedin mi orada dur! Şimdilerde saçını başını bağlayıp hidayete erdi, Hak yolunu buldu, tövbe istiğfar getirip cami kapılarında geziniyor ya, siz onun gençliğini bize sorunuz, sorunuz da ağzınız bir karış açık kalsın. Hele Özcan Tekgül, o yırtıcı vaşak bakışlı dolgun karı! Afrika'ya turneye gitti de umum Arap milletinin, gündüz feneri zenci taifesinin hayır duasını aldı, bu arada azıcık dolarlarını da... Bir de Kamelya Buket vardır, adı "faul" ama kendisi denize nâzır, balkonu çiçekli mirasyedi yalısı gibi!

Ayşe Nana'ya, o Endülüs zâniyesi kılıklı âfete yetiştiğimizde çoktan Kervansaray'da Orhan Boran'ın sunduğu iç yakıcı programlarını boşlamış, Roma'ya göçmüştü, orada bir yandan "dolce vita" tutkunu İtalyan hovardalarını sağıyordu, bir yandan sürgünde milyarlarını yiye yiye bitiremeyen tombul Kral Faruk'u. (Bak şimdi, dolce vita deyince, Anita Ekberg'in Montofon ineği misali göğüslerini anmadan geçmek olur mu, bahse girerim günde kırk kilo süt verirdi o yıllarda...)

Dört motorlu Pamela'ya gerçekten yetişemedik, çok küçüktük, yaşımız

tutmuyordu, hatun iki memesinin ucuna iki püskül takarmış, bir tane de poposuna, bir tane de kukusuna, sahnede bunları dört motorlu pırpır Dakota ya da Viscount tayyaresi gibi fırıl fırıl çevriyor! Hilmi Yavuz'a sorun da anlatsın, Allah bilir "yengemiz" de oluyordur...

* * * * *

Siz ne diyorsunuz, biz bunlarla büyüdük, bunların düşlerini kura kura, mendilimizi yatağın içine gizliden yayıp yorganı kafamıza çekip titreşe titreşe, bir yandan da evdeki altı lambalı Vega radyoda Sabite Tur, Hamiyet, Müzeyyen çalıyordu, arada Eddie Calvert'in trompeti, Elvis'in yeni çıkan hızlı parçalan, şimdi ansiklopedilerde Gülerman, Yüceses, Senar, Presley olarak geçiyorlar.

"Esas kızlar" hiçbir yerde, hiçbir şekilde geçmiyorlar. Sanırım artık kadın olarak da, isim olarak da. Cavidan hayatta mıdır? Devlet ne oldu, Mine nerelerde, Soğukoluk batakhanesi de kapanalı epey oluyor, düşecek yer kalmadı, yoksa Zürafa Sokağı'nın dibine, eskiden beş liraya girilen, hiç yerinden kalkmadan, iskemlenin, masanın üzerinden şipşak iş gören o çok yaşlı ve çok hüzünlü kadıncağızların evlerine mi?

Ya sen neler yapıyorsun Ayten Abla? Seni tenzih ederim, demem yukanda dediğim laf değil elbet, seni onlardan ayrı tutarım, yaşıyor musun?

Sizler çocukluğumuzun, yeniyetmeliğimizin sisleri azar azar dağılan göklerinde gezen yıldızlardınız, bize Kadın'ı, uzaktan uzağa da olsa, tanıttınız. Biz, erkek olduğumuzu sizinle öğrendik... Kendimizi, bedenimizi, bedenimizin birtakım kuytularını sizinle keşfettik... Benim hiç Fahriye Ablam olmadı ki Ahmet Muhip gibi hayatta, bırak bir Ayten Ablam olsun...

Sağolun, varolun, yolunuz açık olsun, çocukluğumuzun, yeniyetmeliğimizin Kadın'ları, alnınız da açık olsun, gönlünüz pek genişti sizin, umarım talihiniz de yaver gitmiştir.

GÜNAHKÂR GÖNÜLLER

Sen hiç bir "işgal zabitiyle" yattın mı hanım abla?

Sen o yürek burukluğuyla karışık mutluluğu, tedirgin sevecenliği, azap kaplı et azgınlığını, iki tutam gözyaşı, bir fırt hıçkırık, üç ölçü suçluluk duygusu bulaştırılmış kadınsı doyumu bilir misin?

(Ben de bilmem ya bilmesine, nereden bileceğim, bir kere ben kadın değilim. İkincisi hiç "işgale" uğramadım daha, eski resimlere, anılara, filmlere dalıp çıkarabiliyorum, iyi kötü sezebiliyorum o kadıncıkların kasıklarını kavuran acıyı, beyinlerini delen soruları, içlerini titreten - gene de- sevgiyi...)

Fazla "edebî" bir giriş, yazar lügat paralıyor, oysa dönüp 54'e gitmek, Luchino Visconti'nin eski ve baba eserlerinden birine, "Senso"ya, bile yeter... (Bizde, "Günahkâr Gönüller" adıyla oynamıştı, kimbilir Atlas Sineması'nda mıdır). Otuz yaşımızdan sonra keşfedeceğimiz koç gibi İtalyan romancılarından Camillo Boito'nun bir romanından uyarlama bu, baştan sona Anton Brückner'in o güç ısınılan, zor sevilen, ama tadını alınca da bırakılmayan müziği çalıyor kulaklara, efendim olay 1866 yılında, Avusturya işgali altında Venedik şehrinde geçmektedir...

Yakışıklı Avusturya subayını Farley Granger oynuyor, o sıralar umum kadın milletinin sağını solunu yakıp yıkan, sonra da her nedense birdenbire ortalardan yiten o Apollon yüzlü çocuk. Amansız çakır gözleri hiç aklımdan çıkmayan Alida Valli, subaya vurulan yaşı azıcık geçkin ama bedeni ve ruhu taptaze soylu İtalyan kadını.

Ettiği düpedüz vatan hainliğidir. Bunu da pek iyi bilir.

Bilmek, sevmeye engel olmuyor ki...

Filmin sonunda, kurşuna dizilmeye giderken, ipiri, yemyeşil, çapçakır gözleri, eski bir Edith Piaf türküsünü mırıldanır gibiydiler. Je renierais ma patrie, si tu me le demandais... Vatanımı inkâr ederdim, sen isteseydin eğer...

O İtalyan soylusu, geçkince ama akıl almaz güzellikte kadıncağız da tastamam öyle yapmıştı.

* * * * *

İmdi, bakınız, fakirin dillere destan ve dehşetengiz yaratım süreci

nasıl yürüyüp gidiyor! Kafamda bulanık birtakım fotoğraflar ve ana konuyu saptamış olmanın verdiği keyifle masanın başına oturdum, (biraz güç oturdum, çünkü efendim, popom, denize girince azan orta kulak iltihabının hani o "bilenler bilir" ağrısını dindirmek üzere yediğim Lincocin iğnelerinden kevgir gibi), "Senso" filminden fikrime Piaf üşüşünce kalkıp plağını koydum, o şarkıyı buldum, bir kere daha dinledim, oradan hop, Paris'lerden yüz kırk frank bayılıp alıp getirdiğim bir başka ürpertici plak: İkinci büyük savaş yıllarının ünlü Fransız şarkıları, "orijinal" kayıtlarından compact disc'e çekilmiş, işte birtakım elektronik süzgeçlerden falan geçirip taş plağın üzerinde koşuşturan iğnenin cızırtısını elden geldiğince yokediyorlar.

Kimler yok ki... Pederin büyük "ilahı" Tino Rossi, ayaküstü bir J'Attendrai attırıp Le Vagabond Fleuri'ye geçiyor, Charles Trenet mülayim sesiyle şakıyor, Tino Rossi'nin arada söylediği ünlü Ma Ritoumelle'i, Ray Ventura, Leo Marjane, Georges Guetary, hele hele Germaine Sablon, Alix Combelle gibi fıstıkları, yücelerin yücesi Maurice Chevalier'yi unutmayalım... Yaşları ferah ferah ellinin üzerindeki okurları yerlerinden hoplatacak, bizim kuşağa hemen hemen hiçbir şey söylemeyecek isimler, artık eski plaklarda, çoğu silinip toprak altına gitmiş anılarda yaşayan eskiler.

Tam burada Suzy Solidor, o Paris'in gelmiş geçmiş en namlı orospusu, kimbilir dört işgal yılı boyunca içine kaç "Alaman zabiti" almış kaşarlı karı, çıkıp hem de Fransızca bir Lily Marlene patlatmaz mı?

Andre Dassary'nin yıvışık sesiyle okuduğu Mareşal Petain Marşı'nı da belki bağışlarım da, bu Suzy yok mu bu Suzy... Sesi de pek buğuludur zillinin, hani şarkının asıl anası Lale Andersen'i, o dev Marlene Dietrich'i hiç aratmayacak kadar boğuk, kalın, iç gıcıklayıcı alto sesi, artık gerçekte de öyle mi, yoksa pek de hayran olduğu Alman şarkıcı karılarını taklit etmek için mi büsbütün kalınlaştırıyor?

Suzy'nin sesi, Casino de Paris'de en ön sırada oturan, tek gözlüklü, ensesi ve şakakları Prusya traşlı General Von Stüplnagel'i, Paris'in işgal komutanını tepeden tırnağa ürpertecek kadar etkili.

Tabii kalkarsın, üşenmezsin, gene Paris'ten tam beş yüz frank bayılıp kaptığın koca kalın kitabı devirirsin, İşgal Parisi'nden fotoğraflar... Anlayana, bilene öyle bir hazine ki, beş bin frank verseler ölürüm de elden çıkartmam.

Çünkü içinde, o benim bir kadını sever gibi sevdiğim şehrin, hem en acılı, hem en yüce, hem en keyifli, hem en rezil yıllarının görüntüleri vardır... Gidip gidip aynı köşelerde resim çektirmeye bayılırım, bir

1943 ilkbaharında iri kıyım Alman subaylarının oturdukları Cafe de la Paix masasında, iskemlesinde, hem de tam o masada, fotoğraftan aranıp bulunup gidilip masanın boşalması beklenip çökülmüş noktada, fakir Ardıç kuşu oturmayacak mı yani? O zaman neden gitti taa Paris'lere, Galeries Lafayette'den don almak için mi? Hayır, elbette, her dönemin Parisi'ne karışıp kendi kendine yaşamak için. İşte bu sefer de 1940-1944 dönemine, Alman işgaline takıldı.

Ne için? Opera Meydanı'ndaki Kommandantur binasında çizme izlerini, Rue de Rivoli'deki Hotel Meurice'de az önce teslim olmuş Gerferal Dietrich Von Choltitz'in palaskasını, demir haç madalyasını, Saint-Germain ile Saint-Michel bulvarlarının kesiştiği Cluny köşesinde vurulmuş Wehrmacht neferlerinin kan lekelerini aramak için.

Belki de, kafaları bir numara tıraşlı, sutyenleri zorla koparılıp alınmış, dört bir yana ve de özellikle önüne yaralı ve kıstırılmış bir av hayvanı gibi bakınan o zavallı kadıncağızları anmak için... Boyunlarında, bir cıgara mukavvasına alelacele yazılmış yafta: Ben Almanlarla yattım!... Ben kocamı Almanlara ihbar edip kurşuna dizilmesini sağladım!... Ben dişi bir köpeğim!...

Gözleri belki de mosmor. Sıkı dayak yemişler, Ağızlarından kan tükürüyorlar. Kolları bacakları yara bere, uzun süre böyle ortalıkta dolaştırılıp sonra kurşuna dizilmeye götürülecekler.

Memelerine mürekkeple gamalı haç çizilmiş.

(Hadi size birkaç ipucu: Örümcek Kadının Öpücüğü'nü gördünüz mü? Çok ayıp, çok, yakıştıramadım, hemen seyrediniz. Hani orada, eşcinsel Molina'nın anlattığı siyah-beyaz Alman propaganda filmini bir hatırlayın...

Ya da dilerseniz, Claude Lelouch'un o pek fiyakalı Les Uns et les Autres filmini, Lelouch'un eşi Evelyne Bouix, filmin sonlarına doğru, böyle kafası usturayla kazınıp sokaklarda gezdirilen bir kadını oynuyordu hani...)

Oysa dört yan, çok geniş pantalon paçası, vatkalı omuz, yelken yaka, mantar topuklu atkılı iskarpin, dizkapağından aşağı manto, kafada türban... Paris halkı balkonunda patates yetiştirip tavşan besliyor bütün bütüne aç kalmamak için, alın bu da François Truffaut'nun Son Metro filmi.

İşgalde Almanlarla yatan kızlar, müttefikler şehre girince aynı gönül rahatlığıyla Amerikan askerlerinin koynuna gireceklerdi, bedenler açlıktan ipince ve çok güzelleşmiş elbette, bacaklar hababam bisiklet

pedalı çevirmekten uzun, güçlü... Etekler basma, emprime, çiçek çiçek.

İşte, sivilleri giyip kalabalığa kanşmış, gidip teslim olmak için de ortalığın yatışmasını bekleyen asker Eugen Hommens, Fransız sevgilisi Annick'i, daha önceki gece seviştiği kızı, Luxembourg Bahçesi'nin önünde bir Fransız tankçısının koluna sarılmış görüyor. Teğmen Johannes Schmiegel, iki eli kafasının üzerinde, ter ve toz ve kan içinde, ikişerle kol yürütülen Alman tutsakları arasında giderken, kaldırımları dolduran Fransızların tekme, tokat, yumruk ve tehditleri arasında, genç ve güzel bir kadının yaklaşıp tam suratının ortasına okkalı bir tükürük kondurduğunu görüp dehşetle irkiliyor: Tükürüğün sahibi, kendisini deli gibi sevdiğini sık sık yineleyen Jeannette!

* * * * *

İşgalcilerle yatan kızlar deyince, gel de Yakup Kadri rahmetliyi anma bakalım: Mütareke İstanbulu'nu, çok ağdalı ama usta diliyle ne güzel anlatır, hani şu Şişli'de yeni yapılmış apartmanlarda (bunlarda, tuhaf şey, büyük ilerleme, asansör, telefon, elektrik bile varmış!) birtakım "sosyete hanımları" İngiliz "zabitanına" çay partileri veriyorlar, gramofon çalınıyor, vals ediliyor efendim, sonra da hızlı danslara geçilecek, foxtrot, shimmy, charleston.

1919 yılının "hit" parçasını bilir misiniz? "Ain't We Got Fun?" adında bir şarkıdır. Uzun süre liste başını tutmuş.

Yahu ben de, çağdaş sosyete orospularının nineleri bu işi nasıl kotarırlarmış diye merak eder dururdum...

Ya o, Yüksekkaldırım'da, Fransız yüzbaşısının koluna girmiş giden tango çarşaflı Fındıkzade fahişesini de, zabiti de iki mermiyle mıhlayan rahmetli Tahir Efendi unutulur mu? Kendisi Kemal Tahir'in babası olur.

(Acaba dedem Cemil Efendi'nin de benzer "vukuatı" var mıdır, hiçbir zaman öğrenemeyeceğim, hiç anlatmazdı, nasıl anlatsın, öldüğünde on yaşımdaydım daha, yalnız, ikide bir Fransızca cümleler yumurtlardı, Kasımpaşa'da işgal subaylarından öğrenmiş, burunlarının dibinden cephanelik soyup silah kaçırdığı sıralar.)

* * * * *

Ustam Curzio Malaparte'yle sizi tanıştırmış mıydım?

1957'de öldü. İtalyan gazeteciliğinin, edebiyatının gelmiş geçmiş en

büyük üç-beşinden biri.

Varlığını pek az kimsenin bildiği, Sodom ve Gomorrha adlı öykü derlemesi kitabında, sanırım savaştan önce yayınlamış olduğu küçük bir seçkidir bu, Almanlarla yatıp köylüsü tarafından linç edilen gencecik Madeleine'nin hüzünlü serüvenini anlatır. Birinci büyük savaş sonudur, öyle olsa gerek, kızın adı Madeleine de, Malaparte Baba, ünlü fahişe ve de ermiş Maria Magdalena'ya gönderme yapıyor... Aç kaldığı için gövdesini, göğüslerini, bacaklarının arasını Almanlara satmak zorunda kalmış bir Belçika kızı. Dudaklarını ve yüreğini kimseye satmamış, vermemiştir ama, çünkü onunla yatıp başucuna birkaç Reichsmark sayan hiç kimse, dudakları ve yüreğiyle ilgilenmemiştir... (Bunu Malaparte yazmamış, ben yakıştırdım son cümleyi).

Oradan Heinrich Böll'ü de anabiliriz, Der Zugtvar Pünktlich, hani şu Varşova'da mı, Krakov'da mı, ertesi gün öleceğini fena halde sezip ömrünün son gecesini kırık ve ince bir kızla, papatya gibi beyaz ve sarı bir Polonya kızıyla geçiren askerin öyküsü... Para karşılığı Alman neferleriyle yatmaya zorlanmış kızın... Ertesi sabah ikisi birlikte ölürler de devrilen arabanın içinde, kızın ılık, artık hiçbir umarı çıkan kalmamış kanı, camda süzülen yağmur yolu gibi çocuğun alnına ve eline damlar tıpır tıpır...

Ama gelin gene Baba Malaparte'ye dönelim, size iç buran bir anısını aktarayım, tepeden tırnağa da gerçek, gepegerçek.

* * * * *

Kadın olmaktan utanıyorum kimi zaman, diyor Louise, soylu bir Alman kızı bu, bir prenses!

Neden, diyor Malaparte, galiba bir akşamüstüdür, Berlin'de bir kahvede laflıyorlar, bakın, diyor, size Sorocalı kızların öyküsünü anlatayım da dinleyin...

Besarabya'da, Dniester ırmağı üzerinde küçük bir kasabadır burası, Alman ordusu, müttefiki Rumen, Macar birlikleriyle arada çeşit olsun diye bir de İtalyan alayı sanırım, Yüzbaşı Malaparte de nefret ettiği savaşın içinde, nefret ettiği insanların arasında, ne tuhaf, yeni girmişler kasabaya.

Bunlar, küçük Yahudi kızları. Ormanlara, buğday tarlalarına kaçıp saklanmışlar. On sekiz-yirmi yaşlarında kızlar. Çoğu Alman askerleri tarafından vurulup öldürülmüş, sağ kalanları kasabaya geri getiriliyorlar. Çok zaman geçmiş, kızların üstleri başları yırtık pırtık,

saçları keçeye kesmiş, elleri ayakları egzamalı, gözleri yaralı kediler gibi...

Günün birinde... İkinci Alman Ordusu'nun sağlık servisi, buğday başakları arasında yakalanan kızları Soroca Askeri Kerhanesi'ne sevkediyor.

Buraya ancak Alman askerleri girebiliyor. Ordu komutam General Von Schobert, (Schubert değil, Schobert) gelip kerhaneyi bizzat teftiş edecektir açılıştan önce. Kızlar, kıpkırmızı gözleri, bitik, anlamsız gülümsemeleriyle Alaman paşasını selamlıyorlar.

SS Sonderfuhrer Schenk, bir akşam kafayı da çekmişler, şnaps içiyorlar ve tatlı Rumen şarabı, Malaparte'ye, kalk ulan diyor, kerhaneye gidelim. Yahudi kızı düzmeye.

Temiz aile kızıymış hepsi, Schenk öyle diyor, uzun kırmızı ipekliden sabahlıklar, geniş kollu yeşil gecelikler giymiyorlarmış, hemen her Doğu genelevinde rastlanacağı gibi; hanım hanımcık oturuyorlarmış.

Malaparte, itliğine diyor ki, yahu Schenk, Alman Genelkurmayı bu kerhaneden yüzde kaç komisyon alıyor?

* * * * *

Gözümün önüne bir başka resim üşüşüyor, bir kızcağız, boynunda yafta, iki yanında iki SA neferi bu kez, yaftada: Ich bin ein Ort der grösste Schwein, und lass mich nur mit Juden ein. (Çeviris: Ben buraların en büyük domuzuyum, çünkü yalnız Yahudilerle yatıp kalkarım).

Bir Alman kızı bu. Sevgilisi Yahudi'ymiş. "Teşhir ediyorlar". Münih mi? Savaştan önce, 1933, 34 falan olmalı.

* * * * *

Schenk, her ortalama Alman ve hele her SS gibi dangalak olduğundan, Malaparte'nin ağır aşağılamasını çıkamıyor, beş fenik bile komisyon almaz, diyor, çünkü kızlar bedava. Kerhane parasızdır.

Hem yalnızca on beş günlüğüne "çalışıyorlarmış" kızlar orada, işleri bitince, on beş gün sonra gönderileceklermiş. Belki evlerine, yoksa hastaneye mi "sevkedilecekler"? Ne bileyim be, diyor Schenk, hem, çok mu önemli bu?

Malaparte üzerine üzerine gidiyor, yahu Schenk, diyor, şu kızların

yerine o geneleve Rus esirlerini koysanıza!

Schenk bu daha da ağır hakareti de yutuyor. Tabii yutacak. Schenk tepine tepine gülmeye koyuluyor. Meğerse işgal altındaki Ukrayna'nın Blazy kasabasında, bir SS komutanı, eşcinsel SS neferleri için bir "oğlan kerhanesi" açmışmış!

* * * * *

Bir gece, Malaparte eve kendi başına gidiyor... Üç kız var içeride. İtalyan üniformasını görünce azıcık yürekleri ferahlar gibi oluyor kızcağızların, birisi hep Venedik'i görmek istermiş adı Suzanne, İkincisinin adı Loubia, ah diyor, ben de seninle gelmeyi isterdim ama, gelemem ki, nişanlıyım ben, savaş biter bitmez evleneceğiz...

Kızlar "çalışmaya" başlayalı on üç gün olmuş, iki günleri daha kalmışmış, topu topu iki güncükleri, ondan sonra ayrılacaklar... Suzanne çok iyi Fransızca konuşuyor, Loubia piyano çalarmış, birinin babası doktor, ötekininki avukat, üçüncü kızın adı Marica, başı ağrıyormuş, yüzbaşının niyetinin "o tür" olmadığını anlayınca odasına çıkıp yatmak için izin isteyip kalkıyor. Öbür kızlar Malaparte'ye cıgara tutuyorlar, şarap çıkarıyorlar.

Çok geç olmuştur. Malaparte de izin isteyip kalkıyor. Kapıda, Suzanne'ın elini tutup dudaklarına götürüyor. Kızın gözlerinin kıyısında iki küçük damlacık beliriyor.

İki gün sonra kızları götürüp kurşuna diziyorlar. Her on beş günde bir genelev boşaltılacak, kızlar idam edilecek, yerlerine yeni vardiya gelecek, on beş gün için, sonra onlar da "değiştirilecekler". Komutanlığın emriymiş.

Kızlar bunu biliyor muydu, diye soruyor Malaparte.

Evet, biliyorlarmış. Soroca'da herkes biliyormuş bunu. Herkes.

* * * * *

Kaputt'tur kitabın adı. Malaparte'nin en baba kitabıdır. Türkçesi var. Kaputt'un bu bölümünü, bundan beş yıl kadar önce, bir akşam yemeği sonrası okumuştum.

İki paket cıgarayla sabahı ettim o gece.

Bir de Deri vardır. Bunun Türkçesi yok. Daha doğrusu, Varlık Yayınları'ndan bir bölümü çıkmıştı da, ancak sahafta ele

geçirebilirsiniz. En can alıcı bölümlerini, Yaşar Nabi merhum, ayıp olur diye çevirmemiş.

Filmi var. Liliana Cavani çekmişti. Malaparte'yi, elbette, Marcello Mastroianni oynuyor.

Türkiye'de yasaktır. Pelikülü de, video bantı da.

Neden mi? Orada, 1943 yılının Napoli'sini anlatır ustam, Almanlar çekilmiş, İtalyanlar teslim olmuştur, şehrin yeni efendisi Amerikan Beşinci Ordusu ve General Clark, General Alexander gibi adamlardır.

Ustam orada, Napolili ana-babaların, nasıl, açlıktan, kendi öz erkek çocuklarını üç dolara, beş dolara Cezayirli, Tunuslu sömürge askerlerine sattıklarını anlatır.

Bakire kızının zarını bir dolara Amerikan askerlerine gösteren babanın kapısında nasıl kuyrukların uzadığını anlatır. Zenci Amerikan çavuşlarıyla para karşılığı yatıp kalkan Napoli'nin soylu ailelerine mensup delikanlıları anlatır.

Görüldüğü gibi, insanlıktan çıkmanın da çeşit çeşidi vardır.

Alida Valli'nin oynadığı kadın da çıkmış mıydı?

Ne münasebet. O, ülkesini işgal eden Avusturyalı subayı sevmişti.

Onurla sevdi, onurla da ölmesini bildi.

K. MILLE

Puslu bir ocak günüydü, evine gittim onun.

Evini bilmiyordum. Aslında, öyle, oralardan geçerken buldum. 19, Quai de Bourbon. Sevgilimin elinden tuttum, gösterdim, bak Camille Claudel'in evi işte... Akşamüstü de filmine gittik, Camille'i Isabelle Adjani oynuyordu, çok benziyordu Camille'e, sonra resmini gördüm, Camille daha güzeldi, hayır, Isabelle kadar alımlı değildi belki ama, gözleri daha hüzünlü, yüzünün çizgileri daha anlamlıydı, Camille'nin çektiği çileyi Isabelle çekmemişti ki.

Camille kadar acılı bir kız değildi ki Isabelle, ama onu çok iyi oynuyordu, "canlandırıyor" derler tiyatro-sinema dünyasının uzağında olan sıradan izleyiciler, "aynen yapıyor".

Puslu bir ocak günüydü, sevgilimin elinden tutmuş Paris'i gezdiriyordum; yağış yoktu hayır, yağmur kar yoktu, ama hava hep kapalı, hep kara bulutlu, hani yağacak yağacak da bir türlü yağmıyor, gündüz ortası bütün ışıklar yanıyorlar limanda demirli ama içinde in cin top oynayan iri ve eski bir gemi gibi. Nemli hava, soğuk içimize işliyor, paltomuza sarınmış, gırtlağımızı göğsümüzü bağrımızı sarıp sarmalamışız da Paris'in ortasında eski hüzünlerin peşine düşmüşüz. Ocak 1989.

İşte o 10 Mart 1913 günü de öyleymiş. Tam yetmiş altı yıl öncesi.

Filmini gördük. Sabah geçtiğimiz Bourbon rıhtımını, sisler puslar içindeki o çok yürek burucu ve çok güzel sokağı bir de perdede seyrettik. Camille'i götürmeye gelmişlerdi. 10 Mart 1913 sabahıydı.

Paul Claudel, o bir türlü ısınamadığım büyük Fransız şairi, kara melon şapkası, plastronlu boyunbağı, sarı bıyıkları, gözyaşlarının tuzuyla kıpkırmızı kesilmiş patlak gözleriyle at arabasının arkasından bakıyor, dudakları titriyordu, ağlayacağı kadar ağlamıştı geceden, artık ağlamıyor, yalnız dudaklan titriyordu, bir de sarı bıyıkları... Camille, kızkardeşiydi.

Camille'i tımarhaneye götürüyorlardı.

Camille, kara at arabasının arkasından, parmaklıklı minik pencereden, iri gözleriyle, Isabelle Adjani'nin güzelim gözleriyle yaralı ve kıstırılmış bir av hayvanı, dişi bir geyik gibi bakıyordu. Olup bitenleri

anlayacak durumda değildi. Deliydi Camille.

Camille'i akıl hastanesine götürüyorlardı. Otuz yıl kalmak, 19 Ekim 1943 günü ölmek üzere.

Montdevergues akıl hastanesi, orada ölmüş. Montfavet mezarlığına gömülmüş. Mezarına bir haç dikmişler, başka bir şey yazmamışlar. Kayıtlarda 1943-392 numarasıyla geçiyor, kırk üçe üç yüz doksan iki. Sonraları "arazi istimlak edildiğinden" mezarı da kaybolmuş.

Orada yatmıyor artık. Ne iskeleti belli, ne yeri. Artık Camille diye bir kız da yok. Camille diye bir kızın mezarı, yolu, izi de.

Bu Quai de Bourbon dedikleri Paris nam şehrin en sevdiğim köşesi olmakta ki, bir yanından yeşil yeşil Seine akar, kıyı boyunca akasya ağaçları, ıhlamur ağaçları, kaldırımlarında taa Baron Haussmann'ın koydurduğu dökme demir ızgaralar, şirin şirin park iskemleleri, iri kesme taşlar, 1600'lerden kalma evler, alt katları fırlak, yukarı doğru inceliyorlar, o devrin kodamanlarının konakları, On Dördüncü Louis'in işte maliye nazırı, teşrifat müdürü, çuhacılar loncası başkanı, mabeyn muhafızı falanı filanı buralarda yaşamışlar, her adım başı kapının yanında bir "plaket", şimdilerde ara ki Fransız bulasın, para babası Amerikalılar kendilerine bir tarih, çokça da "hava" satın almak amacıyla gelip gelip kapatmışlar bu evleri, aylığı kimbilir kaç bin dolar, kaç bin frank ediyor...

Sevgilimin elinden tutmuş yürürken Camille'in evine rastladım, kardeşi Paul'ün kara ve penceresi ızgaralı bir at arabasıyla gelip onu götürdüğü 10 Mart 1913 gününe kadar burada oturmuştu,daha önce de sanırım 113, Boulevard des Italiens adresinde.

Hani burası hem evi hem atölyesiydi ("atelye" derler kötü çevirilerde), burada heykellerini yapıyordu. ("Öztürkçe" meraklıları isterlerse "yontu" da tabir edebilirler kızcağın yaptığı şeylere), burada yiyip içiyor, yatıp kalkıyordu, hani 1911 midir, Seine taşmış, Paris'in nehire yakın ucunu bucağını su basmıştı da, (gidip bakınız Conciergerie mapus damına, iri kalın kemerlerde, sütunlarda suyun yükseldiği çizginin izlerini, bu rezilliği anmak için sonradan çakılmış tabelaları görürsünüz), kızın eşyası pis bulanık nehir çamuru içinde yüzer olmuştu, hani kafayı iyiden iyiye üşüttüğünde kapıyı bacayı tahtalar çakarak kapamış, üşüyüp titriyor, kendi kendine sarılmış, çünkü sarılabileceği bir erkeği, bir seveni, bir okşayanı yoktu, durduğu yerde ileri geri sallanıyordu...

Evin camlarına boyalarıyla adını yazıyordu. Camille yazmıyordu. K.

Mille şeklinde yazıyordu adını, yarım yüzyıl kadar sonra bir başka üşütüğün, Boris Vian'ın da imzasını Baurice şeklinde atacağı gibi.

Onu gelip götürdüler. Tımarhaneye kapattılar. Otuz yıl daha yaşadı. Alman işgali altında, 1943'te öldü.

O güzelim, o hüzünlü, acılı filmin sonunda, artık altmışını geçmiş bir deli kadın, akıl hastanesinin bahçesinde, dizlerine battaniyesini örtmüş, ya da hastabakıcı, güllabici tarafından örtülmüştür, bir oturuşu vardı, fotoğraf makinesinin objektifine bir bakışı...

On dokuzuncu yüzyıl sonu, yirminci yüzyıl başının en önemli heykeltraşıydı Camille. Rodin'in, Auguste Rodin'in, o bütün zamanların belki Michelangelo'dan sonra gelmiş geçmiş en büyük heykelcisinin öğrencisi, sonra sevgilisi. Rodin'in kimi heykellerini Camille'in yaptığı da söylenir.

Kitabı çıktı, dilimize çevrildi (Afa Yayınlan). Anne Delbee derler feminist bir karı yazmış, aman ne olur okuyun. Ve Camille'i anıp onun şerefine, onun anısına bir kadeh şarap için. Tatlı, ağır Bordeaux şarabı gibi koyu bir kadeh şarap, Yakut diyelim.

Bende Frenkçesi var. Kapağında da Camille Claudel'in fotoğrafı.

İnanın bana, Isabelle Adjani'den çok daha güzel. Çünkü Isabelle'in çekebileceği, çekmiş olabileceği bütün acıların hiç olmazsa elli mislini çekmiş.

Filminde, Rodin'i de yakışıklı Frenk ayısı Gerard Depardieu oynuyor.

Rodin'i çok sevmişti. Sevmek ne kelime, ona tapmıştı. Rodin, yüz yıl, tam yüz yıl önce, şimdilerde feminist hemşirelerimizin "erkek şovenisti domuz" tabir ettikleri bir sığırdı. Onu kullanmış, önceleri belki sevmiş ama sonraları kapının önüne bırakmış, çoktandır soğuduğu, belki de hiç mi hiç ısınmadığı karısını çocuğunu bırakıp bir türlü onu "almaya" yanaşmamış bir hıyardı. Büyük bir sanatçıydı.

Çok büyüktü hem de. Ama hıyarlık ayrı bir kavram, büyük sanatçılık ayrı.

Oysa ben, Camille için, o iri gözlü buruk kadın için dünyayı yakardım.

Eşşoğlueşşek, nasıl kapı aralığında kızın üzerine saldırıp içine girmişti, yazlık evinin bahçesinde karısı, çocuğu, Camille'in anası, babası, kardeşi Paul oturuyorlar, o içeride Camille'i sıkıştırıyor, nasıl Camille bir gece kalkıp kapısına gelmişti, belki pencerenin iri ve ağır

"persienne"lerini açar da onu görür, ona bakar diye, oysa Rodin kediler geziniyor bahçede sanmıştı. Camille belki Rodin duyar diye küçük dalları kırıyor, kuru yaprakların üzerinde tepiniyor, ona seslenmeye, ona ulaşmaya çalışıyordu.

Rodin, yorganı üzerine çekip hastalıklı yaşlı ve dırdırcı kenef karısına sarılıp yatmıştı. Yok, ona da sarılmamıştı da kıçını dönmüştü sanırım.

Kadının ne günahı vardı? Yoktu. Ama Camille'in suçu neydi peki?

Çok büyük bir heykelci olmak mıydı? Belki Rodin'den de büyük? Bunu mu hazmedememişti Rodin?

Çok güzel bir alına, harika lacivert gözlere, şehvet ve kibir taşıyan o ağıza, beline kadar inen kızıl kestane saçlara, gür saçlara sahip olmak mı? Bunlar kardeşi Paul'ün lafları, aklını Katolik inancıyla bozmuş, önemli ama bayıltıcı bir şair olan Paul Claudel'in; herife bir türlü ısınamadım, çok şükür Galatasaray'da adını bir anıp geçiyorlardı, papaz mekteplerinde ders niyetine okuturlardı galiba, birkaç oyununu okumayı, birkaç şiirinin tadına varmayı denemiş, sıkılıp bırakmıştım gençliğimde. 1964'te öldü Paul, çok yaşlıydı, ölürken Camille'i düşünüyor muydu, o hem yasak bir aşkla sevdiği hem nefret ettiği kızkardeşini, 1913'te akıl hastanesine tıktırdığı, sürünmeye ve ölüme bıraktığı kızı?

O kızı elbirliğiyle deli ettiler. Rodin'in alçaklığı, Claudel'in ilgisizliği, yüzyıl sonu Fransası'nın "philistin" dangalaklığı... Elbirliği ettiler, hem bir kadın, hem kendi başına buyruk, özgür, hem de büyük sanatçı... Bağışlanır günah mıdır?

Daha minicik kız çocuğu, babası söylemişti, ailenin sanatçısı Paul, fıstık gibi şiirler yazıyor, sen bir bok olamazsın ulan zilli, sen bir boka yaramazsın, aklın varsa git bir an önce kendine hayırlı kısmet bul da evlen, kır kıçını otur.

Onu da bulduğunu sandı. Auguste Rodin derler çok büyük heykelci ve çok alçak herifte. Gebe kaldı. Rodin çocuğu istemedi. Gitti düşürdü.

Gözleri lacivertti. Rodin'i çok sevmişti. Bir ara, 1888 yılında Grand Palais'de açtığı serginin kokteylinde o sıraların "istikbal vaadeden" bestecisi Claude-Achille Debussy, bildiğiniz Debussy canım, buna asılacak olmuş, hiç yüz vermemişti herife. O bir hıyarı seviyordu. Kendisinden yirmi dört yaş büyük, evli, çoluk çocuk sahibi, büyük bir sanatçı ve aşağılık bir dangalak olan Auguste Rodin'i.

Sonra kafayı bozmuştu. Rodin'in yarattığı hayal kırıklığı "paranoyaya"

dönüşmüştü, beni izletiyor diyordu, peşime adam taktı, heykellerimin sergilere girmesini önlemeye çalışıyor, gidip polise, savcıya şikâyet dilekçeleri veriyordu, bir yandan da mühendis Eiffel, sonraları pek ün salacak, Paris'in kendi başına simgesi haline gelecek kulesini dikiyordu, dört ayağı, ilk katı çıkmışlardı, Camille boyundan fırfırlı, ayak bileklerine inen kar gibi beyaz entarisiyle oradan oraya koşturuyordu.

1888 ya da 1889... Tam da yüz yıl öncesi. O sıralar hepsi Hokusai'nin etkisinde kaldılar. Camille birbiri ardına büyük eserler yarattı. Rodin de öyle yaptı. Gündüzleri yaratıyorlar, geceleri deliler gibi sevişiyorlardı.

Arkası kötü geldi. Ellere "takmışlardı", ince uzun parmaklı, anlamlı eller yapıyorlar, bedenin en küçük ayrıntılarıyla Tanrı gibi oynuyorlar, gölgeli, girintili çıkıntılı, çizgileri su gibi akan, hem yumuşak hem oylumlu heykeller yapıyorlardı.

İkisi de heykelcilik denen sanatın devleri oldular. Sonra biri bok gibi frank, şan, şeref içinde öldü, öteki beş parasız, aç, sefil, pis, bakımsız, tımarhanede.

Biri erkek, öteki kadındı da ondan mı?

Yoksa olmayacak bir dönemde olmayacak bir ülkede doğup yaşadıklarından mı?

Bir ocak sabahı, sevgilimin elinden tutup sokağından geçtim. Onu da bir mart sabahı "götürmüşlerdi". Soğuktu; soluk atların, insanların, Camille'in ve onu tımarhaneye kapattıran kardeşi Paul'ün ağzından buhar buhar çıkıyordu.

Bizim de. Paul, o gün evine gidip güncesine, "onu götürdüler, hasta ve zavallı bir sığırcık kuşu gibi" diye yazmış. Yetmiş altı yıl sonra bulup okudum. Paul, 1964'te çok yaşlı, kabak kafalı şişko bir şair eskisi olarak öldü, Fransız Edebiyatı tarihine krallar gibi geçip kuruldu.

Camille'i hatırlamaları için de 1986 yılında Anne Delbee adında bir kadının kitap yazması, 1988 yılında filminin çekilip Camille'i Isabelle Adjani'nin, Rodin'i de Gerard Depardieu'nün oynaması gerekti.

Galiba seni seviyorum Camille. Benden tam seksen sekiz yaş büyüksün, ben doğmadan seksen sekiz yıl önce doğmuş, dokuz yıl önce ölmüşsün ama seni seviyorum.

Eğer bir daha kısmet olursa, Paris'e ilk yolum düştüğünde, Quai de

Bourbon'un on dokuz numarasına elimde çiçeğimle geleceğim. Söz veriyorum.

Canım ne de olsa Rodin kadar kıro sayılmayız!

(Yoksa, sevgilimin pek beğendiği, Rodin'i oynayan Gerard Depardieu kadar mı, herife gıcığım var ya...)

HILDEGARD, SEN MİSİN?

O şarkı işte, hep o şarkı... Gene çıktı karşıma.

Saat on ikiden ileridir, gecenin on ikisinden, radyonun en yumuşak saati, en dingin zamanı gecenin... Radyo dediğim TRT-III elbette, ya da yeni adıyla Radyo-3, "Gece ve Müzik" programı, "The Shadow of your Smile" açılış ezgisidir, "enstrümantal", adamı nasıl gevşetiyor, nasıl gündüzün bütün pisliklerinden arındırıp, hele iki bardak da içki indirilmişse gövdeye, rahatlatıyor, dağdağadan alıp eski hüzünlere, olmadık anılara, kimbilir kaç yıl önce yaşanıp tüketilmiş aşklara, uykuya hazırlıyor...

Hani bir zamanlar televizyonda Can Akbel'in "Güne Bakış" programı, Akbel'in günü ve geceyi kapattığı, dingin, tatlı, huzurlu sesiyle, havasıyla, ünlü çeyrek saat gibi... ("Kele Bakış" diye dalga geçerlerdi. Allah uzun ömür versin Akbel'in "nasiyesi açıktı" da azıcık!)

İşte saat yarım şimdi, o kalın, buğulu kadın sesi, o koyu ses, çok uzak bir Almanya' dan amansız burukluklar damıtıyor:

Morgens...

Möcht 'ich dir die Frage zeigen...

O gizemli ses...

O tuhaf şarkı...

Gene çıktı işte.

Kimdir bu kadın? Hildegard Knef olabilir mi? Duyup duyacağımız en koyu sesli kadındı o, hiç bilmiyorum şimdi hayatta mıdır, bilmek de istemiyorum, açıp da bir ansiklopediye bakmayacağım,ya "kapa parantez" ölüm yılı yazıyorsa iri kara harflerle dizili adının ucunda?

Onun Almancası bambaşkaydı, kendisi de bambaşkaydı. Almanca'yla hep dalga geçeriz, küçümseriz ya, hatta düpedüz aşağılarız kimi zaman, o ne öyle ayı gibi "lisan" diye, artık bilmem bu tutumda köklü kırgınlıklar mı saklıdır; ilk büyük savaşta birlikte yenilip de sonra onlar tarafından tu kaka edilmiş olmamızın, Hitler rezilinin, şimdilerde köpek "muamelesi" edilen, bir zamanlann Yahudi kırımının tıpkısını üzerlerinde denemeye kalktıkları işçilerimizin, "Alman gurbetine" gönderdiklerimizin azabı mı sarar bilinçaltlarımızı?...

Yok, Mercedes'ini, Grundig'ini, Telefunken'ini, Bosch'unu Neff'ini falan pek beğenir, pek kıskanırız da, hadi Böll gibi büyük bir romancıyı da bağrımıza basalım (Goethe'si, Schiller'i, Beethoven'i ayrı hesap elbette), şarkı türkü dedin miydi orada dur hemşerim!

(Üç kere gittim, 1969, 1972, 1973'de, Allah sizi inandırsın, bir seferinde televizyonu açtım da, zaten çekemiyorum o Udo Jürgens gibi çipil tıfılları, Almanca sefil bir pop şarkısı tutturmuş giden bir zenciyle burun buruna geliverdim... Evet ya, dünyanın en gülünç, en çekilmez görüntüsü, Almanca pop söyleyen bir zenci!)

Ama Hildegard farklıydı, Hildegard bambaşkaydı.

Tıpkı, "ablalarının", ne bileyim, Martha Eggert'in, Zarah Leander'in falan bambaşka olmaları gibi.

Yaşıyorsa, bin yaşında bir nine olmuştur şimdi. Ölmüş olabileceğini düşünmek istemiyorum.

Morgens...

Möcht 'ich dir d ie Frage zeigen...

Hildegard mıdır bu türküyü çağıran?

Maria Schell olamaz. Onun sesi bu kadar koyu değildi ki.

Hadi 1958... Şehzadebaşı'nda, Büyük Sinema mı, amcamın oğlunun elinden tutmuşum, benden dört yaş büyüktür Suha, "Bağbozumu" filmi... Maria Schell ile Mel Ferrer oynuyorlar, Mel Ferrer o yıllarda pek uzun suratlı, pek esmer, pek yakışıklı (güzel erkek değil, yakışıklı), çok bir ünlü, bir "yıldız". Audrey Hepburn ile yeni evlidir. "Savaş ve Barış" filminde rol aldı mı yoksa ertesi yıl mı oynayacak?... (Tabii biz o sıra "Savaş ve Barış" değil, "Harp ve Sulh" diyorduk!)

Ne çakır gözleri vardı... Hep hüzünlü, baktı mı adamın içine işlerdi... Yeni yeni belini doğrultmaya koyulmuş Almanya'nın simgesiydi Maria Schell, federal cumhuriyetin tabii, Demokratik Almanya o zamanlar tu kaka, cıs, kimseciklerin içini bilmediği bir karanlık kutuydu.

Maria elbette savaşı da, yıkımı da yaşamıştı, kimbilir gözlerindeki hüzün, kısa kesilmiş sarı saçlarının pırıltısını ondan mı gölgeliyordu? Hildegard daha eski sayılırdı, o da savaşta çok çekmişti, yıkıntılar arasında kuru ekmek aranmış, iki kalıp sabun, bir naylon çorap, temiz bir don uğruna gidip gidip Atlantalı, Alabamalı zenci çavuşların koynuna girmişti ya, gene de "umur görmüşlüğü" yok değildi, ucu

yaldızlı cıgarasını benzinli çakmaklarla yaktırmış, sırmalı giysileriyle çakı gibi SS subaylarının kolunda, "rönar" kürkünü, etolünü sürükleye sürükleye Berlin'in gece ayazına çıkmış, uzaktan uzağa patlayan bombaların kızıllığında ürpermişti...

Cıgara bir Kool mudur yoksa HB mi, çakmak Zippo, yakışıklı itin adı da ya Helmut, ya Erich, ya Ernst yakışır.

Sahi söyleyen o mudur?

Morgens...

Ben size bir itirafta bulunayım mı, çoğu kelimesini hiç anlamıyorum.

Olsun. Böyle daha gizemli. Daha güzel.

Gecenin bu zamanı beni alıp Almanya'ya götürüyor, artık olmayan bir Almanya'ya. Yapılarının içi göçmüş, yalazlarla kararmış pencere oyukları şaşkınlık ve korkuyla açılmış da öylece kalakalmış ağızlar gibi delik delik, "cephesi" ayakta bir Almanya'dır bu. Berlin mi? Kaldırımlarda öbek öbek tuğla birikintileri, yol ortasında çukurlar, bütün bu kalıntılar keskin ayazda, yağmur ıslağıyla parıldıyorlar, soluklar buğu olup çıkıyor insanların aç ağızlarından, üç-beş sokak köşesinde bir, çorba kazanları kaynıyor, ellerinde bakır taslarıyla kuyruğa girmiş Berlinliler, üstleri başları dökülüyor, savaştan önce alınmış, yıllardır giyilmek zorunda kalınmış, pıyrım pıyrım elbiseler, ama aldırmıyorlar, cehennemden gelmişler çünkü, sağ kalmışlar, elbet bu günler geçecek, elbet karınları yeniden doyacak, yapılar yeniden yükselecek de, pis işlerde çalışmaya burun kıvırıp göçmen ırgat çağıracaklar Türkiye'den, önce teşekkür, sonra hakaret etmek için onlara. Erkek az. Çoğu ölmüş. Ortalıkta kadın bolluğu. Kadınların hiçbiri ırzını çekik gözlü Tatar erlerinin, Çuvaş çavuşlarının erkekliğinden kurtaramamış.

Bırakalım şimdi, "Trümmerliteratur" yapmayalım, yıkıntı edebiyatı, hani o eski kuşak, yazıp çizmeye Nazi döneminde başlayıp da Hitler'e goygoyculuk etmekten yakasını kurtaramamış sağcılar, ne bileyim, Jünger gibileri, savaştan sonra pıtırak gibi boy veren yeni ve genç yazarlan, Heinrich Böll'ü, Günther Grass'ı, Wolfang Borchert'i, kısacası bütün "47 Grubu"nu bununla suçluyorlardı ya utanmadan...

Bütün bunların arasında, ayağında topuğu yenmiş iskarpinleri, üzerinde yamalı yağmurluğu, uzun, dalgalı, sabun bulduğu zaman yıkanan saçlarıyla amansız gözleri, koyu, genizden kadınsı sesiyle, inanılmaz etkileyici, hem hüzünlü hem şehvetli sesiyle Hildegard... Altı lambalı bir Vega'dan mı sesleniyor, at ölüsü gibi bir Siemens'den

mi yoksa, öyle düğmeyi açar açmaz hemen tık etmez meret, bir süre, bir dakika, iki dakika bekleyeceksin, lambalar ısınsın, dalga boyu yakalansın, uzak limanlardan, deniz açıklarından yankılanıp sökün eden bip bipler düt dütler dinsin... Karşına Hildegard çıksın, yakılıp yıkılmış Almanya'dan uzanıyor. Yoksa yoksa, gizemli isimleri çocuk ruhumuzda olmadık fırtınalar koparan, içimizde kaçıp gitme tutkulan yeşerten, soğuk ve yağmurlu vapur düdükleri arasında akordeon çalan yaşlı gemiciler, aşın boyalı kart orospularla dehşetengiz serüvenler özleten birtakım istasyonlardan, neresidir, hangi ülkededir daha o zamanlar bilemediğimiz şehirlerden mi?... Hilversum, Aberdeen, Bratislava... Seebrugge, Göteborg, Vilna... Atıyorum artık, Lahti, Dundee, Trömsö...

Acaba sen de o buğulu türküyü dinliyor musun gecenin bir saatında benim gibi?

Biri daha var, "Windflowers". Bir kızla bir oğlan karşılıklı okuyorlar.

Ama onda gizem yok, buğu da yok, o pırıl pırıl hüzünlü ama puslu değil, aydınlık. Bir Amerikan şarkısı. Bunlar zamanında pek sevmişler de birbirlerini galiba, her kızla oğlanın başına geleceği gibi ayrılmışlar, şimdi artık kız mı yoksa oğlan mı birisi ötekisini hatırlıyor da güneşli tarlaları, başaklan silkeleyip yatıran ılık yeli, günebakan çiçeklerini anıyor, belki kızın uzun sarı saçlannı özlüyor, o her Amerikalı kız gibi bakımlı, dipdiri, refahın verdiği sağlıklı güzelliğini, duru, apak tenini... Oğlan da iri kıyım, sporcu, parıl parıl olmalı yağlanmış filinta gibi. Amerikalı ya bunlar, böylesi uyar.

Ben ötekini seviyorum. Sağlıklı olmayanı, yıkımın, hüzünlerin, soğuk yağmurların türküsünü çağıranı.

Kimbilir belki Hildegard mıdır?

Şimdi burada bir "Lili Marlene" patlatmayalım mı?

... bei der Lateme steht,

vie eins, Lili Marlene...

Yakışır. Ama türkünün gerçek anası, Lale Andersen söylesin, (bunun adının Lale olduğuna bakıp da Türk asıllı olduğunu sanan enayi çoktu "bizim gençliğimizde"!), Marlene Dietrich değil...

Onun da sesi çok koyu, çok buğuludur. Türküyü belki Andersen'den de daha iyi çağırır, ama gene de savaş yıllarına gidip bir sokak fenerinin soluk ışığının dibinde sevgilisini, askere gitmiş, hiçbir zaman

dönmeyeceği belli o çocuğu bekleyen kızı hatırlayınca, Andersen'e düşüyor bunun onuru. Almanlar Yugoslavya'yı eziyorlardı, Zagreb'de mi nerede, bir Alman radyo istasyonu vardı, "sahra" mı yoksa Zagreb'in içinde bildik radyo binasında mı, (yoksa hepten Belgrad mıdır yayının kaynağı), yayını yöneten de soluk yüzlü, artık Magdeburg'da mı, Leipzig'de mi bırakıp geldiği sevgilisini düşleyen bir çavuş olmalı, bir "Feldwebel"...

Yıllar önce piyasaya çıkmış, kimseciklerin hatırlamadığı, hiç tutulmamış, kaybolup gitmiş bir plak bulup çalıyor arşivden depodan... Yetmiş sekiz devirli bir taş plak, bir gramofon plağı...

Lili Marlene... Söyleyen de Lale Andersen derler, hiç önemsiz bir kadıncağız.

Bomba gibi patlıyor şarkı. Artık bütün savaşanların, hatta savaşmayanların, bütün dünyanın bütün buruk, acılı, özemli, aç açıkta insanlarının türküsüdür... Hemen İngilizce'sini yapıp söylüyorlar, Lili Marlene ne müttefik tanıyor ne mihver, o, birbirinin gırtlağına sarılmış, birbirinin kanına ekmek doğramaya uğraşan her askerin, herkesin ortak çığlığıdır.

Fransızcasını Suzy Solidor okurdu, işgal yıllarında yatmadığı Alman subayı kalmamış Parisli orospu, onun da sesi pek buğulu, ama çirkindi, neden çirkindi bilmem. Tabii, Suzy'nin taş plağının girişinde o makineli tüfek sesleri, seksen birlik havan mermisi patlamaları duyulmuyordu.

O "efektleri" sonradan, çok sonradan, artık savaşıl. acıları dinip, külleri dağılıp yaraları sarıldıktan sonra "tat versin" diye kattılar Lili Marlene'e... Birbirini öldüren insanları filmlerde seyretmesi hoş oluyordu ya, uzaktan, yıllar sonra, karnın tok, sırtın pek, ayağını uzatmış keyifle izlemesi... Bir de sesini duyalım dediler. Gerçeğini işitmiş olanlar artık ortalıktan çekilmişlerdi yavaş yavaş. Henüz hayatta birkaçının lafına da kimse kulak asmaz olmuştu.

Aklıma bir başkası da üşüşmüyor değil, hem ne adını, ne söyleyenini çıkartabileceğim, eski sevgilimde plağı vardı, ortası geniş delikli, bir "kırkbeşlik", üç köşeli göbek parçası takardık da Dual araçta döndürürdük... Hani şu otuz dört yaşında ölen sevgilimin evinde... Onun Almancası muhteşemdi, bana çevirip aktarmış mıydı sözlerini hatırlamıyorum.

Liliana Cavani'nin o ünlü "Gece Bekçisi" filminde kullandığı bir şarkıydı bu, gene gizemli bir kadın sesi, gene buğulu, koyu...

Ulan yoksa... Bu da gene Hildegard mıdır?

Uzun, geniş bir salon, salondan çok bir mahzen... Zemini taş döşeli, belki burası Viyana Operası mı, operanın prova salonu, bale temrinleri yapılan çalışma bölümü?

Başta Dirk Bogarde, o zamanlar daha genç, üniforması sırtında, bir SS teğmeni mi yüzbaşısı mı, ("Hauptsturmführer"), daha SS giysilerini çıkarıp otel kâtibi çullarını giyinmemiş...

Duvar boyunca iskemle atıp sıralanmışlar, o garip, aslında ürkütücü şarkı çalınıyor bir yerlerden, herhalde gramofon, yarı çıplak bir balet hoplayıp zıplıyor ortalık yerde... Kıçına ip bağlanmış, her bir yeri meydanda, cinsel tercihi çok belli, apaçık bir erkek (!) baleci.

SS'ler oğlan oynatıp seyrine bakıyorlar!

("Bilemezsin", demişti, "bunlar Anschluss'tan sonra, Viyana'ya âla-yı vâla'yla gelip el koyduklarında, Viyana Opera ve Balesi'nde ne kadar balet varsa sıradan geçmişler!")

O şarkıyı dinlerken mi söylemiştin bunu güzelim ruhum benim, yoksa "Gece Bekçisi"nden çıkınca, inceden yağmur yağar, sen ürperip, koluma sokulurken mi?... Artık öldün. Ne fark eder? Sen öleli on bir yıl var.

Tabii. Gecenin bir zamanı, gündüzün dağdağasını atıp, içkiyle beynimi uyuşturup, buğulu, koyu sesli bir Alman kadının (yoksa Hildegard mı?) söylediği şarkıya takılınca, karşıma çıkacağın belliydi... Yoksa seni ara ara geri çağırmak için mi beynimi uyuşturup geçiyorum radyonun başına, saatin on ikiyi vurmasını, o gizli, tuhaf, ürkütücü şarkının çalmasını bekliyorum? Farkında olmadan mı yapıyorum bunu, her gece, hemen her gece...

Möcht 'ich dir die Frage zeigeri?

O zaman belki senin ruhunla, otuz dört yaşında çekip gitmiş, beni de piç gibi yapayalnız bırakmış ruhunla benim henüz bedeninin içinde kalakalan ruhum birbirine karışıyor...

Ya da, Lale Andersen'in dediği gibi:

Unsere belden Schatten...

Bu türküyü söyleyen Hildegard mı, yoksa sen misin?

DÖNÜP GELMEK

Siz kapısında mısır patlatılan o sinemayı bilir misiniz, hani tavanı akardı?

1966 mıdır...

Daha cıgara içmiyoruz, daha kaba tütünün kokusu iliklerimize sinmemiş, ama paltomuz kasım yağmurunun nemli buharı tüterdi akşamları, kolay mı, ertesi gün okul "kırılacak", hemen o gece eve dönüp babamızı öldürmeyi düşündüğümüz o yıllar...

Orada beş liraya dergi alırdık, kapağı Sungu'nun "collage" tekniğiyle bezenmiş resimlerle kaplı sinema dergisi, Kervan'ın tam karşısında kitapçıdan daya dört liraya yeni yeni boy gösteren Bilgi Yayınları, külrengi sırtlı senaryolar, Yurttaş Kane, Yaban Çilekleri, "La Notte"... Ya Varlık, inceleri iki, kalınları beş lira klasikler, Orhan Kemal.

Evet, 1966.

O sinemada iki saat yeni evrenleri keşfe çıkardık, Varşova lağımlarında Polonya savaşçılarıyla birlikte boğulur, ak yağmurluk sırtımızda Paris rıhtımlarının sislerini dağıtırdık elimizin tersiyle, yağmurdan sonra soluk ayın türkülerini çağırmaya Kyoto taraflarına uzanırdık, ya da bir Renoir tablosunun içine girip kaybolur, çiçeklere böceklere, etekleri topuklarına inen eski zaman kızlarına karışırdık...

Her hafta, çarşamba akşamları, iki saatlığına.

Ertesi günü de okulu kırardık, yazılıya sözlüye boşverirdik, içkiyle yeni yeni tanışıyor, kadın denen yaratığın farkına vanyorduk,ben, rahmetli Salih, şair İzzet, komik Ferhan, komünist Hüsnü, Turgut Kâmil Amca'nın oğlu Rıfat, 1966.

Kapısında patlamış mısır satarlardı, yetmiş beş kuruş muydu, içeride yepyeni evrenler, kızlara göz ucuyla bakıp kaçardık, henüz hiçbir kızın eli elimize değmemişti, ertesi sabah mutlaka ya Fransızca yazılısı ya tarih sözlüsü ya biyoloji bilmemnesi ya coğrafya ödevi ya bok püsür bir şeyler olurdu, mutlaka, mutlaka, çarşamba akşamı içine girip çıktığımız dünyadan sonra hiçbiri çekilmezdi, biz de çekmezdik, 1966.

Ben o filmi orada gördüm.

Bir çarşamba akşamı. Şişli'nin arkalarından Teşvikiye'ye yürüdüm, o gece uyumadım, ertesi gün elbette okula gitmedim, sanınm cıgaraya da o günlerde başladım.

Yirmi üç yıl sonra da unutmadım.

La Lunghe Notte del' 43...

İtalyanca yanlışım varsa düzeltiniz.

43'ün Uzun Gecesi.

1943'ün. O zaman, "yirmi üç yıl mukaddem", şimdi tam kırk altı yıl öncesi oluyor. Yarın bakalım kaç yıl sonrası?

Ne yönetmenini biliyorum, ne oynayanını, ne yazanını, ne ışığını dekorunu yapanını.

Güç değil, elimin altında telefon, iki çevirmeye bakar. Sungu'yu bulup (Çapan), onun nice nice kara kaplılarından birinde mutlaka ama mutlaka yer alan filmin "teknik fişini" çıkarttırmak, kaç dakika sürdüğüne, yapımcı şirketine varıncaya kadar öğrenivermek çocuk oyuncağı, hatta filmden bir-iki kare resim bulup yeniden görmek.

Ama istemiyorum. Siz çok merek ederseniz Sungu'yu arayın, benden de bir selam sarkıtın, iyi yürekli oğlandır, hemen açar bakar size şıp diye söyleyiverir.

(Florestano Vancini'ydi galiba yönetmeni...)

Bulanık kalsın birtakım anılar, bilmeyeyim yönetmenini, kimin kimlerin oynadığını, uzunluğunu muzunluğunu, o kızın yüzü hatırımda. O bana yeter. Kızın kim olduğundan bana ne, o pencereden acı ve sessiz bir çığlık gibi bakan suratını hatırlıyorum, ölmeden önce, öleceği sabahın bir önceki gecesi.

O kız ölmeseydi bugün ferah ferah altmış beşine varacaktı, anam yaşında, torun torba sahibi olacaktı, kocası emekli, oğlu haylaz, gelini edepsiz, kızı hayırsız, damadı fırlama, torunu arsız.

Belki de şimdilerde Benito Mussolini'nin torunu Alessandra'nın kırdığı fındıkları Corriere Della Sera ya da Reppublica'da okuyup basacaktı kalayı.

Ama öldü. Hem bir film "kahramanıydı" o, yalnızca yazarının beyninde yaşamış, yönetmen eliyle ete kemiğe bürünmüş, iş bitince de

yevmiyesini alıp, o zamanın parasıyla kaç liretse, çekip gitmişti.

Ama yüzünü unutmadım.

Adamın da.

Ama, adamın 1943 şeklini değil, babamın gençlik fotoğraflarını andıran o uzun paltolu, bol paçalı, gömleği sivri yakalı, boyunbağı fındık düğümlü, kafası Bogart şapkalı, çizgileri daha tam oturmamış, derinleşmemiş, fazla acılar eziyetler görmemiş yüzünü, şeklini şemailini değil de, 1960 yılında yaşadığı sıkıntıyı, o dönüp geldiği sabah görüntüsünü.

Yanıbaşında dırdırcı bir Fransız karısı, sağını solunu çekiştirip zırlayan iki şamatacı velet.

O, pencereye bakıyordu.

Kızın penceresine.

1943 yılında öldürülmesine engel olmadığı kızın penceresine 1960 yılının bir yaz sabahı, yeniden bakıyordu.

Bakabiliyordu.

Ama içinde nelerin kırılmış olduğunu, neyin kaynamadığını, hangi yaranın gene ve hep kanadığını da ben anlıyordum.

Daha o yaşımda.

Bunun üzerine git, işin yoksa Fransızca sözlüsüne, "kompozisyon" yazılısına gir.

Olacak iş miydi? Ertesi gün okula gitmedim. Galiba o hafta sonu da cıgaraya başladım.

Neden? Günün birinde benim de birtakım yerlere, bazı kızlara dönüp gideceğimi sezdiğimden mi? O yerleri çok değişmiş bulaçapımı, o kızların artık olmayacağını biliyordum ondan mı?

Daha elime hiçbir kızın hiçbir eli değmeden, o 1966 yılında, 1943'te bırakıp kaçtığı kızı 1960'da arayan alçağın 1989'da yazısını yazacağımı da düşünebilir miydim?

Hangi şehirdi? Onu da bilmiyorum. İçi sıra ırmak akan bir Kuzey İtalya kenti, kızın evi, penceresi nehire bakıyordu çünkü, karşısında bir duvar vardı, hemen kıyı, aşağısı su, kızı o duvarın dibinde mi

kurşuna dizmişlerdi faşistler?

1960 yılında oraya bir kır kahvesi kondurmuşlardı, adam da karısı ve iki çocuğuyla o kahvenin bir masasına çökmüş, karı sürekli vır vır vır bir şeyler anlatıyor, çocuklar hoplayıp zıplayıp zırlıyor, adam pencereye bakıyordu on yedi yıl sonra.

Kızın öldürüldüğü duvarın dibinde, belki de tam vurulduğu noktada bir iskemleye oturmuştu, oradan penceresine bakıyordu, 1943 yılının o "uzun gecesi" kızın yüzünü son gördüğü pencereye.

Siz hiç, bir zamanlar oturduğunuz evin yıkılıp "apartmana gitmiş" olduğunu görüp içinizi çektiniz mi nice sonra, ya da sevgilinizle girip çıktığınız yuvanın "dükkâna çevrildiğini", ya da ne bileyim, eşinizle yıllarınızı geçirdiğiniz yerde şimdi hiç tanımadığınız başka birilerinin yaşamakta olduğunu?

Ona benzer bir duygu işte, tam da değil hani.

Acı boyutu eksik, hüzün boyutu var da.

Ancak kız artık yaşamıyorsa bir boyutu daha tamamlanır, ben de o eve gidip asla bakmadım, bakamam, yüreğim kaldırmaz.

Üstelik o kızın ölümüne ben yol açmadım.

Ama o kurtarmamıştı kızı. Bırakıp kaçmıştı. Kızı vurmuşlardı.

Kız o pencerede oturup ırmağı, ağaçları "geleni geçeni" seyrederdi, sevgilisini, o çocuğu beklerdi pencerede, o gece de işte öylece bakışmışlardı, oğlan aşağıda, ırmağın kıyısında duvarın dibinde. Sonra oğlan dönüp gitmiş, kız pencereden bakmayı sürdürmüştü, beni de götür dememişti, götürsün diye beklemişti, öylece bakmıştı, bakakalmıştı.

Şimdi, yıllar sonra o duvarın dibine oturup pencereye bakıyordu. Duvarın dibine kır kahvesi kondurmuşlardı, kahvenin, şiş göbekli güney köylüsünün umurunda mıydı o duvarın dibinde on yedi yıl önce faşistlerin insanları kurşuna dizmiş oldukları, erkeği kadını çocuğu sivil halkı?

İki çivi çakıp bir plaket de asmamıştı oraya, o içinden ırmak akan küçük kuzey şehrinin belediye başkanı. Allah bilir sosyaldemokrat falandı.

Hava ıslak, puslu sisli miydi, sonbahar olmalı.

Acaba ayın kaçıdır?

Faşistler önce çekilmişler, sonra geri dönmüşlerdi onlar da, on yedi yıl sonra o adam gibi, Mareşal Badoglio'nun hükümet darbesi 25 Temmuz, öyle ya, Mussolini'yi Gran Sasşo'da bir otele kapatıyorlar; Sicilya'da, Siraküza'da müttefiklerle ateşkes imzalayıp ülkeyi Patton ile Alexander'a teslim etmeleri 3 Eylül.

9 Eylül'de General Clark Salemo'ya çıkartma yapıyor. Yıl sonuna kadar ancak Monte Cassino manastırına dayanabilecek, "Gustav" hattına Almanların... Bir buçuk yıl sonra, savaş bittiği gün bile bütün Po Ovası daha fethedilmemiştir!

Peki hangi geceydi o? Napoli 1 Ekim'de düşüyor ama, Almanlar'ın geri dönüp Roma'yı işgal etmeleri hemen ateşkesin sonrası, başkenti ancak ertesi yılın 4 Haziran günü boşaltacaklar, 1944'te.

O içinden ırmak akan küçük şehire İtalyan faşistleri hangi gece geri dönüp eski hesapları görmeye oturmuşlardı, çok şükür onlardan kurtulduk, artık barışı göreceğiz diye bayram eden kendi halklarından intikam almaya?

O çocuk o kızı seviyordu, deli gibi seviyordu, şimdi gene tam çıkaramıyorum, faşistler gelince kaçıp gitmişti, kızı orada bırakmıştı.

Galiba babası, abisi, birkaç komşuyla falan birlikte, kızı o duvarın dibinde öldürdüler.

Çocuk, on yedi yıl sonra geri döndü geldi, göbek salmıştı, saçları seyrelmiş, gözlük takmıştı, bir Fransız'la evlenmişti, kadın ona iki de çocuk doğurmuştu biri kız biri oğlan, Fransa'ya yerleşmişti sanırım. İtalya'ya dönüp savaştan beri ayak basmadığı toprakları gezmeyi karısı mı önermişti, kendisi mi karar vermişti yoksa "çocuklar için de tatil olur"...

O içinden ırmak akan küçük şehiri kim seçmişti, kendisi mi karısı mı, çocukları mı tutturmuştu görelim diye, yolunu değiştirip başka yerden dolanamaz mıydı sanki?

(Şair İzzet o sıralar Ovidius okuyor, bir Ermeni kızı severdi, kız bunu bırakıp gidince kendini şiire vermişti, konyağa, cin toniğe geçmesi çok daha sonranın işi, yürekler iyice burulup gençlik hülyaları yıkılıp mideler yorulunca, beyinler ekşiyincedir. Ovidius, sevgilinden ayrılınca, onunla gezip dolaştığın yerlere sakın gitme, diyesiymiş...)

Ovidius'un öğüdünü tutuyorum. Ama o çocuk tutmamıştı, on yedi yıl

sonra dönüp gelmişti işte.

Kamera ağır ağır masaya yaklaşıyordu, karı dırdınnı, çocuklar vırvırlannı sürdürüyorlardı, bilmiyorlardı, bilemezlerdi, çocuklar anlamazlardı, kadın da anlamazdı elbette, anlatmaya hiç mi hiç yeltenmemişti, hem onlara ne diyecekti ki, ben burada on yedi yıl önce bir kızı ölüme bırakıp kaçtım mı diyecekti, üstelik deli gibi sevdiğim kızı...

Kan tantana edecekti, vay demek benden başka bir sevdiğin varmış da bana hiç söylememiştin, falan.

Açılır kapanır kır iskemlelerine oturmuşlardı, damalı örtünün üzerinde artık bilmem cappucino bilmem espresso fıncanlan, buzlu su, Gauloises paketi, kibrit. Sabahtı. Pusluydu, ırmaktan doğru sis kalkıyor, kızın hemen kıyıda, duvann karşısında, ırmak boyu uzanan patikaya bakan evinin penceresine uzanıyordu.

Kamera ağır ağır masaya yaklaşıyordu. Sonra "kesmeyle" pencereyi gösteriyordu, pencere boştu, ev olduğu gibi duruyordu, yıkılmamıştı, İtalya'da evleri yıkıp apartman yapmıyorlardı ki, ev sapasağlam ayaktaydı ama içinde oturan kız on yedi yıl önce o duvann dibinde öldürülmüştü.

Duvarın dibine üst üste yığılan cesetleri hatırlıyorum şimdi, ağızlarından burunlarından kan sızıyor, nasıl da değişip tanınmayacak duruma düşmüşler, iri kırmızı çiçekler gibi kan, bol paçalı pantalonlarından, "emprime" eteklerinden, mantar topuklu, bilekten atkılı iskarpinlerinden yayılıyor, 1943 modası.

1960 yazında duvann dibinde uzanıp giden toprak yolu asfalt kaplamışlardı sanırım, duvar -elbette- aynı duvar.

Ama adam aynı adam değil. Adam yaşlanmış, göbeklenmiş, gözlüklenmiş, evlenmiş barklanmış, çocuklanmış. Ve ekşimiş. Hayli ekşimiş. Öylece gözünü dikmiş, karısını, çocuklarını duymuyor, o pencereye bakıyor.

Film orada bitiyor.

Sonra, bir buçuk yıl sonra, 29 Nisan 1945 günü Yarbay Valerio, Benito Mussolini ile "dostu" Clara Petacci'yi iteleyip dökme demirden bir bahçe kapısının önünde kevgire çevirdi.

Ölülerini sürüyüp götürdüler. Como Gölü'nün kıyısından Milano'ya, orada ikisini bir elektrik direğine başaşağı astılar, mutlaka

görmüşsünüzdür resmini...

Clara'nın eteğini, açılmasın, "uygunsuz" bir görüntü oluşmasın diye bacaklarına sıkı sıkı dolamışlardı, kan, bacakları boyunca göğsüne inip, ters yönde, saçlarından damlıyordu.

Benito'nun ölüsü şişmiş, suratı, derisi yüzülmüş domuz götüne dönmüştü.

Ama o kız geri gelmedi. Daha milyonlarca kişinin de dönmediği gibi ölümden.

Sizin de ölmüş gitmiş bir sevgiliniz varsa benim gibi, yüreğinizi toplayınız ve gidip onunla yaşadığınız köşeyi geziniz, belki bir demet de kır çiçeği alıp bırakırsınız bir ucuna da gelen geçen de delirmiş mi bu karı, manyak mı bu herif deyip yan yan, ters ters bakar, aldırmayınız...

Mezarına demiyorum, mezarını gezmenin anlamı tadı tuzu yok, onunla yaşadığınız eve falan.

Hem o 43'ün uzun gecesi öldürülen kızcağızın mezarı da hiç olmadı. Cesedini kimbilir hangi çöplüğe attılar.

(Bu senin ölmüş sevgili öyküsü de kabak tadı verdi artık demeyin ne olur, ne o öyle üç yazıda bir? Bakın o da bana dönüp geliyor işte, hem de son aylarda sık sık, pek sık, sıra bana düştüğünde karşıma çıkacak mı, yanımda olacak mı? Hani bir ışık topu karşılıyormuş adamı, hayatında bana gösterebileceğin iyi, olumlu, doğru dürüst ne var diye soruyormuş, önce uzun, karanlık bir tünelden geçiyormuşsun, sonra ölmüş gitmiştanıdıkların, dostların, yakınların birer birer karşına çıkıyorlarmış, bu arada belki eski sevdiğin... Gelir mi acaba? Gelip elimden tutar mı?)

"Hani bir sevgilin vardı, yedi-sekiz yıl önce, dün yolda rastladım, sevindi beni görünce... Evlenmiş, iki çocuğu olmuş, biri kız biri oğlan. Mutluymuş, kocasını seviyormuş, kendilerininmiş evleri... Bir suçlu gibi ezik, sana selam söyledi..." ha?

O da bir şey mi ilahi Behçet Hoca?

SİZE PERESTİŞ EDİYORUM

Sağol Sıdıka.

Bir yıl sonra da akıl edip söylesem bunu, sağol. Seni hiç tanımasam da, sağol.

Bana umulmadık lezzetler tattırdın.

Sen de sağol Kakia. Sağolun Sofia, ve artık kemikleri kalmamış bütün kızlar, 1930 kızları.

Evde bir akşamüstüdür, her kış akşamının üstü gibi iç karartıcı, erken demleniyorum, bir süre radyonun Hicaz faslına kapılıp yürüdüm ama, nasıl derler, "kesmiyor", kalkıp Kakia Mendri koydum. An Ksanayirises tangosu, "Geri Dönersen", tastamam 1934. Dışarıda ince yağmur toz toz atıyor, donuk kış akşamı ışıklarında pırıl pırıl ama sevimsiz asfaltta araba tekerleklerinin hışşş hışşş sesleri, kedi gözü gibi yanıp sönen kırmızı yeşil lambalar, arkadan Monaksia tangosu, 1936... Sonra, Yati Na Pio?, derken Pote Sou Dhenm'Aghapises?, hatta Skotose Me, Öldür Beni...

Bir Tourkolimano akşamına açacaktım ufak ufak yelkenleri, ama bir yaz akşamına, bardakta naneli ouzo, uzaktan zeytin, kekik, yasemin kokuları, güneş Pire açıklarında Eghina adasından doğru batıyor, limanda minik tekneler... Yanımda kanlı canlı bir kızcağız, sevgilim... Olmayacak dualara amin demekteyiz, acaba babasından istesem verir mi, Kir Andonis'ten, acaba benim anam babam çok mu tantana eder, Atina'ya mı yerleşirim yoksa o mu İstanbul'a gelir, ama nasıl olacak bu iş, iki halkı birbirine düşman eden rezilliğe lanet yağdırıp hiç gerçekleşmeyecek, ikimizin de pek iyi bildiği kocaman kalın duvarlara inat, ikimizin de hiç gerçekleşmeyeceğini anladığı hülyalar peşindeyiz...

Olmadı. Kakia Mendri'nin kasetini başa sanp kaldırdım kutusuna yerleştirdim, Sofia Vembo'yu çıkardım, 1947'de bizim buralara düşüp o eski Taksim Belediye'de şarkılarını söylemişti, peder de deli gibi sevdiği Rum kızının beli elinde, gidip gidip dinliyordu hani! Sonra onu anamla aldatmış!

Sofia da Horio Mou, Horiotaki Mou diye köyünü anıyor, "i makaroni" deyip deyip, "Ah Ciano, ah trellako Ciano, vre to fukara" şeklinde İtalyanlarla, Hariciye Nazırı, Mussolini'nin damadı Kont Ciano'yla

dalgasını geçiyordu, savaşta eline tüfeği alıp "bizzat" dövüşmüştü Sofia Vembo.

Bir de Yati valsi vardır Sofia'nın. Ufak ufak Plaka'da gizli bir mağara, kuytu bir define gibi keşfettiğim o kahveye uzandım ben de, iskemleleri koyu kahverengi, sırtı ve oturağı hezaren, hani duvarda 1930 kokan kızların bukleli saçlarıyla fotoğrafları, birkaç nargile, damarlı ak mermer masalar, eski Vega radyosu, altı lambalıdır, mükemmel konyak, mis gibi kahve kokusu, sanki üç dakika sonra içeri General Metaksas dalıverecek, yanında Deli Niko, Bıyık Marino, Roza, Rita, şişman Marko, daha lise öğrencisi Vasilis Çiçanis, 30'ların bilumum Atina-Pire bitirimleriyle zillileri!

Belki de Mustafa Şevki Ardıç'ın gençliği... O da 1930 İstanbulu'nun kendine elverir bitirimlikte bir Beşiktaş kopuğudur ha!

Oradan tuttum, baktım hüzün dozu tehlike sınırına gidiyor, Sıdıka'nın sergi "posterini" yaydım önüme. Sıdıka Atalay canım, Foks Kozmetik sahibi, şu sergiyi düzenleyen hanım.

Daha da kötü sonuç verdi.

* * * * *

İyi bir izdivaç neye bağlıdır?...

Bu sene mesut bir izdivaç yapmak istiyor musunuz? Bunun için, hayalinizde yaşattığınız erkeği celbetmek için, en ziyade hoşuna gidecek şeyi evvelden bilmekliğiniz lazımdır... Milyonerler de dahil olmak üzere yüzlerce erkek arasında bir anket yaptım, ve onda dokuzunun bir kadında her şeyden evvel düzgün, beyaz, kadife gibi yumuşak bir cilt ve parlak bir ten aradıklarına şahit oldum... Şimdi az masrafla ve zahmetsizce her kadın artık arzularının tahakkuk ettiğini görebilir... Yeni Tokalon kreminin fiyatı ne olursa olsun başka hiçbir müstahzarda bulunmayan, cildi güzelleştiren ve takviye eden maddeleri havi olduğunu temin ederiz... Tokalon kremi hiçbir zaman adem-i muvaffakiyetle karşılanmamıştır... Cildin gıdası olan pembe renkteki Tokalon kremini gece yatarken kullanınız... Uykunuz esnasında cildinize gıda verir ve onu gençleştirir... Beyaz renkteki yağsız Tokalon kremini de sabahları istimal ediniz...

Cildi beyazlaştırdığı gibi mesamattaki siyah noktaları da izale eder... Tokalon kremini bugünden itibaren istimale başlayınız... Cildiniz ve renginiz ne kadar bozuk olursa olsun alacağınız neticeden memnun ve mütehayyir kalacaksınız... Elde edeceğiniz netice temin edilmiştir...

Tüü, Allah kahretsin!

Gene 1930, gene Rumca bir kelime, To Kalon, "güzellik".

Platon, "Ti estin to kalon?" buyurmuştu, güzellik nedir? Bugünün Rumca'sıyla söyleseydi, "ti ine" diye sorması gerekecekti.

Ama bu beni 1930'dan ve Rum kızlarından kurtarmıyor ki, tam tersine, dışarıda toz toz atan soğuk yağmur azar, camları nokta nokta pisler; yeşilli kırmızılı ışıklar asfaltı yalayan donuk parıltıyı alaca bulaca boyuyorlar, babamdan, babamın eski sevgilisinin ve benim eski sevgilimin anısından kurtulamıyorum...

En iyisi, tam bir yıl önce, 3 Aralık'tan 7 Aralık'a kadar beni her gün çılgına çeviren serginin kalıntılarına dönelim, "Türk Basınında Kozmetik İlanları", Resim-Heykel Müzesi'nin bahçesinde, Hareket Köşkü'nde, gene böyle erken inen kış akşamının karanlığında beliren ışıltılı bir vaha gibiydi!

Gidip gidip dolanıyorum içinde, bir yandan da, bizim Sarı Cüneyt'in (Türel), Arşen Göze'nin, pardon o şimdi Gürzap, pek etkili sesleri, o az Osmanlıca, bozuk Türkçe, çokça 1930 kokan reklamları okuyorlardı: Her kadın bir Venüs olabilir! Venüs krem, sabun, rimel, pudra, ruj, losyon... Her kadın güzellik ilahesi Venüs kadargüzel olabilir, ancak, Venüs tuvalet levazımatı kullanmak şartıyla! Venüs levazımatı, Evliyazade Nurettin müstahzaratıdır!

Bu küf ve buram buram hüzün kokan ilanlan bulup çıkaran kim? Elbette Gökhan Akçura! Kirli çıkın! Ethem Pertev "ve şerikinin" pomat, losyon, pudra kutulan, şişeleri arasından gülümsüyor işte. Corci'nin boyayıp ortalığa saldığı mankenler, üzerlerinde 1930 giysileri, hınzır hınzır, sergiyi gezenlere bakınıp duruyorlar, canlı manken kullanmışlar: Oğlanlar sırım gibi, kızlar da bir içim su, elini uzatsan Kakia'yaya da Sofia'ya dokunman mümkün!

İri buklelerine saç filesi takmışlar, kaşlar fazla alınmış, incecik, dudaklar fiyonk! Öyle ya, artık saçlara helezon sarılıp sıcak maşa çekilmiyor, düpedüz 1930, adına perma derler, "saçlara devamlı kıvrımlar sağlayan harika makine" keşfedilmiş, lokomotifin, otomobilin, tayyarenin keşfinden daha mı az önemlidir bayanlar?

Artık kadın da öyle Kantocu Şamram gibi pembe beyaz ve de doksan okka çekmiyor, bıngıl bıngıl kasap vitrini gibi, artık ince kadınlar "revaçta", ince, gizemli ve hüzünlü kadınlar, erkekleri kendinize hayran etmek için, yüz otuz sekiz milyon Avrupa ve Amerikalı'nın kullanığı Vog krem podrasını, dünyanın en tanınmış kremlerinin

fevkindeki bu podrayı istimal etmeyi ihmal etmeyiniz!

Yok, o azıcık pahalı geliyorsa, Pertev ne güne duruyor, bir çok genç kızlar ve genç kadınlar, gençliklerine mağrur olarak, güzelliklerinin temadisini mümkün kılacak yüz tuvaletine bigâne kalmışlardır, halbuki kadında dikkat edilmesi pek mühim nokta, cildin teravetini ebediyyen muhafaza ve müdafaadır!

Çünkü, seneler, binbir vazife içinde çalışan ve yorulan genç kadınların biaman düşmanıdırlar... Bedenî ve dimağı yorgunlukların neticesi, guddeler elastikiyetlerini kaybederler ve ciltte leke diye tavsif edilen avanzı husule getirirler...

İşte Krem Pertev, bu gibi hâlâtta bu gibi avarızı izale ediyor... Terkibinin kuvvet ve kudreti sayesinde cildi harabiden halas ediyor... İstimal ediniz, yüzbinlerce kadının tavsiyeden hâlî kalmadığı harikalarına siz de pek kısa zamanda muterif olacaksınız!

Pekii... Ufak fakat parlak bir izdivaç tahayyülünde bulunan bir genç kız için çok manidar üç kelime nedir, biliniz bakalım?

"Sana perestiş ediyorum..."

O genç kız şimdi, yaşıyorsa, seksen yaşında.

Erkeği, daima tatlı, yumuşak ve beyaz cildi ve nazik teninin mıknatıs tesiriyle cezbetmiş... Sehhar sevimliliğini çabucak fazlalaştırmış, üç gün zarfında cazip bir tahavvül göze çarpmış cildinde, mesamat açılmış, siyah benler zail olmuşlar... Erkeğin hararetli aşkına böyle nail olmuş...

İstanbul Posta Kutusu 622 adresine YT-9 rumuzuyla yazmış, 12 kuruşluk bir posta pulu da koymuş mektubunun içine, bir tüp gündüz, bir tüp de gece kremi göndermişler meccanen, o sayede saadeti keşfetmiş!

İyi ki Bayan Sacide gibi yapmamış, o zaman çok ayıp edecekti.

Bayan Sacide de doksanında vardır şimdi... Hayattaysa.

Otuz beş yaşlarında bulunan Bayan Sacide -o vakit!-, hayli geçkin sayılıyormuş, on dokuz yaşlarında bir sarışın kızın zengin bir tacir olan nişanlısını ayartmayı ve aşkına rakip olmayı kurmuşmuş...

Bayan Sacide zeki ve dessas bir hanım!

Maksadına nail olmuş, zira o da rakibesi kadar, hatta onun fevkinde genç ve şâyân-ı arzu görünmeye muvaffak olmuş! Çünkü o, Biocel tabir edilen ve her beşereye gençlik ve güzellik bahşeden kıymettar bir müstahzarın Viyana'da keşfedilmiş bulunduğuna dair neşredilen makaleleri ecnebi matbuattan kıraat etmişmiş!

Cilt için elzem bir unsur olan işbu cevherin Tokalon kreminin terkibinde mevcut bulunduğunu öğrenince hemen her gün bu kremi tatbik etmeye başlamış, bir ay zarfında buruşuklukları tamamen zail olmakla kalmayıp, cildi bir genç kızın cildi kadar da taze bir hal almış...

Sonradan kimbilir kaç on yıl boyunca, tacir lâkin sığır kocasına ve onu bu kocanın kollarına atan Tokalon kremleri kâşifine de, laborantına da, fabrikatörü Rum'a da ne boy beddua edip durduğunu, bizim Gökhan, serginin broşürüne kaydetmemiş!

Öyle ya, yirmi beş yaşındaki Bayan G.'ye, dans salonlarına muntazaman devam eden bir arkadaşının tevdi ettiği sır, erkeklerin takdir nazarlarını celbedenin nermin bir ten ve şâyân-ı perestiş bir cilt olduğu hakikati... Ama erkeğin sizi cazip, sehhar ve latif bulması yetmiyor, sizin de hergelenin parasına tav olmadan önce "karakterini" araştırmanız iktiza etmiyor muydu bayan?

Savaş yıllarında değişecek moda, çünkü kırım ve kıtlık egemendir, saçlar budanacak, kırpılacak, kısa kâküller kıvrılacak, ensedeki saçlar yukarıda toplanacak... Nitekim bakınız, Factor, "pudralar modasında yeni ve fevkalâde bir tebeddül" şeklinde ilan veriyor, "mübalağalı, gayrı tabii makyaj kalmadı, şimdi gayrı mer'i pudra zamanıdır"... Max Factor'un Türkiye müvezzii H.W.Stock'un Posta Kutusu 1272 Galata adresine otuz kuruşluk pul lütfediyorsunuz, şahsi makyajınıza ait tasrihat, yeni makyaj sanatına dair kırk sekiz sayfalık bir risale, el çantanıza mahsus bir kutu pudra ve onun renk ahengine uyar mahiyette allık nümunesi geliveriyor!

Yağmur azdı. Sofia'nın kasetinin arka yüzünü çevirmek gerekiyor.

1930'da kalalım, Havilland kremlerine, Viz-Zan-De rujlarına, Velvet pudralarına hiç bulaşmayalım, Plix mizanpli spreyine, Ricil's takma kirpiklerine, Blendax'a, Nivea'ya gelmek istemiyorum. Kalın kaş, bolca rimel, ucu kuyruklu "eye-liner", mavi far sevmem.

Krepeli, Farah Diba topuzlu saç da, Twiggy'nin oğlan çocuğu kafası da ilgimi çekmiyor. Sergi 1900'den 1970'e kadar uzanıyor ama biz savaş patlak verince bırakalım.

Alınmış, yok kaşlı 1930 kadınına sokulalım, bakınız, kimi gece leylak, kimi gece yasemin kokuyor, Ahmet Faruki'nin bakır imbikler, cam şişeler, kavanozlar dünyasından mı süzülüp gelmiş, yoksa süründüğü, sabahları mükemmel Hasan kolonyası, akşamları Hüseyin Rüşdü pudrası mıdır düpedüz?

Yok, Hüseyin Rüşdü 1905 yılının işidir, o zamanlar Thisbe, Opponax, Mille Fleurs gibi pahalı, ya da alt tarafı Lubin gibi basit bir kokuyu alamayan kadınlar Hüseyin Rüşdü sürünüyorlardı...

O zaman rimel daha keşfedilmemiş, kirpiklere rastık çekiliyor, surat düzgünle ak pak, gözler sürmeyle canlanmışlar. Elbette o enli enli samur kaşlı, dalga dalga Giziara dökülen ipek saçlı, ebru yanak, kâfur gerdan, çekme burun, hokka ağız kadınlar azıcık alaturka kokuyorlar, işte onlar tam Hüseyin Rüşdü müşterisi; biz hamama koşup Halep kilini, Edirne sabununu sürtelim kalçamıza göbeğimize ama avuç içiyle tırnağımıza köylü gibi kına çalmayalım, çamaşır bohçamıza tıktığımız Reboul lavantasını, kırmızı Lubin suyu, alafranga parfüm, "Paris'in şık hanımlarının yeni moda icadı" bastırsın...

Eh, hanım, sen şimdi kokorozlu tango çarşafı da fora eder, gidip Avusturya madamaları gibi başına kara hasır şapka takar, gerdanına kadar kara tül indirir, nefti tayyör, siyah tireden yarım eldiven, bileğinde zincirli çanta da taşırsın, az sabır, Mustafa Kemal henüz mülazım, sizi demir kasnaklardan, ağır baskılardan, mükemmel kara mapuslardan kurtarmasına daha var!

Hayır, ben 1930'da kalacağım. Kakia Mendri, o kayıdı kötü, cızırtısı bol, yetmiş sekizlik taş plakta (bir ucu da azıcık kırıktır) o yılların Atina'sını anlatacak, Pire'ye gidip dönen yeşilli turunculu tramvayları, ceketlerinin yakalan yelken gibi geniş, boyunbağları fındık düğüm bıçkınları, bukleleri sağdan inip bir gözlerini örten kırmızı dudaklı kadınları...

Belki Plaka'ya, o kahveye de bir uzanırım, akordeon çalan yaşlı bir hergele bulup Kakia'nın bir tangosunu dinlerim, ama oraya sevgili dostlanmı, İzmir'den nice güçlükle kaçıp gelmiş Madam Roza'yı, şu bizim Rita Abacı'yı, kemani Şemsi'yi, yaylı tamburcu Tomboulis'i almıyorlar, onlar "avam" kaçıyor kahvede, çünkü General Metaksas her an damlayıp dışarı kovabililir. Şarkısı da var, trava vre manga re alani, trava ya to Pasalimani... Senin buralarda ne işin var pis göçmen, Türk tohumu, serseri?...

Defol git, Paşalimanı'nın sefil barakalarında, üç-beş orospuyla sekiz-on kopuk bir araya gelip ut çaldığınız, def dümbelek zil vurduğunuz,

nargilenin tömbekisine sarıkız doldurup sarıp çektiğiniz tekkelere, Barba Yannis'in bitirimhanesine mesela!

Oralara yetişemedim. 1936'da Metaksas hepsini yıktınp temizletmiş. Yerine park yapmışlar, nice Türk kesmiş Karaiskakis'in de heykelini dikmişler ortasına, alçak diktatör Metaksas da böylece

bir zafer daha kazanmış olmuş Türklere ve "Türk tohumlarına" kar-

Şl.

Hem artık Roza da çoktan toprak oldu, Rita da, Şemsi de, Tombul da, Deli Niko, Bıyık Marino, Şişman Marko da. Kakia Mendri yaşamıyor, Sofia Vembo'nun kemikleri kalmadı. Ethem Pertev Bey'in kremini sürünüp koca bulan Bayan Sacide de, Tokalon kullanan nermin, sehhar, fettan, letafet sahibi kadınlar da öldüler. Neticeden ne kadar memnun ve mütehayyir kalsanız da, ne kadar muvaffakiyet kazansanız, her kimin müstahzaratını kullanırsanız kullansanız da sonuç değişmiyor:

Cildin teraveti edebiyyen muhafaza ve müdafaa edilemiyor bayan; sonuç, sevgili arsız ölüm, kara umarsız ölüm.

Orada cildinizde gezinen, perestişkânnızın ılık ve müşfik elleri değil, bir zamanlar Pertev, Tokalon, Havilland, Nivea sürülen teni yiyip bitiren böcekler...

DÖN DOLAŞ HÜZÜN

O ince, hüzünlü kadınları öldürdüler...

Bolşevik Devrimi öldürdü.

Yerlerine, torba memeli, pancar suratlı, topukları şahrem şahrem yarık, elleri havuç kırmızısı, parmakları kalın, ayaklarında Beş Numaralı Moskova Devlet Kundura Fabrikası ürünü "galoş", birtakım genç, henüz "babuşka" yaşına ulaşmamış babuşkalar geldi...

Küçük Köpekli Kadın'ı gördünüz mü siz?

Anton Pavloviç'in en güzel öykülerinden biri, Ruslar çokça filmini de yapmışlardı, bu sefer bale olmuş...

O kadının bakışlarını gördünüz mü? Hani şu, (Yalta mı, Taganrog mu, yoksa düpedüz Odessa'nın denize inen merdivenlerinin vardığı kıyı şeridi mi), zincirini çekiştirip durduğu minicik Sibirya kurdunun, o şirin ve ak pak hergelenin sahibesi?... Yapayalnız; nasıl da azıcık ilgi gösteren, azıcık yaklaşan yakınlaşan o yakışıklı ite, o kötü soylu, kötü huylu bitirime gönlünü kaptırmaya hazır?

Tepeden tırnağa, o pek sevdiği, belki de tek sevdiği o zamana kadar, iki aylık minik Sibirya kurdu kadar beyazlar içinde... Geniş kenarlı tüllü şapkası başında, "o devrin modası" işte, şifon şapkanın üzerinden geçirilip kafanın iki yanından sarkıtılacak da çene altından bağlanacak... Boyunda kalın kara kadife kurdeleli madalyon, içinde ya bir fotoğraf, sepya elbette, ya bir tutam saç... Ayakta, çok, gereğinden çok bağcıklı potin, topuklar yüksektirler, fırfırlı kat kat etek de ayak bileklerinin altına iniyor... Göğüs "corsage"ı alabildiğine sıkılmış, gerdan ince iş kolalı dantel... Ellerde elbetteeldiven, ağzı büzgülü küçük çanta, zincirli, elbette üzerine koku damlatılmış keten ya da dantelli mendil, kar gibi beyaz...

O kadını öldürdüler...

O kadın, 1917 yılında ortadan kalktı. O kadın inceydi, çok inceydi, dokunsan kırılacak... Teni duru, içinden mavi mavi minik damarları bile görünecek kadar duru ve beyaz, buna karşılık meme uçlan hiç beklenmedik şekilde sipsivri, karaya çalan koyu kahverengidir!

Nereden mi biliyorum? Öyle olması gerekiyor da ondan!

O kadın yalnız ve mutsuzdu. Çok genç yaşında çok bayağı bir herifle evlendirilir, sonra da gidip olmadık ite kopuğa tutulurdu, çağın gözde ölümü, verem ya da intiharsa, ikinci yolu seçenlerin gözdesi de Teinture d'iode... Etiketi işlemeli, zemini kirli sarı, yazıları kıvrımlı kıvrımlı, o zaman öyle hazin da bulunmaz, eczacı Mihail İvanoviç'e gidip reçeteyle yaptırıyorsun.

Ama 1917, o kadının öksüre öksüre kan tükürmesini beklemedi, tentürdiyot şişesini kafasına dikmesini de... Kadının varlığını, varlık nedenini ortadan kaldırdı.

Anton Pavloviç ustam da o yarattığı ince, hüzünlü kadınlar gibi ince, hüzünlü bir adamcağızdı... O da, yastığının danteli boyunca damla damla yayılan kan lekelerine bakıp, ne istemiş biliyor musunuz ölmeden önce, son sözleri ne olmuş?

"Bir kadeh şampanya lütfen..."

Böyle ince ölmeyi bilebilmek için adının elbette Anton Pavloviç Çehov olması gerekmiyor mu "küçük insanlann Shakespeare'i" denen o büyük adam?

Geçen ay bu fakir kulunuz leyleği havada gördü; Hamburg, Lübeck, Atina, Pire derken, bütün bunların arasına iki günlüğüne de Paris sıkıştırdım.

Paris'te de... Ahdim vardı, yirmi beşinci gidişimde, şimdiye dek hep kapılarının önünden geçegeldiğim Moulin Rouge ile Rasputin'e uğradım!

İmdi, bir Majrim's kaldı, ölmeden inşallah oraya da...

(Tour d'Argent'da portakallı ördeğe takılmıyorum...)

Moulin Rouge'da, Henri de Toulouse-Lautrec'in anısını satıyorlardı, sahneye bile çıkarıyorlardı rahmetliyi, bundan tam yüz yıl önce adamcağızın bir kadeh şaraba verecek parası bile yokmuş da, gazinoda "icra-yı sanat ve de icra-yı faaliyet eyleyen" orospucukları model niyetine kullanıp resimlerini yapmak üzere içeri daldığında, çoğu zaman tekme tokat kovarlarmış dışarı, ya da, bugün Christies'de ya da Sotheby's'de kimbilir kaç milyon sterlin eden tablosunu on-on beş franka kapatıp...

1890'ların en birinciye gelen ünlü Moulin Rouge yosmalarını, "La Goulue" lakabıyla anılan tombul bacaklı haspayı mesela, ya da gelmiş geçmiş en görkemli CanCan Kıralıçası Jane Avril'i, babanın yüz yıl

önce çizmiş olduğu bütün namlı karıları birer birer sahneye çıkanp, ömr-ü hayatında ilk kez opera seyreden Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin 1720'lerde belirttiği gibi "bir tamam gösterdiler". Şampanyanın şisesi yedi yüz franktan aşağı değildi ha, hem de öyle Piper-Heidsieck falan değil, bildiğimiz Veuve Cliquot-Ponsardin...

Ben, Rasputin'deki kadınları daha çok sevdim.

Çünkü onlar hüzünlü ve inceydiler.

Tıpkı 1917'den önce olduklan gibi.

Zaten Rasputin de 1917 öncesinin anılarını ve kadınlarını ve şarkılarını ve türkülerini ve yemeklerini satıyordu...

(Bizim buradaki Rasputin'de Sema ne satar bilmem.)

Çok çirkin ama çok çekici çingene kızları çıktı mesela...

Kalın, genizden sesleriyle "Çubçik"i de söylediler, "Stanoçek"i de... Bunlar, anlayana... Kafası basmayan genelgeçer müşteri için dönüp dönüş "Oçi Çomiya"dan, "Kalinka"dan dem vurmuyor değillerdi, ne de olsa burada bir şişe şampanya Moulin Rouge gibi yedi yüz değil bin iki yüz frank yazıyor!

Kaşları yok, dudağı kırmızı, saçı kestane bir kadın çıktı mesela, belli ki soylu, soylu da, anası Paris'e kapağı attığından beri pavyon orospuluğuna vurmuş, bir zamanlar kartal değil ama kontes montesti...

Piyanoda da, bizim Barones Valentina Taskina misali, ayağı damla hastalığından davul gibi, elleri kemikli ve de üzerini benek benek ihtiyarlık pislemiş bir kadın...

Kara sakallı herifleri, vaktiyle Vrangel ordusunda teğmen olup da şimdi hiayyy hiooyyy gibi garip sesler çıkara çıkara hedef tahtasına Kazak bıçağı atan yaşlı adamcağızı saymıyorum...

(Aklıma kim üşüşüyor? Elbette Mister Nadolsky! Kiev Harb Akademisi'nden 1913 mezunu, bin yaşında jimnastik hocamız kolejde... Fakir o sıra pek pek on sekizinde, Nadolsky ferah ferah seksenin üzeri, "Big Gym" merdivenlerinde bana "dik dur, kamburunu çıkarma, cıgarayı bırak" şeklinde çıkışıyordu!)

O ince, hüzünlü kadınlar 1917'de ölmüşlerdi, kalanların da kağıdı çıkmış, bacakları şişmiş, sırtları kamburlaşmış, gözlerinin altları

torbalanmıştı...

Yerlerine, ya gene ince, ama hüzünün uzağından geçmemiş, gagamet Bolşoy "primaballerina"larıyla, işte gecenin ikisinde sabunlu sularla cadde yıkayan kaba çizmeli, entarisinin önü kocaman cepli, yün eldivenlerinin ayası var parmakları yok şişman Ukrayna köylüleri gelmişlerdi...

"Ana" semirmiş miydi yani?... 1905 yılının o tamamına erdirilmeyen devriminde, oğlu Pavel'i Çar'ın Kazak birliklerinin mermilerine yediren ana, artık Gorkiy adıyla ünlenmiş Aleksiy Maksimiç Peşkov'un yarattığı kahraman, bizim bildiğimiz, ya da Ankara Sanat Tiyatrosu'nda Meral Niron'un mükemmel yorumundan gördüğümüz kadarıyla ufacık tefecik, uzun kara etekli, kara hırkalı, kara yeldirmeli, kemikli bir kadındı, işçi anası, elbette üç gün toksa yirmi yedi gün aç...

(Bir ara, uzunca bir dönem, kimbilir kaç yıl, Ankara Sanat Tiyatrosu peşpeşe "devrimci" oyunlar oynayıp hep 1880 ile 1910 aralarında gezindiğinden, Rus kadınlarının omuzlarına attıkları iri delikli, "odun şişle örülmüş" şallar, demirbaş defterinden hiç düşürülmediler... Hey gidi fıstık Serap, mesela...)

Şimdi, Rus kadını deyince, ince, hüzünlü, soluk yüzlü eski zaman dilberlerini hep o şallarla hatırlıyorum işte, gene Maksim Gorkiy'in "Küçük Burjuvalar"ında sözgelimi, kocaman bakır-pirinç karışımı semaverlerinde çay demleyip canlan sıkılan, yün ören, omuzlan şallı kadınlar...

Bir Çehov oyununda, her Çehov oyununda, hayatın anlamsızlığı, boşluğu, taşranın verdiği sıkıntı üzerine felsefe yapıp, günün birinde Petersburg'u ya da Moskova'yı görebilme, oralarda bir baloya çağırılma, o baloda uzunca boylu, seyrek sakallı, çakır gözlü bir subay bulup evlenebilme hayalleri kuran kadınlar...

Yaşlı babalarının Kırım Savaşı'nda, Sivastopol kuşatmasında ya da "93 Harbi"nde kaç Türk kestiğini artık bininci kere dinleye dinleye bunalıp, komşu çiftliğin oğlunun geçen gün kendini ambarın tavan kirişine urganla asmış olduğunu öğrenip kahrolurlar.

O çocuk, gözlerinin altı çukura kaçmış, saçlan upuzun ve dümdüz, çizmeleri her zaman domuz yağıyla pırıl pırıldı...

Mujikler gibi ayağına çaput sarıp kaba tütün çiğneyip tükürmezdi, küfür de etmezdi, pamuklu ceketinin cebinde her zaman bir şiir kitabı bulunurdu hem, sayfalarının kenarı sarı, kapağı ebrulu, bir köşesi

kıvrılmış... Votka da içerdi, minik kadehlerden bir dikişte, ama asıl şarap severdi... Fransızca bilirdi, Fransızca!

Ama kendi canına kıydı.

İri kıyım mujikler de iktidara gel...emediler! İktidara, onların adına hareket ettiklerini ileri süren memurlar geldiler, ilk işleri de Fransızca şiir okuyan çakır gözlü taşra aydınlarını, ince, hüzünlü kadınlan ortadan kaldırmak oldu, o kaba sakallı mujikleri de ya Sibirya'ya gönderip öldürdüler, ya sürüp götürüp Kolhoz'da tarım işçisi ettiler, kendi tavuğunu kesmenin, kendi bahçenin domatesinden iki tane yemenin cezası gene Sibirya taraflarıydı...

O kadınlar, kendi adlarının hemen ardından babalarının adlarıyla anılırlardı, şimdi de böyledir bu, ama eski tadını vermiyor... Anna Grigoriyevna, Grigor kızı Anna... Yelena Dimitriyevna, Dimitri kızı Yelena... Lyubov Andreveyna. ... Andrey kızı Lyuba! Lyubiçka!

Şimdi yalnızca yoldaş deniyor, soyadı söylenip geçiliyor.

Artık öyle, güneşin bir türlü batmak bilmediği kuzey gecesinin ortasında, Neva Irmağı üzerindeki yüzlerce köprüden birinde dikilip ya kendini camgöbeği çağıldayan buzlu suya atmayı, ya da kara gocuklu, gene Fransızca şiirler okuyan, gene seyrek sakallı, ama bu kez çok yoksul ve yapayalnız bir üniversite öğrencisinin gelip almasını bekleyen Nastenka da yok...

Kızın adı Nastasya, Nataşa da denebilir kısaca ama o kendine ısrarla Nastenka dedirtiyor, kendi deyimiyle gene "müthiş bir hayalci"...

Hadi git şimdi, Leningrad'ın soğuk kombinalarında, suratsız Stalin yapılarının duvarlarında, günde dört otomobilin geçtiği koskoca Nievskiy Caddesi'nde başka bir kadının, uğruna adam öldürülen, servetler batırılan Nastasya Filippovna'nın gölgesini ara bakalım, rastlar mısın? Parıldayan karlar üzerinde iri gözlü, güngörmüş atlann ya da hava iyice soğuksa, sıfırın altında otuzlan kırkları bulmuşsa cam tüpün içinde cıva sütunu, düpedüz köpeklerin çektiği "troykasının" çıngırağını?

Ateş gözleriyle Rogojin elindeki deste deste rubleleri, hani o çarşaf gibi Çar "manatlarını" şöminenin alevlerine yedirmiyor artık, o, 1870'le başlayan yıllardan birindeydi... General İvolgin'in evinde büyük kabul salonu mudur? Nastasya'yı deli gibi, sağlıksız, hastalıkla seven herkes orada, ama kız budala prensten umuyor gene de kurtuluşunu...

Aslında ne yapsa, ne kadar çabalasa içinde debelendiği bataklıktan kurtuluş olmadığını biliyor ama, gene de o geri zekâlı prensten (gerçek bir prenstir Mişkin!), insanlığın çekmiş olduğu, çekmekte olduğu ve çekecek olduğu bütün acıların toplamı, simgesi, kısaca Nasıra kasabasından zavallı bir Yahudi kızının, Miriam'ın, saf yürekli bir marangozla evlendirilmeden önce, babası belirsiz doğurduğu Yoşua'nın... Yoşua Bar Yasef adlı çocuğun...

Kısaca Hazret-i İsa olarak tanıdığımız, ancak otuz üç bahar görebilmiş adamın ta kendisinden, onun çekiciliğinden, tertemiz büyüsünden sıyrılamıyor...

Nitekim, kendini Rogojin'e öldürttürüp "kurtulacak"...

Yok, baba Fyodor Mihayloviç, o kadınlar artık yoklar...

Çokları, komünistlere, işte ne bileyim, komünist oldukları için kızarlar...

Özel mülkiyeti ortadan kaldırmaları, iktidarı güya işçi sınıfı adına ortaya çıkan bir memur kadrosunun, sonra da bir tek adamın eline vermeleri... Falan da filan...

Ben komünistlere o ince hüzünlü kadınlan yoketmiş oldukları için kızıyorum! Benim Nastenka'mı öldürdüler onlar...

Bu da, "aykırı ekonomi-politik" olsa gerek, ya da, yakın tarihin Ardıç Kuşu yorumu, ha?

YORGHO

Size bir düşman askerini anlatacağım.

Adı Yorghos. Biz, Rumca'da ismin yalın haliyle "hitap hali" arasındaki, bizim dilimizde bulunan bir kipiyle bizim dilimizde bulunmayan bir başka kipi arasındaki farkı bilemediğimizden, Yorgho deriz, yok, Yorgho da demeyiz, çünkü g ile h arası gamma sesi de yabancıdır gırtlağımıza, Yorgo der geçeriz. Aslı, Yorghos'tur, Gheorgios diye daha "kitabi" de yazabilirsiniz.

Yorgho, 12 Ağustos 1921 günü saat 14.10'da kahramanca ölmüş, İstanbul'a, Bebek'te oturan sevgilisine gelen posta kartında böyle yazıyor.

Bugün size Yorgho'nun öyküsünü anlatacağım.

Sakarya çarpışmalarının hemen başlangıcında ölen bir düşman askerinin. Bir Türk mermisiyle ölen bir Yunan askerinin.

Özellikle anlatacağım. Tam da, kafalarımızın Batı Trakya, Gümülcine, Doktor Sadık Ahmet, on sekiz ay hapis, üç yıl siyasi haklardan mahrumiyet, başkonsolosların karşılıklı "persona non grata", istenmeyen adam ilan edilip geri gönderilmesi gibi haberlerle iyiden iyiye karıştığı, içimize, Azerbaycan sorunu yetmiyormuş gibi bir de Yunanistan karabasanları çöktüğü şu günlerde.

* * * * *

Beni Yorghos Magnis'le, Doktor Ahilas Milas tanıştırdı, dört yıl kadar önce.

Doktor, İstanbullu, Heybelili'dir mis gibi, uzun süre Yedikule-Mevlanakapı arası Balıklı Rum Hastanesi'nde çalışmış, bir ara Fenerbahçe'de spor yapmış, (kürek çekmişti yanılmıyorsam), kulübün doktorluğunu da üstlenmiş, sonra buralardan kalkıp Atina'ya konmuş bir kelaynak kuşu... Heybeliada üzerine çok kalın, çok geniş, çok güzel kitabı hâlâ dilimize çevrilmeyi bekliyor, duyduğuma göre Büyükada'yı da yazmış, her bir adaya ayrı bir tarih düşüyor, ayrı bir ağıt yakıyor.

Doktorun Atina'nın "kibar semtlerinden" birindeki evinde, Kolonaki'de, Likavitos Tepesi'ne karşı bol köpüklü, çok şekerli "Tourkiko" kahvelerimizi içiyoruz, o bana İstanbul'dan haber soruyor

ya, benim aklım, az sonra AEK takımında oynayan futbolcu sevgilisiyle buluşmaya çıkacak olan fıstık kızında... O zaman anlattı Yorghos Magnis'in öyküsünü.

* * * * *

Bin dokuz yüz yetmiş üç yılında, Doktor Milas galiba Balıklı Rum Hastanesi Başhekimi olduğu sıralarda, hastaneye bağlı, onun bir bölümü, yan kuruluşu olan bakımevinde yaşlı bir kadın ölmüş... Çok yaşlıydı, bumburuşuktu, kimsesizdi, diyor Doktor Milas, terekesinden çıkan, elbette birkaç önemsiz pılı pırtı, işte eski iki hırka, bir küçük ayna, ponponlu terlikler, "yakın gözlüğü" falan. ..

Çarşafını, yastık kılıfını değiştirecekler, belki de atacaklar çöpe gidecek... Doktor Milas, yaşlı kadının yastığının altında bir tomar eski kartpostal buluyor... Artık rengi atmış eski ve kalın bir kurdeleyle sımsıkı sarmalanmış, bir demet kartpostal...

Belki içinden Heybeli'ye, eski İstanbul'a ilişkin "nostaljik" bir şeyler çıkar, yazmayı düşündüğü kitaba malzeme olur niyetine, alıp çekmecesinin bir köşesine tıkmış bunları doktor, uzun süre de ilgilenmemiş...

Sonra, günün birinde aklına düşüyor, merak edip çözüyor kurdeleyi, kartların resimlerine bakmaya, arkalarını okumaya koyuluyor...

Okudukça gömülüyor içine...

On yıl sonra Atina'da, posta kartlarını yayınlamış Milas, yazıları da... Agra Yayınevi'nden.

Kartlar, 12 Ağustos 1921 günü ölen Yorghos Magnis'in öyküsünü anlatıyorlarmış, cepheden Bebek'e, seklisi Lili'ye göndermiş olduğu kartlar Yorgho'nun...

* * * * *

1898 doğumlu Yorgho. Demek ki bu dünyada ancak yirmi üç yıl bulunmuş...

Yorgho İstanbullu.

Yani, Osmanlı "tebaı". Kanına girilip, Anadolu'da ilerleyen Yunan ordusu saflarına asker yazılmaya ikna edilenlerden... Bunlara düzenli Yunan ordusu askeri gibi "savaş esiri" statüsünü uygulamıyor, yakalandıkları zaman hemen kurşuna diziyorduk, bilmem bilir

misiniz? Çünkü Yunan askeri "düşman", üniformalı, bunlar düpedüz "kendi devletine silahlı isyan halinde" sayılıyorlardı.

Yorgho'yu Bandırma'da vapurdan indirmişler, Balıkesir, Akşehir, Manisa üzerinden İzmir'e sevketmişler, 6 Haziran 1919 günü İzmir rıhtımındadır, işgalden hemen yirmi gün sonra. Ahmetli, Uşak, Afyon derken Kütahya-Eskişehir savaşlarına katılıyor Yorgho, oradan Ankara'ya yürüyen Yunan ordusuyla birlikte; ama ötekiler gibi ırmağın kıyısına varamayacaktır, Sakarya Meydan Muharebesi'nin daha ikinci günü, ilk çarpışmalardan birinde vurulup düşüyor, asıl büyük boğuşmaya yetişemeden... Ne gerisin geri çekildiklerini görebilecek, ne de bir yıl sonra büyük bozgunu...

"Ankara'ya yetmiş kilometre kala" diye belirtiyor, arkadaşı Kokolas, sevgilisi Lili'ye gönderdiği posta kartında verdiği ölüm haberinde.

Son kart bu. Lili, elli iki yıl sonra Balıklı Rum Hastanesi'nin düşkünler koğuşunda yapayalnız ve bumburuşuk bir ihtiyar olarak son nefesini vereceği güne kadar saklamış...

Unutuyordum, kurdelenin rengi maviydi diyor Doktor Milas, gök mavisi...

* * * * *

Vurulup düştüğü yeri, doktor, uzun süre araştırdıktan sonra, Tarlabayır - Toydemir - Kızıltepe hattı olarak saptamış. Alptekin Müderrisoğlu'nun o iki ciltlik muhteşem "Sakarya" kitabında, 12 Ağustos çarpışmaları üzerinde fazla durulmamış, çünkü o gün pek daha önemli bir olayın gerçekleştiği gün, Mustafa Kemal Paşa'nın cephede attan düşüp sol kaburga kemiklerinden birini kırdığı gün.

İki gün sonra da Kurban Bayramı... Hani İstanbul'da "millicilikten hükümlü" Paşaoğlu Kâmil Bey'in, Binbaşı Arif Bey'in, hapisane avlusunda yumruklarını dişleriyle dövüp cepheden haber bekleyecekleri bayram; Kemal Tahir'i okumuş olanlar bileceklerdir...

Tarihe geçmemiş Yorgho. Binlerce isimsiz askerden biri olarak ölmüş.

Lili hiç evlenmemişti, diyor Doktor Milas, 1973'de bumburuşuk bir ihtiyar olarak, yastığının altında Yorgho'nun posta kartları, öldüğü güne kadar.

* * * * *

Babasıyla çekilmiş bir fotoğrafı, acaba "alınmış bir fotografisi" demek

daha mı doğru o yılların jargonuyla? Kepi afili Yorgho'nun, üniforması bol geliyor, babası tombul yanaklı, kaytan bıyıklı, gözlerinin içi gülen tonton bir adam, oğluyla övündüğü besbelli.

Başka bir fotoğraf, bir koltuğa gömülmüş Yorgho, biraz mağrur, bıyıkları ince, onun da gözlerinin içi gülüyor ama uzaktan uzağa kuşku kıvılcımları farkedilir mi dikkatli inceleyince, hele altmış dokuz yıl sonra?

Vazoda çiçek resimleri, saçı sarı sarı, bukle bukle kız çocuğu resimleri, Photo Rex, Photo Regina, Smimi... Bir arkadaşıyla birlikte, bir duvar dibinde, alay fotoğrafçısına kimbilir kaç drahmiye yalvar yakar çektirilmiştir, palaskaları çok kalın, yakaları ilikli, ikisi de kasım kasım kasılıyorlar, bu oyunu sevdikleri belli...

Cepheden görüntüler sonra... General Viktor Dousmanis mi o, emireri Vakalis'le, Vakalis Yorgho'nun arkadaşı, Balıkesir saat kulesi, Sultaniye İdadisi, ele geçirilmiş topraklar... Ordu komutanı Paraskevopoulos'un afili bir görüntüsü...

Kralın İzmir'e gelişi, dalgalanan mavi-beyaz bayraklar ve hasır şapkalar, Panama şapkalar, beyaz etekli, mavi-beyaz kurdeleli İzmir kızlan... Mazarakis, Kondilis, Laskaris, yanlarında madamları, piskopos, ellerinde buketlerle çocuklar...

İzmir rıhtımı, saat kulesi, liman, Pasaport... Yunan Orduevi, Basmane İstasyonu'nun, çevresi bomboş, belki birkaç cılız ağaç, üç-beş Ege köylüsü, aval aval bakınan iki Yunan askeri, hiç alışık olmadığımız bir görüntüsü...

Uşak sokaklarında, atlı... Uşak İstasyonu'nda Yunan subayları, hani o tabelası hem eski yazıyla sağdan sola Uşak, hem de hemen yanıbaşında Latin alfabesiyle Ouchak yazılan istasyon...

Sonra, anlaşılan bir izin günü, İstanbul'da, Bebek'te, parkta, yanında anası Katerina, Ekaterini daha doğrusu, ağabeyi Konstandinos Magnis, bir masaya oturmuşlar...

Sonra gene İzmir, kral, Kraemer Palace balkonundan bakınıyor, yangında yokolup giden, bugün yerinde Alsancak Meydanı bulunan Kraemer Palace balkonundan...

Sonra gene bir Uşak görüntüsü... Yunan askerleri, evden eve Rumca pankartlar, dövizler, bol bayrak...

Sonra, -tuhaf şey-, bir kart, bu sefer İstanbul, Sultanahmet Meydanı,

Alman Çeşmesi... Anası göndermiş Yorgho'ya, 14 Ağustos 1921 tarihli, Yorgho'nun ölümünden iki gün sonra yazılmış, Yorgho okuyamamış...

Sevgili oğlum, diyor anası, sevgili Yorghaki, Yorgho'cuk, kaç gündür haberini alamadık, bugün hava pek güzel, gezinmeye çıktık, simit aldık, yedik, yarın Meryem Ana yortusu, seni koruması için yalvarıyorum ona, yarın Beşiktaş'a gideceğim kiliseye, dua etmeye. .. Seni çok seven annen...

Yorgho, 12 Ağustos 1921 günü, Sakarya Meydan Muharebesi'nin hemen başında, Tarlabayır-Toydemir-Kızıltepe hattında vurulup düştü, yirmi üç yaşındaydı. Sevgilisi Lili'ye durumu bir posta kartıyla bildiren arkadaşı Kokolas, gülümseyip gülümsemediğini yazmamış.

12 Eylül günü İzmir'den postaya vermiş kartı, üzerinde, artık o da çok uzak bir anı, büyük yangında yokolup giden İzmir'in en büyük kilisesi, katedrali Aya Fotini'nin çan kulesi, bugün aşağı yukarı Büyük Efes Oteli'nin bulunduğu "mevkide".

Kartın arkası, ağır bir Rumca'yla yazılmış, "katharevousa" denilen, Bizansça'ya çalan eski, hani bizim Osmanlıca misali "kitabi" dille, Kokolas lügat parçalıyor...

Yaprakbayırıtepe derler bir mevzide vurulmuş.

Kokolas'la çekilmiş iki fotoğraf vardı Yorgho'nun, Kula'da çektirmişler 13 Mart 1921 günü. O da hemen sevgilisine göndermiş, saçları ortadan ayrık, Anadolu köylüsü suratlı bir oğlan bu Kokolas, büyük boğuşmadan sağ çıkmış mıdır, yaşıyor mudur bugün doksan beşine yakın, İstanbul'da mı öldü, Atina'da mı, yoksa başka bir yerde mi, yoksa Afyon boyunca sıralanan tepelerden birinde mi kaldı?

Bu kadar.

* * * * *

Hadi savaşalım onlarla. Yeniden.

Hadi "ordu Atina'ya" diye bağıralım.

Hanginiz istersiniz, 1967 doğumlu oğlunuzun, kardeşinizin, ya da sevgilinizin ölüm haberini getiren bir posta kartı bulmak günün birinde ha, Atina'ya yetmiş kilometre kala, Larissa dolaylarında sözgelimi, kahramanca dövüşürken vurulup öldü, öldüğünde cephe öylesine sessiz sakindi, resmi kaynaklar Yunanistan cephesinde yeni bir şey olmadığını belirttiler... Ha?

Hanginiz, oğlunuza, ölümünden iki gün sonra bir kart göndermek istersiniz, biricik oğlum, kaç gündür senden doğru dürüst haber alamadık, meraktayız, sağlığını acele telle... Yarın kandil, Hırka-i Şerife gidip senin için dua edeceğim evladım, seni çok seven annen...

Oğlunuzun o kartı hiçbir zaman, hiçbir zaman okuyamayacağını bilemeden...

Hanginiz, sevgilinizin arkadaşından, aradan bir ay geçtikten sonra bir kart almak istersiniz, Sayın Bayan Nükhet, arkadaşım Hakan'ın kahramanca dövüşürken vurulup öldüğünü bildirmekle şeref duyanm... Bir Selanik kartpostalı sözgelimi, üzerinde Beyaz Kule'nin resmi? İmza, arkadaşı Oktay Yılmaz.

Hadi savaşalım.

Oğlunuzu, ya da sevgilinizi sokakta bulduysanız eğer.

Bu yazıyı okuyan bir tek kadın, bir tek ana, bir tek sevgili savaşalım desin bir daha yazmayacağım.

Yıl 1921 olmuş ya da 1990, o çocuğun adı Yorgho olmuş ya da Emre, ne değişir?

Ya siz, hiç evlenmemeye, bundan tam elli iki yıl sonra, 2042'de, bir düşkünlerevinin köşesinde, bumburuşuk, yapayalnız sessiz ölmeye ne dersiniz, yastığınızın altında Emre'nin Gümülcine, Kavala, Selanik'ten gönderdiği posta kartları, Atina'ya yetmiş kilometre kala birdenbire her nedense arkası kesilen?...

Kurdelesi soluk mavi, gök mavisi.

2059 yılında sizi de bir yazan çıkar mı?

Bu yazıyı okuyan bir tek ana, bir tek sevgili, bir tek kadın bana savaşalım desin, bu işi bırakacağım.

BAĞDÂDÎ YAZI!

Şimdi, çoğunuz ne sanırsınız?

Bağdat Caddesi, Kızıltoprak'tan Kalamış sapağını geçince başlar, Bostancı'da istasyonu geçip hani o balıkçılara, manavlara, kasaplara giden daracık yolun başında taşköprüde biter sanırsınız.

Hem haklısınız, hem haksız, ey muhterem kariyun-u kiram! Zira ki efendim, Bağdat Caddesi, çok daha öncelerden, hani kocanızın kullandığı araba Söğütlüçeşme istasyonunu geçince Çevre Yolu'ndan çıkıp Fenerbahçe Stadı'nı dönüp şehre girince başlar, ve de Bostancı'yı geçip, İdealtepe'yi de geçip, Maltepe'yi de geçip, Dragos'un arkalarından dolanıp Kartal'da birdenbire her ne hikmetse Atatürk Bulvarı'na dönüşür, yaaa...

Ama haklısınız, çünkü "Bağdat" bildiğimiz, o birkaç kilometrelik görkemdir, ucunu kıçını boşver; Bağdat bildiğimiz bir mağaza, ağaç, piyasa kalabalığı, bir "rahat sınıf' panayırı.

* * * * *

Bu fakire uzaktan uzağa nedense hep Atina'yı hatırlatan, yirmi yıl öncesinin hayli Bağdat kaldırımı çiğnemiş Ardıç Kuşu'nda eski ve yitik kızlan çağrıştıran pek fiyakalı bir cadde; üstelik şimdi eski Kadıköy Belediye Başkanı Osman Hızlan marifetiyle kaldırımları yeniden düzenlenmiş, asfaltla yaya yolunun birleştiği çizgiye su olukları açılmış da Bağdat'ı fazla sık kesen ara sokak bağlantılarında çocuk "pusetlerinin", sakat arabalarının rahatça indirilip çıkarılmaları amacıyla eğimli kaldırım geçişleri bile unutulmamış!

Her yan çiçek saksısı, beton ama mimar elinden çıkmış olduğu belli, biçimli, biçemli hoşluklar, geceleri kedi gözü gibi yanıp sönen fosforlu, sarı trafik taşları, artık ufak ufak sökülmeye başlanan (madem sökecektiniz neden yaptınız, Allah Allah, bu sosyaldemokratların hayatta tek işi liberallerin yaptığını bozup sil baştan etmek midir kuzum?) yaya üst geçitleri, ol geçitlerdir ki İstanbul yakasındaki kardeşlerinden, diyelim Aksaray, Sirkeci, Eminönü ya da düpedüz Osmanbey'deki iğrenç örneklerinden çok daha düzenli, daha sevimlidirler, Ankara'da Sıhhiye-Kızılay arası, Ankara başkent olduğundan elbette daha bir adam gibi yapılmış geçitleri andırıyorlar...

Peki bu Bağdat o Bağdat mı? Bizim Bağdat'ımız, benim ve benim kuşağımın, hele hele 1968 yılının Bağdat'ı? Elbette o zaman bu amansız "butik" ve bekâretini ya kokain partisinde ya Adnan Hoca nikâhıyla beğendiği hergeleye armağan etmiş yüksek sınıftan genç kız kalabalığı yok, Acid, Metal falan gibi, "moruklara yabancı" muhabbetler hiç duyulmamış, pek pek soul, funk, Jimi Hendrix, bilemedin Janis Joplin "takılıyor" millet o yıllar, ama şu "takılma" lafı da henüz icat edilmemiş! Uzaklardan Vietnam savaşının top sesleri geliyor kulağımıza, Beatles'ın Yesterday türküsü, daha "enflasyon, hayali ihracat, IMF, sübvansiyon, transformasyon, atmasyon" gibi kelimeler kullanmıyoruz, Turgut Özal derler bir adam Ankara'da Devlet Planlama'nın başında, bir de kardeşi var, Korkut, sol çevrelerde kendileriyle "takunyalı biraderler" şeklinde dalga geçiliyor, dedim ya, 1968.

Yirmi iki yıl önce Bağdat piyasasından sonra harçlığımızdan güç bela ayırdığımız on iki buçuk liraya (anasının nikâhı bir para bu, pastane masrafı olaraktan) vanilyalı ya da çilekli ya da muzlu süt içtiğimiz Divan'dan bakınca, gelecek ne kadar umutlu görünüyordu oysa, iyi günler yaşıyorduk, daha da iyilerini görecektik, daha Zeynep Asım'ın bitirim yakışıklılığına, Asım da Zeynep'in babasının gücüne ve parasına tav olup evlenmemişler, kırmızı yürek tabelalı dükkânlarını açmamışlardı Bağdat'ta, Bağdat o zamanlar çift yön trafiğe açıktı, Sahil Yolu'nu tasarlayıp yaratacak Bedrettin Dalan adında bir adam da, kimbilir hangi kumaş fabrikasının gelir-gider hesaplarıyla uğraşıyor?

Oysa şimdi Bağdat üzerinde ancak Bostancı yönünden Kadıköy yönüne gidebiliyorsun, Zeynep ile Asım boşandılar, küçük Turgut açıkta kalmadı ama... Bağdat daha, çok daha kalabalık, İstanbul da, Türkiye de, üstelik daha güzel değil. Bizim de yaşımız kırka vardı, ne umudumuz kaldı ne bir bokumuz.

* * * * *

Bu Bağdat o Bağdat mıdır?

Hani Cehennem Topçu Yüzbaşı Cemil, yanında Koska Karakolu komutanı Arap Maksut, Haydarpaşa'dan kalkan trenden Göztepe İstasyonu'nda inmişler, denize doğru yürümüşlerdi, 1919 yılının pis bir şubat günüdür, İstanbul'un Allah'ın belası soğuk ve toz toz yağan yağmuru suratlarını kamçı gibi çiziyor bir yandan, Doktor Münir'in köşkünü bulmaya çabalıyorlar, gidip soracaklar, acaba İngiliz polisinin burnunun dibinden kaçırdıkları Patriyot er'i bir süre evinde saklar mı? (Hey gidi Kemal Tahir!)...

Bağdat Caddesi'ni bir kıyısından bir kıyısına geçip deniz yönünde iniyorlar, ortalık delik deşik, sıkı basmazsan çukura yuvarlandığının resmidir, ağzına kadar kar çamuru, bulanık, kuşkulu, su dolu çukurlar... Uzaklardan bir köpek havlıyor, belki bir sahlepçi çıngırağı, kış akşamı, güneş erkenden batıyor, kara suratlı, aşı boyası bile dökülmüş, mütarekenin bütün sıkıntısını içine çekmiş ahşap evlerden (hey gidi Attila İlhan!) göz göz soluk idare lambaları, şişeleri beş numara mıdır?... Gene uzaklarda, bu gibi durumlarda hep uzaklardan yankılanır bu tür sesler, akşam ezanı...

Hey gidi, bu cadde, bir zamanlar imparatorluk başkentini Bağdat vilayetine bağlayan ana cadde midir? Bir zamanlar Mekke'ye varacak Surre Alayları'nın geçtiği, Üsküdar "sahrasından" sonra kıyıdan kıyıdan körfez boyunca yürüyecek katar katar develer, altınlar, ipekliler, Kâbe örtüsü yükleri... İlk durak Çatalçeşme, Üsküdar'dan kalkan kervan Çatalçeşme'de konacak, ilk geceyi orada geçirecek, öyle mi?... Git, bugün de bulacaksın Çatalçeşme'yi, Bostancı tren köprüsünün az ötesinde, karakola yakın, önü bahçeli iki apartmanla iki manav, iki çam mobilyacı arasında, asfalt Bağdat Caddesi'nin karadan tarafa kıyısında, artık suyu akmıyor, musluğunu kimbilir hangi çingene aşırdı, artık buradan gelip geçenler o çeşmenin ne öyküsünü biliyorlar, ne anlamını...

Ya peki köşkler? Şimdi artık mavi BeTeBe döşeli yüzme havuzlarının, tepelerinde çanak televizyon antenlerinin, uydu yayınlarını almaya yarayan o kocaman tencere kapaklarının yuvalandığı yapıların aralarından tek tük göze ilişen eski köşkler? Kimisi "yalı apartman" bu yapıların, deniz kıyısında tek göz yalıyı yıktırıp yerine üç katlı apartman diktirme açıkgözlülüğüne bu sefil memlekette bu ad veriliyor, bunlar kıyı boyunca sıralananlar, bir sokak arkaya geçtin miydi on katlı, on beş katlı "devasa" bloklar ki, ille de mutfağı Kalebodur, penceresi pancurlu, döşemesi parke, çok kırolarının da kapı tokmağı bakır işlemeli, davlumbazının üzerinde Anadolu kilim motifleri bulunacak da, yeni sahibi hayvana, köyünü hatırlatacak... Bunların arasında, hadi çok bayat ve kullanıla kullanıla suyu çıkmış bir deyimle söyleyelim, ucuz kaçacak ama olsun, "boynu bükük" köşkler?...

Hay Allah, bana ne sizin paşa babanızın köşkünden yahu, sanki mirasçısı ben olacakmışım da olamamış, ya da sizi muhterem zevcinizden önce tavlayıp köşke konamamışım gibi tasalanıyorum...

Ama, arada birer Çehov kahramanı, birer 1900 Sergisi kalıntısı, birer Lüküs Hayat dekoru gibi tek tük kalmış köşkler, paşa babalarınızın köşkleri, hani Rıza ile Mistik bahçe duvarından atladıklarında

aralarında parola geçerlerdi, kırmızı fener yandı mı, ebegümeci, iki yüz elli!

Kimi bir Rus daçasını andırır onların, verandası tahta merdivenli, kimisinin damında Burgonya usulü rüzgâr horozu, saçağı işlemeli, üstelik, -tuhaf şey, o zaman nereden bulmuşlarsa, herhalde Fransa'dan Osmanlı ithalatıdır-, üzeri kırmızı Marsilya kiremiti yerine mükemmel Loire havzası arduvazı...

Evet, "Vagonli kumpanyası direktörü Müsyü Hügönen'in yazlığı"!

Şimdi onların önlerinde gezgin kıvırcık salata, taze soğan, turp satıcısı, yumurta sarısı Murat taksi durağı, ara sokaktan Bağdat'a çıkıverirsen de kaçak Lipton, Earl Grey, Darjeeling, Lapsang Souchong, efendim, Palmolive, Camay, Cadum, Toblerone, After Eight, Milka, Gillette II, Borkum Rifif, Player's Navy Cut, Dunhill, Amphora, Clan, efendim, daha kabadayısında Krups ya da Braun ya da Moulinex ıvır zıvır.

Ama siz böyle ayak takımı ürünleri kullanacak değilsiniz ya, Bağdat üzerinde pıtırak gibi açan domuz kasaplarından (öyle ya, "charcuterie" domuz kasabı demek), Perrier maden suyu, Charles Heidsieck değilse bile Mumm şampanyası, enayilere Roquefort diye yutturdukları Danish Blue ya da Bleu de Bresse peyniri, yağı aşırı "bacon" alabilirsiniz bastırıp, bunları Fransa'dan kamyon sürücüleri bile rahatlıkla yiyormuş ne gam, bizde üst sınıfın tekelindedirler...

* * * * *

1919 yılının o uğursuz şubat ayında, Bağdat Caddesi, çatır çatır dökülüp yıkılan, dağılan bir imparatorluğun, artık çoktan kağşamış da tükenmiş bir devletin bütün zavallılığını seriyordu ortaya... Havada tütsü gibi kömür dumanı, tekeş tükeş kör ışıklar, ezan sesi, köpek havlaması da "atmosferi" tamamlıyor, hani nasıl diyorlar, "ambiance" ya da "mood" belki... Bin dokuz yüz doksan yılının şubat ayında nedir, daha fazla büyümesi, daha doğru düzgün olması gerekirken olmamış, olamamış, ya da oldurulmamış bir ülkenin gereğinden fazla gelişmiş bir anayolu mu?

Hem de öyle galiba. Üşenmeyin, üç "blok" yürüyüp Fahrettin Kerim Gökay Caddesi'ne çıkın, siz hatırlamazsınız şimdi, bir zamanlar bizim mini mini valimizdi o, hani İstanbul'da hiç kimse caddeleri sokakları adlı adınca tanımaz da kendi aralarında ayrı bir isim uydururlar ya, işte Minibüs Yolu denilip geçilen bir başka caddeye... Farkı göreceksiniz. Onun için iyisi mi, siz gene Bağdat'ta dolanın. Hem, yorulunca oturacak yer de çok, "bizim zamanımızda" bir Divan vardı,

yeni açılmış, bir de Borsa, daha ağırbaşlı takımı birincisine, zıpır kesimi ikincisine takılırdı, hem o 1968 yazının moda giysisi "çingene kıyafetiyle"... O zamanlar zengin tayfası da yeni palazlandığından, çoluğu çocuğu bugünkü kadar ham ervah değil böyle, pek pek Mustang arabayla "patinaj attırmaca" revaçta, uyuşturucu mu dedin, çok uzak bir şaka yalnızca, Amerikan gençleri kullanıyorlarmış, bizde olacak iş mi kardeşim?

Eh, o zamanlar Kenan Evren lisesi de yoktu Bağdat yakınlarında, bunlar ne zamanın bir işleri, bunlar zamane işleri!

Peki siz, asıl piyasanın bir zamanlar Moda'da, hem de bisikletle yapıldığını bilecek misiniz bakalım? Arabası olan parmakla gösteriliyor, 50'lerin sonlan, 60'ların başlarıdır, sonra millet altına araba çekmeye koyulunca Moda Caddesi dar geldi de motor hırıltısı yankılanmaya yeni, geniş bir yol arandı, ıssız Bağdat bulundu... İnanmıyorsanız Refik Erduran'ın çocukluğunu ve gençliğini anlattığı anılar kitabına, "Gülerek"e bir bakın, 30'larda bisikletle gezindiği Bağdat, arka planda Büyük Sahra gibi duruyor, iki elektrik direği, çimeni ekilmemiş, toprak "röfüj", çatlak beton, asfalt bile değil... Fotoğrafın çevresinin azıcık sağına kaysan, ya da içine girip araştırsan, dört santimetre ötede Ruhi Bey'in villasına çatacaksın, hani bahçıvan Memiş, hizmetçisi Şadiye, hanım motorla dolaşıyor da hanım serbest, kim karışıyor?

O dönemde de herkes birbirine hava atmaya pek meraklı ama, "suvarelerde", "dinelerde", "tedansanlarda" oluyor o iş, bizim ilkgençlik yıllarımızda Borsa'da herkesin kasım kasım kasılıp birbirini uzaktan kesişmelerle süzdüğü rahat dönem henüz otuz yıl uzak... Bugün işler nasıl yürütülüyor bilmem, yazı yazacağım, inceleme yapıyorum diye çıksam ortaya ossaat kafama çantayı indirirler de, utanmaza bak, çocuğu yaşında kızlara göz süzüyor diye kendimi Sahra-yı Cedit Karâkolu'nda bulurum!

Hem öyle üst üste ki artık Bağdat kaldırımları, ite kaka kendine yol açmaktan sağa sola dönüp de kızlara şöyle bir ağız tadıyla bakabilemiyorsun! Yirmi iki yıl önce öyle mi ya, güneş batsın da Budak Sineması önünde kuyruğa girip yerimizi kapalım diye vakit geçirmesi, dört-beş oğlan beş-altı kız saf tutup bütün kaldırımı kapata kapata yanaşık düzen gezinmesi... Domuzun kızları tam pas verecek gibi olup, vızırt diye asfalt kaldıran, hemen önlerinde bitiveren Mustang'e atarlardı kendilerini, yaya ve çulsuz tayfası arkalarından bakakalırdık... Hele o, daha iki saat önce gördüğü oğlana sanki kırk yıldır Yemen cephesinden beklediği yavuklusuymuş gibi bir sarılmalar...

Ne halt edecekler? Hiiç... Şimdi kokain çekiyorlar, sonra "grup seks", o zaman Kızıltoprak'tan Bostancı'ya üç kere gidip gelirlerdi, hepsi o kadar... Çok cüretlileri analarını komşuya gönderip evlerde çukulata partisi verirlermiş de, kızlar oğlanlar anadan üryan olup birbirlerinin mahrem yerlerine erimiş çukulata döküp şapır şupur... Günahları anlatanların boyunlarına, ben görmedim, katılmadım, bilmem vallahi.

(Ama ilginç olurdu ha! Bu haltı gençlikte yemedik, artık hiç yakışmaz da, içimizde kaldı say!)

Hadi buraya kadar, biletler yandı!... Şimdi size oturup da Bağdat Caddesi boyunca sıralanan mağazaların adlarını aktarmaya ne gerek var? Bağdat'ın da Bağdat'ı var, nasıl Bağdat Çiftehavuzlar'da başlayıp Suadiye'de bitmiyorsa, "asıl Bağdat'ın yüreği" çok kısa, birkaç kilometre boyunca Caddebostan'dan Divan Pastanesi'ne kadar atar deyip ukalalık etmenin de lüzumu yok, biliyorsunuz bunları... Ben bir tek şey önereceğim: Bir daha Bağdat'ta piyasanızı attırırken, şu cadde üzerinde iki sinema daha, iki resim galerisi daha olsaydı diye azıcık üzülmenizi... Kırmayın beni, düşünün bunu, ne olur...

Hele hele, ilaç için bir de kitapçı olsaydı!

Biliyorsunuz, uygarlığın bir ölçüsü "signe" giyinmekse, bir başka ölçüsü de ha deyince Umberto Eco'nun yeni çıkan romanını alıp okumak, daha doğrusu, Bağdat üzerinde beş yüz metre yürüyünce bulabilmek onu...

Altuğ'un boş raflarında, bir türlü bulunamayan, alınamayan klasik kompakt diskler konusunu, hadi hiç açmayalım da üzülmesin, kendisi ahbabımdır!

ANJELİK MAARİF VEKÂLETİ'NE KARŞI

Yaşaşın "aşk ve ihtiras" romanları!

Hele "tarihi" olursa...

Tarihi, ama öyle Barbara Cartland ninenizin yazdıkları gibi cavalacos değil...

Hadi şimdi "nostaljik takılalım", 1959 yılına gidelim sözgelimi, Yeni Ar Sineması olsun, (şimdilerde SinePop namıyla maruftur), külrengi duvarlarına eski Sipahi Ocağı cıgarasının kokusu sinmiş kalmış, koltukları eprimiş deri, "frigo" yetmiş beş kuruştan mı satılıyor, "koko" çok pahalı, iki buçuk lira! Esas çocuğu Jean Marais'in oynadığı şakada şukada bir film... Biz o zamanlar Galatasaray'ın ilkokuluna gidiyoruz, bu tür roman ve filmlere Frenkçe'de "de cape et d'epee" denildiğini, yaniya ki "pelerin ve kılıç" tesmiye edildiğini biliyoruz bilmesine ama, Jean Marais'nin eşcinsel olup Cocteau'yla da büyük aşk yaşadığını idrak edebilecek yaşta değiliz, yaşımız topu topuz sekiz!...

Handa kavga çıkardı... Şövalyenin seyisi (bunu da Bourvil oynar genellikle) şişko hancının fıstık kızını şıkıştırıyor, birtakım kaba saba herifler, sakallarından şarıl şarıl süzdürerek tahta kupalardan şarap içiyorlar, bir yandan da tavuk budunu Çelik Bilek'in has arkadaşı Doktor Sallaso misali dişlerler... Âdettir, hancının kızı yanından geçerken kıçına şaplak atacaksın!

Masalar devrilirdi sonra birdenbire, kılıçlar çekilir, çünkü efendim Kardinal'in adamları (hepsi de kara pelerinli ve kara keçi sakallı, hain bakışlı heriflerdir) Jean Marais'nin peşindeler!... Jean Marais, artık bilmem bir Michel Zevaco romanından Capestang mı?... Şukada şukada Kardinal'in adamlarıyla "kılıç ede ede" merdivenleri tırmanır, oradan kocaman avizeye sıçrar, bir-iki sallanır, şangırr, camdan dışarı.

Aşağıda elbette ya bir saman arabası bekliyor (düşüşü yumuşak olsun için), ya da sevgili sadık kır atı... Beygirin terkisine iki bacağı ayrık cup diye oturduğu gibi dıgıdık dıgıdık uzaklaşıyor...

Sonra, 1964 galiba, Yeni Melek'te "Anjelik" dizisi başladı ki, otuz iki kısım tekmili birden!

* * * * *

Angelique yazılıyor elbette, Anjelik "transkripsiyonu"; o deliler gibi, hem de tanesi on liraya, (eşşek yüküyle para), Güven Yayınevi, Altın Kitaplar gibi şirketlerin hababam çıkardıkları kötü çevirilerden mülhem... Azmi Nihat, Nüveyre Gültekin, Gülten Suveren, Samih Tiryakioğlu, Adnan Semih, Ferit Namık, Nihal Yeğinobalı, Nihal Karamağralı adıyla Müzzehher Vâlâ Nurettin gibi çevirmenlerin (o yıllarda "mütercim" denirdi) acele tornistan ettikleri kitapların kapağında yazıyor... (Lüks krome kapak, şömizli, falan gibi laflar, bu yayınevlerinin reklamlarında, nasıl da uzak ve bilinmeyen büyülü bir evreni muştulayan peygamber kelâmı gibi pırıldarlardı...)

Allah cümlesinin yolunu açık etsin, ölmüşlerine de rahmet, şu adlarını sayıp döktüğüm mübarek insanların az mı emeği, az mı hakkı vardır bizim kuşağın üzerinde?... Hele bizim kuşağın kızlarının, şimdi beş çocuk anası, yaşı kırk dolayında kazık kadar karıların?... Biz, bütün bir okuma keyfini onlardan edindik!

Roman kahramanlarının isimleri elbette Türkçe okunduklan gibi yazılıyorlar. Nesle Kulesi'nde it kopukla gönül eğlendiren Fransa'nın orospu kıralıçası Marguerite de Bourgogne, tabii ki Margörit dö Burgonyi şeklinde!... Duc de Montmorency o vakit ne olacak, Dük dö Monmoransi olacak!... Bu romanlar bölümlere değil, elbette "bahislere" ayrılıyorlar...

Dili de, Servet-i Fünun' kokan, kötü Türkçe, şirin şapşallıklar ki, okuma zevki "aşıladılar" bize, bir daha kurtulamadık, sonundagittik yazar olduk, eh artık iyilik mi ettiler kötülük mü gelecek kuşaklar düşünsün onu da!

Uzatmayalım efendim, Anjelik nam şaheser, cem'an altı cilt tutan bir pehlivan tefrikası ama, ne tefrika! Güzeller güzelini Frenk fıstığı Michele Mercier oynuyor, suratı yaralı topal kocasını Robert Hossein... Avukat François Desgrez, koca burunlu ve "acayip" yakışıklı Jean Rochefort, On Dördüncü Louis elbette Jacques Toja olacak, Comedie Française kumpanyası jönpromiyesi... Acem Sefiri Bahtiyari Bey, Akdeniz kokulu Sami Frey'dir, sonraları Paris'e umum serseriler kralı yazılacak esas kızın çocukluk arkadaşı Nicholas da o yılların İtalyan bitirimi Giuliano Gemma...

Hay Allah, halbuki Alexandre Dumas'ın muhteşem eserlerinden (ki bu da apayrı ve upuzun bir yazı konusu) diyelim Üç Silahşörler' den tornistan filmlerde, kötü kadını, Milady'i hadi, daha fetbaz ve kıçı başı daha bir meydanda Mylene Demongeot oynardı... Bilmez miyim,

erkekliğini yeni keşfeden bacaksız Engin karıya sırılsıklam âşık 1962 yılında mesela.

Burada lağım şairi Claude Le Petit'yi Jean-Louis Trintignant "canlandırıyor", herifçioğlu o yıllarda pek gözde, Rumelihisarı'nda toplam üç temsil Hamlet oynamak için Muhsin Ertuğrul'dan o zamanın parasıyla yüz altmış bin lira istemişti de ihtiyar adamcağızın şapkası başından uçmuştu, 1963 mü?

(Sonunda ayda dört yüz elli lira falan gibi bir paraya Kerim Afşar'a oynattılar, ne de olsa devlet memuruydu!)

* * * * *

Bu filmlerin kılıç dövüşlerinde esas çocuk hep bir ara kılıcını elinden düşürür, sen tam eyvah şişlenecek dersin, bir numara yapar, gidip yeniden kapar ve kötü adamı bir baştan bir başa deşer... Bir ara da burun buruna gelirler, yakın plan, birbirlerine pis pis bakarlar...

İçi sıra şapkaları tüylü haydutlar, yeşil gözlü, zehir bakışlı sarışın kadınlar, ufak tefek, esmer, ve de memeleri korselerinden pırtlayan hizmetçi kızlar, yeşil şişeler, kambur cüceler, köşe başlarında pusuda bekleyen atlılar, pelerinlerin altından çekiliveren bıçaklar, mahmuz şakırtıları, kılıç şıkırtıları kıvranan bir evrendir bu... Ve de dalıp gitmesi ne keyiftir ne keyif!

İnsana hem okuma zevki, okuma alışkanlığı aşılar, hem nasıl derler, "hoşça vakit geçirtir", hem de çaktırmadan tarih öğretir, aşkı öğretir, o kadar çok şey öğretir ki...

Dumas'yı, Jivago'yu, şu bizim aşk ve ihtiras romanı Anjelik'in yazarları Anne ile Serge Golon'u okuyun, farkında olmadan bütün Fransa tarihini de şıpın işi öğreniveriyorsunuz mesela...

(Bu aile, imzasını Sergeanne Golon şeklinde atardı, hayatta, acıda ve sevinçte, tasada ve kıvançta, yatakta da birleştikleri gibi, ortaklaşa yazdıkları romanın kapağında da birleşiyorlar, inceliğe, mutluluğa bakın!)

İyisini okuyacaksınız ama, gidip de Bronte hemşirelerin beşinci elden taklidi Barbara ninenizin boktan romanlarına takılmayacaksınız, hele o Beyaz Dizi'nin paçavralarına hiç!

(Hani hep yoksul ama pek güzel bir kızcağız, esrarlı bir şatoya mürebbiye falan yazılıp sonunda şatonun zengin ve de soylu efendisini tavlar ya... Azıcık gerilim katınca pat, Daphne de Maurier ve Rebecca

çıkıyor karşına...)

Gelin biz gene Frenk muhabbetinde kalalım, peruklu pudralı herifler, gizli geçitler, kralın gözdeleri, kara büyü âlemleri, hem kadınların yüreğini her zaman hoplatmaya hazır, hem de bu fakir gibi yüreği her zaman çocuk kalmış kart yazarları.

* * * * *

O romanlarda, Fransa'yı öğrenirsiniz bir kere, en hurda ayrıntısına kadar on altıncı, on yedinci yüzyılın yaşama biçimini, gündelik hayatını... Çocuk emzirmek soylu bayanlar arasında nasıl ayıp sayılıyor da bebeler köye, sütanneye gönderiliyor, bizim Anjelik, Florimond ile Cantor'u kendisi emzirmeye kalkınca nasıl dehşete düşüyor millet, mesela... 1661 yılında saç nasıl taranıp biçimleniyor, tafta, ya da saten, ya da düpedüz muare ya da brokar elbisenin neresine hangi renk "rüban" iliştiriliyor, sözgelimi...

Az bilgi midir? Hele bir kadın okuyucu için ha?

Ondan sonra efendim, dilerseniz, bütün bütün de "ev kadını" kesilmemişseniz kocanızla evlendikten şu kadar yıl sonra, öğrencilik günlerinizin ilgi alanı azıcık koruyorsa kendini, mesela on yedinci yüzyılın ortalarında Fouquet'nin azledilip yerine Colbert'in gelmesinin Fransa merkantilizmini nasıl ikiye katladığını, burjuvazinin ve kapitalizmin nasıl usul usul gelişmeye koyulduğunu da pek fazla aramadan bulabilirsiniz Anjelik romanında!

(Bu lafım elbette, ilk gençliğinde devrimcilik oynayıp da sonradan cüzdanı kalın koca bulanlarınıza...)

Kralın taşra derebeylerinin çanlarına nasıl birer birer ot tıkayıp yönetimi merkeze, kendi eline aldığını da izleyebilirsiniz "chapter chapter" orada... Eh, bizim kızın kocası Joffrey de Peyrac'ın büyücülük ithamıyla ortadan kaldırılması, Anjelik'in genç yaşında biri elinde biri belinde iki çocukla sersefil kalmasının hikmeti başka nedir ki?

Louis, kendisine başkaldırmış olan (Fronde ayaklanmasını hatırlayın hele bir) senyörlerin nasıl elini kolunu bağlayıp, onları yanı başına, yamacına, yeni yaptırdığı Versailles Sarayı'na çekip bağlıyor?... Sarayda ne orospuluklar dönüyor, soylu ama davar kocalarını her akşam başka bir şövalyeyle boynuzlamazlarsa içleri rahat etmeyen kontesler markizler tayfası arasında?

Bunlar, nasıl sapıtıp, Therese La Voisine namıyla maruf büyücü karı eliyle kara ayinlerde bebek kurban etmeye kadar vardırıyorlar işi, on

yedinci yüzyılın o çok ünlü davası nasıl görülüyor, gelmiş geçmiş katillerin en güzeli Brinvilliers Markizi'nin başı çektiği rezillikte? Arsenik kullanırdı, dostu da Gaudin Saint-Croix adında bir şövalye...

(Şimdi burada dönüp John Dickson Carr babayı, onun bir zamanlar Hayat Yayınları arasında üç liraya satılan "Dokuz Düğümlü İp" romanını uzun uzadıya anmak var ama, başka yazıya!)

Klişeler yok mu?... Elbet var, onları kendi akıl süzgecinden geçirip beğeni eleğinde bırakacaksın! Dizinin dördüncü cildinde mesela, "Anjelik Sultan'a Karşı", Golon çifti bir Fas Sultanı, harem, bir haremağası Osman Feraci anlatır ki, sanırsın yakışıklı Türk rehberiyle yatacağım ve ona AIDS virüsü aşılayacağım umuduyla koşup Türkiye turuna katılan bütün küçük burjuva Frenk hatunlarının özlemlerinin, umutlarının, bilinçaltlannın ve de bilinçüstlerinin "manzumesi"!

Sen bunlara aldırmayacaksın abla, sen, gereğinden fazla para, bolluk ve lüks içinde artık yozlaşmaya koyulmuş Fransız soylularının rezilliklerini ibretle izleyip, 1789 yılında kopacak büyük gümbürtünün köklerini incelemenin keyfini tadacaksın, Anjelik'i Joffrey'in yatağından Nicholas'nın yatağına, oradan şair Claude'un derken Philippe de Plessis-Bellieres'in döşeğinde, oradan kralın kollarına, oradan yeniden öldü sandığı ilk kocasının mutlu okşamalarına takip ederken...

Bu arada epey ağlayıp zırlayacaksın elbette esas kızla birlikte, başka türlü aşk ve ihtiras romanının tadı olur mu? Gerdanında Joffrey'in dudaklarını, meme uçlarında Philippe'in hoyrat avuçlarını, kalçalarında On Dördüncü Louis'nin erkekliğini de hissedeceksin, aşağısı kurtarmaz, Anjelik dizisinin keyfi de başka türlü çıkmaz! Yaşasın aşk ve ihtiras romanları, yaşasın kadınlık ve de yaşasın Fransa tarihi!

(Kuzum bana hâlâ "kadın düşmanı" diyor musunuz, bre hangi erkek yazar size bu kıyakları yaptı bugüne kadar, elinizi vicdanınıza koyunuz da söyleyiniz...)

Bilmem "videoda" var mıdır ama, bulursanız filmlerine de takılınız, ama Fransızca "orijinal" olsun...

Çünkü siz de geçen yıl diziyi TRT televizyonundan seyretmek bahtsızlığına uğradıysanız eğer, hele öğrencilik yıllarınızı Galatasaray (bizim zamanımızda okulda kız yoktu, sonradan bir yolunu bulup girmişler!), Notre Dame de Sion, Sainte-Pulcherie, Saint-Benoit Providence gibi bir Frenk mektebinde geçirip az buçuk Frenkçe de

tekellüm edenlerdenseniz, fena halde hüsranlara garkolursunuz, eğer kahrolmadıysanız aptal kutusunun başında.

Çünkü efendim, TRT adı verilen sefil kuruluş, öyle bir Türkçe seslendirme yapmıştı ki, evlere şenlik lafı fazla kibar kaçacak, ana avrat dümdüz gitmek gerekiyor.

Siz hiç, azbuçuk Frenkçe çakanlar, "mösyö lö markiz" diye bir deyim işittiniz mi?

Evet, TRT, geçen yıl, anlı şanlı markinin pipisini kesivermişti her ne hikmetse!

Krala da "sör" diyorlardı dublajda... Ulaaa!... Krala "Sire" şeklinde seslenilir, Fransızca okunuşu "sir", yok ille de İngilizcesini istersen "sayr" oluyor, koskoca Louis sıradan bir İngiliz şövalyesi mi ki "sör" denilsin?

Ne bilecek Allahın kıro dublajcısı krala ne denildiğini, bunun nasıl "telaffuz" edildiğini canım? Burası Türkiye alt tarafı!

Nicholas'nın Paris'e gelip serseri yazıldıktan sonra edindiği Calembredaine lakabına da kısaca Kalambos deyip geçiyorlardı, eh, gâvur ya bu herif, gâvur içinde en bildik de Rum gâvuru, garibim Calembredaine olmuş Kalambos.

Takunyalı şeriat kırosu elbette öyle algılayabilirdi...

Bu ayılara kalsa, hani ünlü fıkrada olduğu gibi, Pepsi Cola reklamının Arapça versiyonunda da kovboyu geğirtip, sonra da "Istağfirullah, Pepsiii..." dedirtecekler, ya da adam bara girip sağına soluna bakınacak, sonra da bir "Esselamünaleyküm" çekecek!

Hoş, filmin jeneriğinde Bernard Borderie "metteur en scene", Henri Jacquillard da "regisseur" olarak geçiyor, basına dağıttıkları bildiride Jacquillard'ı yönetmen sanmışlar, o şekilde yazmışlar! Bre o prodüksiyon amiri!

(Hoş, biz vaktiyle, Belediye Sarayı anlamına gelen Hotel de Ville'i Şehir Oteli diye tercüme eden eşşekler de görmedik değil ya!)

Boşverin bunları. Bulabilirseniz kasetini, çok daha iyisi, takım halinde romanını bulup takılın Anjelik'e.

Pişman olmayacaksınız. Nah buraya yazdım.

* * * * *

Yaşasın "aşk ve ihtiras" romanları! Tek başlarına Milli Eğitim Bakanlığı gibi çalışırlar, eğitimin paspal olduğu Türkiye gibi ülkelerde...

Yalan mı? Açarsın kitabı, erersin yücesine iyi yazılmış bir serüven romanıyla dost olmanın ve de James Clavell'in Shogun' unda mesela, pasifikte İngiliz-Hollanda ittifakıyla İspanya-Portekiz birliğinin çatışmasını izlersin... Seyir subayı John Blackthorne, iki yüz altmış tonluk Erasmus gemisiyle Japonya kıyılarına vurduğunda, 1600 yılının Japonya gerçeği başlıyor, hangi okulun hangi tarih dersinde içi geçmiş tarih hocası anlatacak bunu sana iki teneffüs, tuvalette kaçamak içilmiş iki cıgara arası?... Söyleyin bakalım, içinizde, hay wakarimasu, iye, Anjin San falan filan kelimelerini unutan var mı neredeyse on yıl kadar sonra? Kurban olduğum Shogun, Türk milletini çatır çatır Japonca konuşur kılmıştı, daha ne?

Samurai kılıcı nedir, kelle nasıl kesilir, çay servisi nasıl yapılır, harakiri (aslında seppuku) sırasında bıçak nasıl tutulacak da göbeğin neresine çalınacak, kimono nasıl giyilir ve de çıkanlır, Japon savaşçıları ne demeye sırtlarında bayrak direği ve de üzerinde bayrak taşırlar, daha bir sürü ayrıntı... Otuz iki kısım tekmili birden serüven romanında...

İsterseniz "Catherine"i açınız, bu sefer 1400'lere gidiyorsunuz, gene kocasını arayan bir kadının peşinde, 100 Yıl Savaşları, işgalci İngilizlerle işbirlikçi Fransız beyleri, Jeanne d'Arc, çocukları kesip yiyen Gilles de Retz, o çağın en bitirim Fransız şövalyeleri La Trdmoille, La Hire ve Xaintrailles falan, ha?

Aç "Pardaillan"ı, bu kez mezhep savaşları, hötöröf kral Henri III!

Şaka maka, biz bacak kadar velet olduğumuz çağlarda bu konaklardan geçip Sartre'a, Camus'ye falan varmıştık lise yıllarında, Çocuk Haftası, Doğan Kardeş derken Zevaco, Dumas, oradan vakitlice Balzac'a, Flaubert'e uzandık, derken çağdaşlara.

Ama, desenize, liseyi bitirince ilk işi tarih kitabını yakıp külünü savurmak olacak kadar tarihten nefret ettirilen insanlar mı ilgi duyacak Anjelik'e de, aşk, sevgi, dostluk, arkadaşlık, yiğitlik, fedakârlık, kahramanlık gibi modası çoktan geçmiş kavramları hatırlayacak bir yandan?

Siz onu boşverin, akşama Fifi'nin partisinde kocanızın kimbilir hangi haram kazançla aldığı Mink'i mi giyeceksiniz, yoksa âşığınızın hediye ettiği Mavi Tilki'yi mi, onu düşünün roman okuyacağınıza!

HÜSNİYÂNIM

Meğer öleceğini ve beni bir daha göremeyeceğini biliyormuş.

Ben bilmiyordum.

Nasıl bilebilirdim, yedi yaşımdaydım.

Babaannemin kanser olduğunu bana söylememişlerdi. Kanser nedir, onu da bilmiyordum. Ölümü nereden bilecektim? Şimdi bile, otuz iki yıl sonra bile kendime uzak olduğunu sanıp avunuyorum ölümün. Şimdi bile kendimi kandırmaya uğraşıyorum.

Elbette öldü. 1959 yılında. Hani ben komşunun kızına pipimi gösterirken! O sıra işte.

Hokka gibi minicik burnu, ucunu ağzına sokup, iki dudağının, iki dişinin arasına sıkıştırdığı yemenisi vardı.

Olcay Hanım gibi öldü.

Hüsniye Hanım. Hüsniyânım.

Babaannem.

* * * * *

Siz Olcay Hamm'ın ölümünü seyrettiniz mi?

O ahşap ve köhne konağın penceresinin önünde, yumuşacık koltuğunda, oturdu öylece kalakaldı. On bir gün sonra cesedini hayırsız kızı, "çalgıcı" dostuyla birlikte buldu, para istemeye gelmişlerdi, butik açacaklardı hani. Köşkü satmaya razı etmeye gelmişlerdi bir kere daha Olcay Hanım'ı.

Kocası geldi, aldı götürdü Olcay Hanım'ı. Kocasının "hayaleti". Evde, televizyonun başında, çoluk çocuk çok korktu, ayyy dediler.

Rahmetli kocası "bahriye zabiti", 1953 yılında Dumlupınar denizaltısında "gitmiş"... Ne tuhaf, benim de bir akrabam gitmişti Dumlupınar'da, yok canım, ben nereden hatırlayacağım, beni kucağına alır, havaya atar tutar, öpücük mıncık kıyamet sıkıştırıp severmiş... Gidin bakın Beşiktaş'ta Deniz Müzesi'nin Dumlupınar köşesine, duvarda resmi var, şaşılacak derecede bana benziyor.

Anam sormuş da "oğlum İhsan, nereden çıktı bu tahtelbahir işi, başka gemi mi bulamadın kendine" diye, "yenge" demiş, "ben hayatı kısa yoldan seçtim!"

Onun için mi Halit Refiğ'in "Hanım" filmi bu kadar koydu bana? Hüsniyânım yapayalnız ölmedi ki, artık komaya girmişti, umarı yok diye hastaneden çıkarıp eve getirmişlerdi, çevresinde üç oğul, dört torun, elti, gelin kıyamet, ben içeriki odada koşmaca oynuyorum da sopa yiyorum "sus çocuğum babaannen hasta"...

Olcay Hanım'ı, deniz yüzbaşısı Kemal Bey'i, İhsan eniştemi, Hüsniyânım'ı ve günün birinde de beni birleştirecek olan giz nedir?

Ölümün o karanlık kapısı.

Ama Kemal Bey geliyordu ara sıra, yok tövbe, ara sıra değil, Olcay Hanım'ın son günlerinde, onu alıp götüreceği noktaya alıştırıyordu sevgili eşini. (Eh, artık, gerçekten Kemal Bey mi geliyor yoksa Olcay Hanım onu "hayalinde" mi canlandırıyor da sanrılara kapılıyor, kuzum şimdi sekizinci sınıf kelek seyirci gibi sormayınız bunu kendi kendinize bana Halit Refiğ'e, susunuz, sesinizi çıkarmayınız, seyrediniz...)

Üzerinde kar gibi "bahriye zabiti" üniforması, yazlık! Kışlığı laciverttir.

Hay Allah, 1968 miydi neydi, Esentepe'de, şimdi yerinde yeller esen, yok yeller esmeyen, üzerinden çevre yolu, E-5 geçen bir bahçe sinemasında (Nimet Abla Camii'nin hemen arkasıdır) boktan bir film izliyorum...

Yönetmen Orhan Elmas mı Osman Fahri Seden mi? Havacı subayı, "tayyare mülazımını" genç kızların Göksel Arsoy'dan sonra yeni sevgilisi Ediz Hun oynuyor, ona tutkun hanım hanımcık tazeyi Hülya Koçyiğit... Çocuğun uçağı düştü, öldü, kadrın üstünden aşağıya her halde domates salçası ya da ÇBS Sadosan marka kırmızı boya boşandı, bendeniz salya sümük o rahatsız, insanın kıçına batan, ayağının altından tıngır tıngır gazoz şişesi yuvarlanan, silme kabak çekirdeği kabuğuna batmış da yel estikçe hışır hışır hışırdayan bahçe sineması iskemleleri dizisinin en arka sırasında!

Amma etkilemişti ha! Şimdi bunu Selim İleri dostum yazsa ağladım diye kimse yadırgamaz da, aman, neme lazım, ben yazarsam, "yuu sulugöze bak" derler, "aşırı duyarlı enayi!"

Kemal Bey gelip gelip Olcay Hanım'ı ölüme alıştırıyordu. Acaba rahmetli büyükbabam Saip Efendi de o 1959 yılının bir günü

Hüsniyânım'ı, 1944'ten beri, onbeş yıldır görmediği eşini almaya uğramış mıdır?

Dedim ya, ben içeriki odada koşturmaca oynuyordum, hayli de gürültü koparıp azar işitiyordum annemden, sus oğlum, yavaş ol, bak babaannen hasta... Bu yüzden göremedim.

Oysa konuşacak ne çok şeyim vardı Saip Efendi'yle. Hadi canım yedi yaşımda değil elbet, bugünkü aklımla.

Eh, kısmetse ileride buluşur, görüşür söyleşiriz. Kısmet tabii de, aman geç olsun!

1913'te evlenmişler, işe bakın, tarihe kitakse! 1914'de büyük amcam doğuyor. Adı, 1914 doğumlu bütün erkek çocukları gibi Enver.

Mustafa (benimki) 1919, küçükleri Vehbi yanılmıyorsam 1924. Biri mütareke, biri cumhuriyet çocuğudur.

Ah Saip Efendi, sana neler soracağım bir karşılaşsak... Türkiye Sosyalist Fırkası'nın örgütlediği 1920 tersane grevinde, tramvay grevinde "ne haltlar karıştırmış olduğunu" mesela! İstanbul sokaklarını arşınlayan işgal subaylarını anlattıracağım, Senegalli erleri, Ziba Sokağı'nda İngiliz askerlerine "Cuspik İngiliş?" diye sırnaşan mütareke modeli ekalliyet orospularını...

Hüsniyânım'ın kucağında emzikli babam, yol kesip kâğıt soran Yunan devriyesinden kazasız belasız kurtulmak için ne çözüm bulduğunu...

Evet, 1919 sonraları, beş yaşında amcam, kundakta babamla kaçıyorlar, at arabasıyla, Erdek-Bandırma bölgesi "düşmüş", İstanbul'a, Üsküdar'a ulaşmaya çalışıyorlar postu deldirmeden...

Numan Usta'nın Malta'ya sürüldüğü gün, Dolmabahçe açığında vapura binmeden önce komşu evden çıkarken kızını Hüsniyânım'a nasıl emanet ettiğini soracağım, acaba yanına yolluk ne nevale düzmüşler de azığını torbaya koyup vermişler?

Çok sonraları, iki kafadarın, ikisi de azıcık "uçuk" bugünün deyimiyle, devr-i daim makinesi icat etmek üzere nasıl Con Ahmet'liğe soyunduklarını, aileler, hanımlar, çocuklar aç bi-ilaç gezerken nasıl abesle iştigal yolunu seçtiklerini de soracağım, Saip de Numan da tatlı hergelelermiş doğrusu!

* * * * *

Sonra Olcay Hanım, hani o yağmurun şakır şakır indiği gece, teknesi elinden alınıp emekli edilmiş ve o da Olcay Hanım'la Kemal Bey'in bulundukları yere çok yaklaşmış Necip Kaptan'a işmar ediyor penceresinden... Ölümünden on bir gün sonra canım... Kedi dışarıda kalmış, onu gösteriyor parmağıyla...

Hadi televizyon başında çoluk çocuktan ikinci bir ayyy.

Tabii kediyi sokağa atmıştı o hayırsız kerimesi. Zaten insanlık da çoktan ölmüştü artık. İstanbul da İstanbul değildi.

Madam Siranuş bile San Fransisco'ya, oğlunun yanma gitti de evinde gezinen binlerce kediyi komşuları belediyeye başvurup zehirlettiler.

Necip Kaptan'ı gençliğimin bitirimi Eşref Abi (Kolçak), Siranuş'u - tuhaf şey- Ani oynuyor (İpekkaya), Orhan Baba (Çağman), bektaşi gönüllü erenler, Necip'in arkadaşı, yoldaşı, kahve ve meyhane refiki.

"Hanım". Bir Halit Refiğ filmi. A film by Halit Refiğ. A Halit Refiğ film!

Bir yaşlılık, yalnızlık, sevgi, hüzün ve ölüm filmi.

Ben de kafamda Hüsniyânım'ın filmini çekiyorum şimdi.

Çiçekli entarisini hatırlıyorum. Başörtüsünü. Otuz yıldan fazla, torunu Hülya'da, (bizim Hülüş, sizin anlayacağınız kimliğiyle piyanist Hülya Ardıç'tır kendileri, vay kokmuş, büyümüş de piyanist olmuş bacaksız!), Hülya'da tıpkısının aynısı, olduğu gibi yaşayan burnu, ağzı ve çenesiyle...

(Ben ona "çekmemişim", benim burnum patlıcan gibi, ne yazık... Hay Allah kime çekmişim acep?)

Meğer kansermiş. Meme kanseri. Sonra "metastaz" yapıyor, rahime sarıyor, oradan her yanına. 1959'da öldü.

Olcay Hanım kadar yiğit olmadığından da, oğullarına söyledi tabii hastayım diye, hastanelere yattı, tedaviler oldu, "eve çıktı" her umutsuz ve umarsız kanserli gibi, sonra komaya girdi, acı çekmesin diye morfin iğneleri yedi, sonra da gitti. Yedi yaşımdaydım. Ölümü beni hiç etkilemedi.

Otuz bir yıl sonra koyuyor ufaktan ufaktan. Hele böyle filmler seyredip bombok olunca.

Şimdi sırası mıydı Halit Abi?

Sırası mıydı bana Hüsniyânım'ı hatırlatmanın? Hele Dumlupınar'da ölen ve bana hık demiş burnumdan düşmüş kadar, şaşılacak kadar benzeyen İhsan Enişte'yi, benim hatırlamadığım, ancak resimlerinden tanıdığım?... Beni kucağına alır, atar tutarmış. Eminim zırlamaya koyuluyordum hemen.

* * * * *

Hadi nasıl torunu sıkılıyor da, Olcay Hanım onu "içeriki" odaya götürüp eski fotoğraf albümlerini tutuşturuyor eline; babasıyla, damatla, kızının yediği herzeleri görüşecekler. Sararmış solmuş resimler bunlar, "sefine fotografileri", içlerinde, Olcay Hanım'ın rahmetli kocası Kemal Bey'in yanında dikilen belki, ya da elini omuzuna atmış, ya da bir rakı sofrasının başında, denizciler içkiye düşkündürler hani, benim İhsan eniştem de var mıdır?

(Hüsniyânım öldüğü sıralar Beşiktaş'ın Balıkpazarı'ndaki minicik sahaftan kimbilir o zamanın parasıyla bir liraya mı iki liraya mı ne düşürdüğüm Dumlupınar Şehitleri Albümü'nün gene soluk sayfalarında hep rakı sofrası resimleri dikkatimi çekmişti, telefon şamandırası salmışlar da su yüzüne, artık kurtuluş umudu kalmadığını öğrenince vatan sağolsun demişler.

Sonra beylik tabancalarını çekip şakaklarına dayamışlar, kimisi de ağzına, kendi kendilerini vurmuşlar.

Kemal Bey ve İhsan Enişte.

Şamandıra, Beşiktaş'ta Deniz Müzesi'nde duruyor. Gidilip görülebiliyor. İhsan Enişte'nin resmi de. Kemal Bey yok. Kemal Bey Olcay Hanım' ın kocası, Dumlupınar'da gitmiş ama ancak Halit Refiğ'in zihninde varolmuş.)

Ama Hüsniyânım gepegerçekti.

Kara mantosunu giyer, kara başörtüsünü takar, benim elimden tutardı, Eyüp Sultan'a giderdik. Ya da komşuya, oturmaya.

Okuma yazması yoktu, ama zeki kadındı, tramvayların numaralarını ezberlemiş, şıp diye istediğine binip istediğinden iner, dilediği "ehpabına" vasıl olup zili çalardı, hani o eski, kulağı bükülüp çevrilen ve sesi çıngırağı andıran, ahşap konak kapısı zillerini... Üzerinde "Tournez svp" yazan ve işçinin yabancı dil bilmemesi nedeniyle süs sanılıp başaşağı ters çakılan yuvarlak kapı zilini...

Refik Halid bir kitabında anlatır. Üç Nesil, Üç Hayat mıydı?

1959'da okumuştum, Hüsniyânım'ın öldüğü yıl ve tabii hiç anlamamıştım.

Aaaa, ne garip, Refik Halid, Halit Refiğ, tam tersi! Anastas mum satsana gibi...

* * * * *

Hüsniyânım, Olcay Hanım gibi piyano çalmazdı. Hele, Halit Abi'nin eşi Gülper'in etkisinde kalıp ille de seyirciye Türk bestecilerini, Chopin yerine Saygun, Schubert yerine Akses, Schumann yerine Kodallı, Liszt yerine Rey falan sokuşturması onun yakınından bile geçmemişti ("ulusal sinema" oluyor).

Ama, bozmadım ettiğim büyük yemini, kalbimin içine çizdim resmini, dudağım anıyor hâlâ ismini, ben seni bir türlü unutamadım şarkısını bilirdi elbet.

Hayır. Bu, başka bir Hüsniye. Ayasofya Camii avlusunda, teğmen Recep Efendi'nin odasına gelip giden Hüsniye, kocası savaşta ölmüştü de, gündeliğe gider numarasıyla etini satıyordu mütarekede, Cehennem Topçu Cemil'le de yatmışlardı. Hüsniye rakı sofrası kurmuş, ud çalmış, sonra da hiç utanmadan, rahatça oturup bir güzel ağlamıştı.

Oğlu da kendini satıyordu yangın yerinde, "meraklısına". Yirmi beş kuruşa. Savaş sırasında on sekiz kuruştu da, mütarekede hayat pahalılığı artınca zam gelmişti etine. Yüz para da gözcüye verilecek.

Oğlunun adı Enver miydi? Hüsniye'nin oğlunun?

"Savaş üzerlerinden silindir gibi geçmişti" der Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı'da. Bilirsin Halit Abi. Ezbere.

* * * * *

Olcay Hanım aslında Semiha Yenge mi peki?

Halit Abi ondan etkilenmiş.

Semiha Yenge de kanserdi, kimseciklere söylememişti, herkeslerden sakladı. Sessizce öldü gitti.

Semiha Demir diye tanırsınız. Kemal Tahir'in karısı. Biz yenge derdik. Kemal gidince, oturdu, eski yazı, sarı defterde notlarını derledi topladı, gençlik romanlarını yayınladı, sonra da Kemal'i bulmaya gitti.

Belki de Kemal geldi onu aldı. Kemal Bey'in Olcay Hanım'ı gelip alması gibi.

Belki Saip Efendi de gelip Hüsniyânım'ı almıştır.

Ben içeriki odada koşturmaca oynuyordum, göremedim.

* * * * *

Günün birinde buluşacağız.

Hüsniyânım'la, kocası Saip Efendi'yle, büyük oğulları Enver'le.

O zamanlar anlayamamış olmanın acısıyla, özür dileyeceğim.

Tabii başımı okşayıp affedecekler. Daha çocuktum o zaman.

Sonra oturup konuşacağız. Onlara eskileri anlattıracağım.

Olcay Hanım, kocası Kemal Yüzbaşı, başka bir Hüsniye ve başka bir Enver'le zaten hep birlikteyiz, hiç ayrılmadık, romanlann sayfalarını çevirip onları var ettiğim yıllar öncesinden beri, yazarı yazıp sayfaya gömüp ben açıp onları canlandırdığım andan beri.

Üff... Neler anlatacaklar!

Da... Bakalım bizim filmimizi hangi aşırı duyarlı yönetmen çeker artık biz buralardan gitmişken?

Aman bir de çatana olsun çürüğe çıkanlmış, ağır ağır Boğaz'dan geçip, Haliç'e son seferini yapsın.

Hay Allah, kedim de yok ki kimseye bırakacak...

GENE BEN KIZIM, GENE BEN...

Onu evin dışına sürükleyip bir dere yatağına götürmüşler.

Anasıyla kızkardeşi arkadan geliyorlarmış, izlemeye çalışıyorlarmış, onları da zeytin ağacına bağlamışlar.

Dere yatağının kuru çukurunda saçlarını kesmişler, elbisesini yırtmışlar, başını, göğüslerini ve karnını dipçiklemişler.

Nice sonra, zeytin ağacından kurtulan anası, onu, ellerinin üzerinde sürüklenmeye çalışır bulmuş. Ağlamaya başlamış anası.

"Kes", demiş kız, "eve gitmem için bana yardım et. Yalnızca dövdüler beni, onurum sağlam!"...

* * * * *

21 Ağustos 1946 gecesi. Olay, Arkadia'da geçiyor, kızın adı Kassiani... 26 Ağustos gecesi de Evghenia'yı götürmüşler, üstelik bu sefer anasını da alıp işkenceyi seyrettirmişler... Sabah olunca bir çoban bulmuş ikisini, yaşlı kadın aklını oynatmış, kızının şekilsiz cesedinin yambaşında gülüp dururmuş...

Sotiria'yı ıslatıp öyle dövmüşler, Elli ile Dora falakaya yatırılmışlar, Dora'nın kafasını taç şeklinde demir mengeneyle sıkıştırmışlar da toplama kampının doktoru deli raporu vermiş sonradan.

Maria'yı sarnıca atmışlar, saat başı çıkarıp döverlermiş, Boutava'da toplama kampından özel izinle salınıp Girit'e dönen iki kızın da cesedi, 1947'den 1949'a, tam iki yıl sonra, bir mağaranın içinde bulunmuş... Cesetleri değil de iskeletleri, bütün kemikleri kırık, kafatasları da koparılmış da dizlerinin üzerine yerleştirilmiş.

Kendilerine bunlar yapılanlar Yunanlıdır. Yapanlar da Alman, değil, onlar da Yunanlıdırlar.

"Komşumuzda" beş yıl kadar süren iç savaşta neler olup bittiğini duymuş muydunuz?

* * * * *

Almanlar çekilince Atina, General Scobie komutasında İngiliz birlikleriyle Yunan halk savaşçılarının ortasında kalıyor, 1944

sonudur... Churchill, iktidarı komünistlere bırakmamaya kararlı, Scobie'ye gönderdiği şifrelerde, "Atina'yı işgal altında bir şehir gibi görüp ne gerekiyorsa uygulamasını" emrediyor, sonunda Yunanistan'ı olduğu gibi Amerika Birleşik Devletleri'ne devredip çekilecek ya, savaş bitmeden elinden kaçırmaya da hiç niyeti yok.

Hem, "ikinci cephenin" Normandiya'da değil de Balkanlar'da açılması, böylece Türkiye'nin de işin içine bulaştırılması için Kahire'de İsmet İnönü'yü sıkıştırmamış mıydı? Roosevelt ile onun birinci adamı General Eisenhower boşuna uğraşıyorlar, Türkiye de müttefikler safında savaşa katılıp Balkanlar'dan açılacak ikinci cephe Kızılordu'ya set çekecek, bir sürü ülkenin komünist blokuna geçmesi engellenecek böyle de, belki 1989-1990 yıllarında yaşanacak büyük sarsıntı hiç gerçekleşmeyecek ileride... Ama boşuna.

Yunan komünistleri, Wehrmacht ve Gestapo boyunduruğundan kurtulunca da boşuna umutlanacaklar elbette, Yalta'da Churchill ile Roosevelt çoktan birtakım ülkeleri Stalin'e bırakmışlar da Yunanistan'ı kendilerine ayırmışlar, daha doğrusu Stalin Yunanistan'ı onlara satmış ama Yunan komünistlerinin bundan ne haberleri olacak?

Boşu boşuna dövüştüler, tam beş yıl.

* * * * *

Ve, Almanların yerini, Yunan sağcıları aldılar.

İç savaş, 1949'da bitti. Kaçabilenler Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya sınırlarından tüydüler. Toplam üç bin kişi. Geri kalanlar toplama kamplarına tıkıldılar.

1952'ye kadar üç yıl cehennemi yaşadılar yeryüzünde.

Kamplar, uzak ve çorak adalara kurulmuşlardı.

Bunlardan biri Trikeri adaşıydı, biri de Makronissos.

Tek tük zeytin ağacı, çıplak kayalık. Yazın sıcak kavuruyor, kışın çivi gibi kar, yağmur ve rüzgâr. Trikeri'nin tepesinde bir manastır.

Balkan Savaşı'nda Yunan ordusunun eline geçen Osmanlı askeri de burada "yatmışmış", esir olarak.

Trikeri Allah'ın belası bir yer ya, bu adaya toplanan kadınlara, kayalıklardan ot, mantar, cılız ağaçlardan kavruk zeytin dermek için bile tel örgülerin dışına çıkmak yasaklanmış.

Hem ne yana baksan nöbetçi kulübeleri, kurt köpekleri, makineli tüfek namluları.

Işık yakmak, ateş yakmak yasak. İşaret verirler diye korkuyorlar. Güneş batınca ortalık koyu karanlık.

Kıyıya yaklaşmak yasak. Yüzmek yasak. Yaranı bereni temizlemek üzere "yunmak" bile yasak. Manastırın yakınında mezarlık var. Kuru otların arasına serpiştirilmiş tahta haçların sayısı da gün geçtikçe artıyor...

Haçların arasında, tek tük zakkum ağaçları. Adada toplanmış kadınların çocuklarına burada oynama izni çıkmış her nasılsa. Ölmüş analarının mezar haçlarının arkasına girip saklambaç oynuyor çocuklar.

Yemek için ara sıra tuzlu balık veriyorlar. Tam değil, yarım balık adam başına, pardon, kadın başına. Paslı tenekeden de acı ve ılık su içiyorsun üzerine. Dizanteriye yakalanmayana çok şaşılıyor kampta.

Nöbetçiyle yatmayı reddedersen sopayı da yiyorsun, o gece, midende yarım tuzlu balık.

Hem, manastırın duvarları yosun kaplı hücresinde kaç gün kalıp da kendi dışkının içinde yüzdüğünden, seninle yatmayı düşünecek nöbetçi de her zaman çıkıyor değil ha!

Kimi zaman kurufasulya veriyorlar, belki patates, haşlanmış makarna çıkarsa karavanada düğün bayram, kara ekmek doğru dürüst pişmemiş, pazardan pazara bir bardak açık, ılık, şekersiz çay. Çay, paslı varil içinde klor ve sidik kokuyor...

Haftada bir, on dokuz satır mektup yazma iznin var yakınlarına. Neden on sekiz ya da yirmi değil, belli mi? Mektubunda ancak sağlığının yerinde olduğunu yazabilirsin, kamp komutanının ne kadar babacan bir adam sayılması gerektiğini, burada sana ne kadar iyi baktıklarını, eski düşüncelerinden nasıl vazgeçtiğini eklersen belki on dokuz satırı birkaç satır daha aşmana ses çıkarmazlar, o da, "kıyak" niyetine, bu iyiliklerini de unutma!

Geceleri ağır karanlığın içinden motor patpatları yükseliyor, artık köpek havlamalarını, nöbetçi düdüklerini, kadın çığlıklarını duymayacaksın, kulak kabartmayacaksın onlara, hem alıştın sayılır artık, motor patpatlarını dinlemeye çalışacaksın...

Gündüzleri, o patpat eden motorların getirmiş oldukları fıçıları

iskeleden tepeye taşıtacaklar sana, bitkin, ter ve toz içindeki bedenini yıkamaya, serinletmeye denize girmene izin verirler, ancak seni anadan doğma dikizlemelerine ses çıkarmazsan muhafızların...

Uzun saçların örgülü, eğer kamp komutanının ters tarafına gelip de Alman zagonuna göre kökünden kazıtmamışsa usturayla, eteğin yırtık, kimbilir savaş öncesinden, 1939'lardan kalma, birkaç drahmiye alıp aralıksız on yıldır giydiğin tek etek midir? Ayağın çıplak ve kirli, ellerin nasır dolu, yüzün kırış kırış olmuş...

Ya regl olmayı bütün bütüne unutmuşsun üç yıl içinde, oysa yaşın daha yirmi mi otuz mu, ya beş günde bir şarıl şarıl kan içindesin... Ortası yok!

O kadar da gaddar değiller canım, ara sıra banyo yapmana izin çıkıyor, da, bulaşıkta kullandığın suyla yapacaksın banyoyu, ayrıca su verilmiyor!

Muhafızlar buz gibi bira içiyorlar, seni gözleyip, bulaşık suyunla bedenini yıkarken... Belki de yemeğini de aynı suyla yapmak zorunda kalacaksın, onlara ters bakıp kızdırırsan kafalarını, barakadan çıkarken yanılıp önce sol adımını atarsan mesela, "solculuk" yasak ya...

Hem sen istediğin kadar yıkan, dışkı öbeklerinin üzerinden bulut gibi kalkıp senin kirli bacaklarına gelen sinekleri ne etsen önleyemiyorsun...

Gece, barakanda, aç kamının acısından ağlıyor çocuğun sabaha kadar, susmak bilmiyor. Süt, çok eskiden, savaştan da öncesinden kalma uzak bir anı. Memelerin de nicedir pörsük ve kuru. Ne bir yudum süt akıtacak durumda, ne de bir erkek eli uzanıp okşamış onları yıllardır... Erkek eli olmayınca yeniden süt de mümkün değil ki!

Belki sabah kalkar, çocuğunun aç karnını azıcık olsun yatıştırmak uğruna nöbetçiye bacak aranı teslim etme sözü verip denize inersin, göz yumar buna, gidip makarnanı, patatesini deniz suyuyla yıkar, haşlarsın... Ne devlet!

Ama çocuk büsbütün susayacak, tuzlu suda pişmiş yemeği yiyince. Büsbütün ağlamaya koyulacak.

Açlıktan iyi kötü korudun diyelim onu, tifüsten nasıl koruyacaksın?

Barakada yanı başında yatan kadın kan tükürürken her dakika, tüberkülozdan nasıl sakınacaksın bebeğini?

Uyuzdan?

Diş sağlığı konusunu hiç açma, çünkü büyük küçük hiç kimsenin ağzında doğru dürüst diş kalmadığından bu sorun bir şekilde çözümlenmiş sayılıyor.

Trikeri adasında üç bin kadın, bir o kadar da çocuk, tam üç yılı böyle yaşadı.

Makronissos'ta bir de kırbaç cezası vardı.

Tel örgülerin arkasında havlayan kurt köpekleri de, Almanların geri çekilirken bıraktıkları köpeklerin ikinci kuşağını oluşturuyorlardı üstelik!

Kamp komutanı Albay Vassilopoulos, başkaldıran kadınların üzerine benzin döküp kibrit çakma gibi ilginç eğlence biçimleri geliştirmiş, ince ruhlu bir adamdı.

Kimi zaman onlara hendek kazdırıyor, sonra yalnızca başları ve bir kolları dışarıda kalacak şekilde hendeğin içine yerleştirip yeniden toprakla dolduruyordu çukuru...

Birisini ayağından iple bağlayıp uçurumdan sarkıtmıştı.

Tutuklu kadınların memelerinde, baldırlarında, kalçalarında cıgara söndürmek gibi sıradan işlemleri er ve erbaş düzeyindeki rütbelere bırakmıştı Vassilopoulos.

Allah için, bir tek kadının da ırzına geçmemişti. O da assubay ve asteğmen, teğmen gibi düşük rütbeli kişilerin tenezzül ettikleri bir işlemdi.

Baba adamdı canım, ara sıra kazanla sıcak fasulya çorbası bile çıkarttırırdı karavanada!

Tutukluların ruhlarını kurtarmak için onlara eğitim de yaptırıyor, papazlar bol bol Tanrı'nın oğlu İsa'nın ve Meryem Ana'nın ne kadar iyi yürekli olduklarını anlatıyorlardı, kemikleri kırık, bacak araları sızlayan, mideleri ülserli kadınlara.

1949'dan 1952'ye kadar böyle yaşadılar.

1952'den 1967'ye kadar özgür ama, "ikinci sınıf vatandaş" cinsinden.

1967'den 1974'e kadar gene benzeri, ama bu sefer başka adalarda başka kamplarda.

Hem artık uygarlık ilerlemişti canım, barakalarda televizyon bile vardı!

Bu, Yunan İç Savaşı sonrası. Bir başka yazıda da, o kamplarda yatanlarla muhafızlar yer değiştirselerdi, söz gelimi Kamboçya'da Pol Pot yönetiminde olduğu gibi, ya da uzun yıllar boyunca, Stalin boyunduruğunda Sovyetler Birliği'nde, neler olduğunu, neler olabileceğini yazarız.

Ama korkarım, "aman, biz bunu daha önce okumuştuk, Engin Ardıç kendini tekrarlıyor" dersiniz.

* * * * *

Neden çekildi bu çekilmez acılar?

Çoktan yitirilmiş bir dava, çoktan elden gitmiş bir savaş uğruna.

İnanıyorlardı. Akıl yoluyla değil, iman gücüyle varmışlardı bulundukları noktaya, beyinlerini ele geçiren düşünceye.

Başka türlü çekilmezdi, çekilebilemezdi o çile.

Stalin Baba'larına tapıyorlardı. Stalin Baba'larının onları daha Yalta'da Batı'ya satmış olduğunu nereden bileceklerdi?

Bilemeseler de, en küçük bir kuşkuya kapılamazlardı. Stalin Baba hakkında en küçük kuşku, partiden kovulmak, dışlanmak, artık kimsenin sana dönüp merhaba bile dememesi anlamına geliyordu, bu elbette partinin muhalefette olduğu ülkelerde...

İktidarda olduğu ülkelerde de yukarıda özellikleri sayılıp dökülen kamplardan tıpkısının aynısı birinde, kesin ölüm!

(Canım elbette dekor azıcık da değişmiyor değil; zeytin ağaçlarının, Akdeniz mavisi denizin yerine ya pirinç tarlalarını, ya Sibirya buzunu koyunuz...)

* * * * *

Bakın, tutuklu kadınlardan biri, barakanın duvarına kömürle yazdığı şiirinde ne diyor?

Kim şarkısını söyleyecek

Kim anlayacak benim başıma geleni

kaybettiğim

ve uğrunda vurulduğum şeyi

* * * * *

Gene ben kızım. Gene ben.

Hani o utanmadan "dönek" dediğiniz, seni vuracağız diye mektuplar yazdığınız fakir Ardıç kuşu.

Çünkü kendisi komünist değilse de yüreği kararmadı çok şükür.

RICK'İN YERİ

Rick'in Yeri nerede mi?

Elbet yüreğimizde!

Casablanca kentinde Rick's Cafe Americain derler bir "lokal" olduğu söylentisi vardır ama kulak asmayın siz... Richard Blaine; büyük savaştan hemen önce Habeşistan'da İtalyan birliklerine karşı, İspanya'da cumhuriyetçilerin safında dövüşmüş, o buruk ve içkiye düşkün Amerikalı... Daha doğrusu kısaca Rick... En daha doğrusu, insanlık durdukça duracak şapkası, yakaları kalkık yağmurluğuyla, geriye taralı saçları, ağzının bir ucu birinci büyük savaşta aldığı yaradan kalma yampeçliğiyle Humphrey Bogart hep yüreğimizde olacak... Biz ölüp gideceğiz, ama o bu sefer hep başka birilerinin yüreğine yerleşip sonsuza kadar yaşayacak elbet.

Onu, üç günlük tıraşı, elinde altıpatlar, "Umutsuz Saatlar" filminde Fredric March'ın evini basıp karısını, kızını rehin alan serseri niyetine hatırlayan da çıkacak, namlunun ucuyla şapkasını geriye ittiği, sonradan eşi olacak Lauren Bacall'ın kan kırmızısı dudaklarına yumulduğu, demir pası saçlarını okşadığı "hafiyesi" Philip Marlowe kalıbıyla da ("Büyük Uyku")... Kimbilir, belki yaşlı kız Katherine Hepburn'e önce ters gidip sonra gönlünü çalan nehir gemicisi Charlie Allnut sıfatını tercih edersiniz ("Afrika Kıralıçası"), ya da külyutmaz özel dedektif Sam Spade kılığında, Mary Astor'un saman sarısı saçlarına, gök mavisi gözlerine kanmadan eliyle tutup polise verdiği filmiyle ("Malta Şahini")...

Ama Bogart, önce Rick olup kalmıştır.

Her zaman, her çağda da önce Rick olup kalacaktır.

"Casablanca"nın Rick'i...

* * * * *

Isabella, anası kadar güzel değil. Gerçi onun yüzünde de anasından taşıyıp getirdiği derin gözler, iri ama çok çekici burun, hem şehvetli hem gözü açılmadık sığırcık yavrusu dudakları var, bütün bunlan Roberto Rossellini'nin bitirim Akdeniz havasıyla birleştirmiş, İsveç soyluluğuna İtalyan piçliğini katmış ama, anası...

Ingrid Bergman.

Bakın o, bakmakla doyulamayacak kadındı.

Güldüğü zaman, ağladığı zaman, kalkıp gecenin bir saati Rick'in Yeri'ne, onu gizlice görmeye geldiği zaman, önceleri öldü sandığı kocası Victor Laszlo'nun yerine Rick'i sevdiği, kocasının sağ olduğunu öğrendiği an bırakıp kaçtığı Paris bozgununda (Almanlar şehire girdi girecek, Gestapo Rick'i arıyor!) o acılı ve içki düşkünü adam Marsilya'ya son kalkan trenin basamağında boşu boşuna bekleyip, bir daha görüşmeyeceğiz, hiçbir şey sorma, beni arama, Tanrı seni korusun yazılı kâğıt yağmurun damlalarıyla ağır ağır ıslanır, mürekkep silinip akar hani...

Rick Casablanca'ya sığınıp bir "lokal" açmıştı da hani, günün birinde Ilsa Lundt'un, kocası olduğunu Rick'in ancak yeni öğreneceği Victor Laszlo'yla geleceği tutmuştu...

Tutmuştu da, zenci Sam'e ille de o eski, ortak türkülerini çaldırmak istemişti... "As Time Goes By" elbette.

Oysa Rick yasaklamıştı o şarkıyı çalıp söylemesini.

Sonra, o gece sabaha kadar içip söyletecekti, "o katlandı madem, ben de dayanırım" demişti.

* * * * *

Nedir Casablanca'nın büyüsü?

Nedir, Casablanca'yı, bütün zamanların belki de en etkileyici filmi yapan?

Eleştirmen gözüyle bakarsan, orta halli bir melodram, hiç olmayacak rastlantılarla dolu, içinde aramakla bulamayacağın insan çeşitlerinin cirit attığı bir "kordela"...

Hollywood'da, 1942 yılında, öyle pek de umut bağlanmadan üretilmiş herhangi bir film... Hatta derler ki, Rick rolünü Ronald Reagan'a önermişler başında da, kabul etmemiş enayi, iş Bogart'ın üzerine kalmış!

İyi ki de öyle olmuş. Ingrid Bergman'ı öpen bir ABD Başkanı düşünebiliyor musunuz? Ya da, "yeş, kid" deyip duran ikide bir...

Umberto Eco ustamız, "daha önce çekilmiş ve daha sonra çekilecek

binlerce filme gönderme yapan, öğeleri kendi aralarında birbiriyle konuşan, benzeşen, birbirinden bir şeyler alıp veren bir film bu" diyor kitabında, işin matrağı, yaşı kırkın üzerinde olan kuşaktan çok yirmilik gençleri daha çok etkiliyor şimdilerde!

Casablanca'da hiç beklenmedik bir sürü olayın birbiri ardına sıralanması, senaryo yazarının, yönetmenin "dahiyane" buluşlarından değil, senaryonun, bizim bir haftada bitirilen boktan Yeşilçam yapımları gibi, çekildikçe peyderpey yazılmasından ileri geliyormuş!... Hatta bu o kadar böyle ki, son günlere kadar yönetmen Michael Curtiz bile, Ilsa Lundt sonunda Lizbon uçağına ve oradan da Amerika'ya kocası Victor'la mı, yoksa sevgilisi Rick'le mi binip gidecek, bilmiyormuş!

Buram buram "egzotizm" kokan bir Hollywood ürünü çıkarmak istemişler ortaya, Casablanca yerine, ne bileyim, Hong Kong, Macao falan da olabilirdi... Ama burası, Nazi işgali altında inleyen, Avrupa'dan kaçan yetmiş iki milletten kişinin gelip harman olduğu "kozmopolit" şehir, üstelik Vichy Fransası'nın yönetimi altında, yani Alman yanlısı ama bütün bütüne de Alman zagonu, "fiilen" Alman işgali yürürlükte değil... Nitekim, kırpık bıyıklı, rüşvetçi, zampara Fransız candarma yüzbaşısı Louis Renault'yu oynayan unutulmaz Claude Rains, filmin sonunda (senaryocuyla Curtiz nihayet karar vermişler!), uzun süre Alman köpekliği ettikten sonra imana gelecek, Rick'in Binbaşı Strasser'i havaalanında vurup öldürmesi üzerine elindeki Vichy Suyu şişesini çöp tenekesine atacak, özgür Fransızları, De Gaulle'ü seçecektir...

İkisi kol kola yürüyüp uzaklaşmadan, The End yazısı çıkmadan önce de, sisler ve bulutlar içindeki uçak pistinde söylediği o cümle... Casablanca filminin kendisi gibi "mitolojiye" dip notu düşülmüş o laf... "Round up the usual suspects", her zamanki şüphelileri toplayın...

* * * * *

Böyle belli başlı bir kaç cümlesi var ki senaryonun, filmi seyretmiş seyretmemiş her kişioğlunun ezberinde. Biri elbette Ilsa Lundt'un Almanlar Paris'e girerken Rick'e söylediği, "bunlar top sesleri mi yoksa kalbim mi gürlüyor"... Ama en ünlüsü, "bir daha çal Sam" tabii.

Siyah-beyazı yumuşak, çerçevesini sık sık bir ucundan öbür ucuna projektörlerin taradığı, Rick'in Yeri'nin 1942 modası pencere jaluzilerinin çubuk çubuk enine gölgelerinin durup durup Bogart'ın ya da Bergman'ın üzerine vurduğu filmdir Casablanca... Doksan sekiz dakika boyunca herkes 1943 Oscar'larını kazanmak için elinden geleni

yapar. Conrad Veidt'in oynadığı Binbaşı Strasser'de, Veidt'ın 1920'de manyak doktorun yamağını canlandırdığı Doktor Kaligari'nin Muayenehanesi'nden taşınmış lezzetler, sonradan şişmanlayacak Peter Lorre'nin gencecik şekliyle üstlendiği vize karaborsacısı Ugarte'de Fritz Lang'ın Doktor Mabuse'lü döneminden çizgiler vardır... Rick'in rakibi, hani şu Yeşil Papağan barını işleten şişman adam tabii Sidney Greenstreet! Laszlo'yu oynayan Paul Henreid sonraları nerelere yitip gitti acaba?

Şimdi, Lizbon üzerinden New York'a kaçmaya umutsuzca çabalayan genç Bulgar çiftini kimlerin "canlandırdığını", şişman metrdoteli, Hollanda kaçkını yaşlı özgürlük savaşçısı Karl'ı kimin oynadığını kaç kişi ha deyince çıkarabilir acaba? Ya, başında Rick'e tutkun, Alman subaylarıyla yatıp kalkan ama Victor Laszlo'nun orkestraya çaldırdığı Marseillaise'i duyunca gözyaşlarını tutamayıp "nedamet getiren" Fransız kızının adını bilen?

Hadi Sam'i ben söyleyeyim: Dooley Wilson.

* * * * *

Peki, Rick'le Sam arasında süregiden ilişkide bir efendi-köle, zenci-beyaz tortusu yok mu?... Var tabii, öyle bir var ki... Sadık zenci Sam, "As Time Goes By"ı tıngırdatmadığı zamanlarda Gershwin çalar, efendi de iyi yürekli, hani o kölesini hem sömüren hem de hasta düştüğü zaman yatağının başucuna koşup eliyle sıcak çorba içiren güneyli toprak ağası cinsinden!

Rick'e tutulmamak mümkün müdür? Bulgar kızı, kendisine ve kocasına vize alabilmek uğruna Yüzbaşı Renault'nun yatağına razı, gelip ona akıl danışınca yüzünün çizgileri hiç oynamıyor, oysa içerideki kumarhanede "şansını deneyen" genç kocaya, bütün parasını 22 numaraya oynattırıp, Renault'dan vizeleri bununla aldıracak, kızın bütün ömrü boyunca çekebileceği acıyı çektirmeyecek çözümü o an kafasında bulmuştur.

Tıpkı, "bir dümen çevirip" Ilsa Lundt'u son dakikaya kadar kendisiyle kaçacağına inandırdığı ve onu kocasıyla uçağa bindirip gönderdiği gibi...

Ilsa'yı seviyor ama sahip olamıyor... Ilsa, iki adam arasında perişan... Victor Laszlo, katıksız, pürüzsüz kahraman, sevdiği kadını başkasına kaptırmış, uçağa kendisiyle birlikte binse bile bir daha artık hiç yüzde yüz kendisinin olmayacak bir kadını.

Casablanca, mükemmel bir "kitsch" örneği olabilirmiş, ama muhteşem

bir sanat eseri, bir sinema şaheseri olmuş.

* * * * *

Umberto Eco da aynı fikirde. Onda, vaat edilmiş topraklara ulaşmak için bekleme çilesini çekip, sonunda da arınan insanoğlunun temel dramı vardır, diyor.

Ve ekliyor: Üç-beş bayat numara katılsaydı bu filme rezil kepaze bir fotoroman çıkardı ortaya, ama birbiri ardına bilinen bilinmeyen bütün bayat numaralar sıralandığı için, bir şaheser olmuş!

Ve diyor ki, bu tür ayakaltı melodramlarında, hep aldatılan kocayla zaferi kazanan sevgili vardır, burada üçgen tersine çevrilmiş.

Üstüne üstlük, hele o barda Laszlo'nun yaralı kolunu sarıp Rick'le konuştuğu sekansta ne bulmuş bakalım üstad? Bilinç düzeyinde algılanması epey zor bir ilişki var diyor iki adam arasında, ikisi de birbirine hayran, ikisi de kadını, birbirlerine kendilerini beğendirmek için vasıta ediyorlar...

Yani, milyonlarca Casablanca hayranının gazabını üzerine çekeceğinden korkmasa, Victor Laszlo'yla Richard Blaine aslında gizli eşcinsellerdir buyuracak!

* * * * *

Umberto Eco'yu "entel" ukalalıklarıyla başbaşa bırakalım biz, Rick'in Yeri'ne dönelim, içinde her türlü serüvencinin, karaborsacının, kumarbazın, orospunun, sulu zamparanın, içki tutkununun, faşistin, direnişçinin vıcır vıcır kaynaştığı mikrokosmos'a.

Orada zenci Sam dünya durdukça As Time Goes By'ı yeniden, yeniden çalıp söyler, orada beyaz ceketli, gömleklerinin yakalan sivri adamlar gezinir, ayakkabılan iki renk, çakmakları benzinli, saçları kısa kesilmiş ve geriye taranmış... Orayı anlatan sinema şeridi, "eski usul" tiz sesler çıkaran giriş müziğini çalar, jenerik tiyatro broşürü gibidir, her oyuncunun adının yanından uzayan nokta noktalar, çerçevenin sağ yanında, "karakterlerin" isimlerine kadar gidip onlarla buluşur...

Kötü çizilmiş Avrupa ve Afrika haritaları belirir sonra, bir ok Paris'ten kalkıp Marsilya'ya iner, oradan denizi aşıp Cezayir'e Oran limanına varır, çölü geçip, Fas'ın okyanus kıyılarına ulaşmak üzere...

Orası, o filmin gösterdiği, Pasifik kıyılarında kurulmuş bir stüdyonun bir plato köşesinin olabileceği kadar bir Fas çarşısıdır, ancak

Amerikalı taşeronların hayallerinde yaşayan, gerçekte varolan değil de olması gerektiği gibi düşlenen bir "suk"...

Orada, düdükler, tabanca sesleri, fesli sömürge neferleri, çizmesi domuz yağıyla parlatılmış kaytan bıyıklı "zabitler" vardır, "emprime" elbiseli kadınlar, iskarpinleri mantar topuk.

Orayı, çok sevdiği bir kadın tarafından tren istasyonunda ekilmiş, acısını viskide boğmaya çalışan bir adam işletir, politikayla ilgilenmediğini, hiç kimse için kendi başını derde sokmamaya kararlı olduğunu ikide bir söylemeyi seven, ama sonunda sevdiği kadını kocasına bırakarak dönecek olan bir adam.

O kadın iki yıl sonra, "sanki dünyada gidecek hiç başka bar yokmuş gibi" kendi dükkânına, üstelik yanında kocasıyla geldiğinde içip sızan, kadın gecenin bir saati yeniden dönüp karşısına çıkınca kızıp köpüren, sonra kadının gözünden süzülen tuzlu damlaya karşı koyamayıp ona sarılan, onu öpen, saçını okşayan adam. Adı Rick. Kısaca.Orası Rick'in Yeri.

O kadar ünlenmişti ki, savaş boyunca, Amerikan ordusu telsizlerinde Casablanca şehrinin adı "Rick'in Yeri" koduyla geçerdi... Rick'in Yeri. Yani, yüreğimiz.

NEDEN ANTOINETTE?

Yazarlık, say ki orospuluk gibi bir meslek: Hani Charles Baudelaire, etini beş franka kiralayan bir Yahudi kadıncağızı elinden tutmuş, gezmeye Louvre Müzesi'ne götürmüş de, çıplak heykelleri, o tepesi çapı çevresi yerinde, birinin ötekine oranı, yüksekliğinin genişliğine bölümü, tomurcuk büyüklüğünün dikliğiyle çarpımı falan milim şaşmayan Milos memelerini, o cilalı mermerin pırıl pırıl pırıldattığı saltanatlı kalçaları görünce zavallı "hayat kadını" nasıl utanmış, elleriyle yüzünü kapamış, "bunların sergilenmesine nasıl izin veriliyor Mösyö?" diye sormuş ya...

Baudelaire de, "yahu", diyor, "ben de beynimi satıp şair ve yazar geçiniyorum, utanmam sıkılmam yok oysa! Ne iştir?"

Lafı nereye getireceğim, kafamda bir konu var, daha doğrusu bir kadın. Onun, beni çok etkilemiş, çok çok etkilemiş birkaç özelliği birkaç tırmık yer etmiş ya zihnime, neresinden başlamalı diye tasalanıyorum, nasıl bir kalem orospuluğu yapmalı da okuyucunun ilgisini daha ilk satırdan kıskıvrak bağlamalı?

Bakınız, şunu deneyelim:

* * * * *

Yirmi iki yıl sonra cesedini, ondan kalanları aradıklarında, ellerine geçen hepi topu birkaç iskelet parçası, birkaç kaval kemiği, belki "baseninden", bir zamanlar nice soylunun yüreğini hoplatmış o pespembe kalçalarından kalan üç-beş kırık kemik. Jartiyerinden teşhis ediyorlar! Yarısı çürümüş, soluk, çok soluk, tirşe rengidantelinin ucu duruyor da gerisi unufak olmuş, eline alınca dağılıveriyor...

Kazmacılar, kazıya "nezaret eden" görevli, iliklerine kadar titreyeceklerdir; tuhaf bir ürperti bu, mezar açmaktan, yirmi iki yıl önce öldürülüp gömülmüş bir cesedi bulmuş olmaktan ileri gelmiyor, hayır. Küreğe çarpan, Kraliçe Marie-Antoinette'dir.

Kocasının küçük kardeşi, eski kayınbiraderinin özel emri üzerine arıyorlardı onu. Şişman kral Louis XVIII'in çabasıyla, bir komisyon momisyon kurulmuş herhalde, izi belirsiz iki ceset aranıyor, bahtsız kraliçenin, o gözleri Viyana mavisi, saçları Schönbrunn sarısı, bir türlü mutluluğu bulamamış kadıncağızla, gene şişman, belki budala ama çok iyi niyetli, çok saf, çok "gariban" eşinin, On Altıncı Louis'nin

iskeletleri...

Üstelik ikisi de başsız! Kurukafaları boşu boşuna arayıp durmasının gereği yok krallık encümeninin, giyotinde kesildikten sonra hangi çukura fırlatıldıklarını tarih kayıt düşmemiş bir köşeye...

1815'tir, Napoleon kaçmış, eski kiralın göbekli kardeşi tantanayla Paris'e dönüp tahta kuruluyor, Champs-Elysees'de, onu tahta oturtan Rus kazaklarının atlan ağaçların yapraklarını kemiriyorlar, Palais-Royal'de Prusyalı General Blücher kumar masasında fena halde kazıklanıyor her gece... Louis, ağabeyinin ve yengesinin iskeletlerini bulmak, onlan "adam gibi", hatta muhakkak gereğinden çok fazla görkemli bir kilise töreniyle Saint-Denis Katedrali'ne, atalarının yanına gömdürmek isteyecektir...

Kazdıklan yer mi neresi? Paris'e düşerse yolunuz, nasıl olsa Galeries Lafayette'e damlayacaksınız ya alışveriş yapmaya, Paris'e yolu düşen her Türk kadını gibi, hah işte, çarşıdan çıkınca Boulevard Haussmann boyunca yürüyünüz, doğuya değil batı yönüne, şöyle bir kilometre kadar gidince yeşillik bir alan gözünüze ilişecek sol kaldırımda, kafanızı kaldırırsanız Saint-Augustin Kilisesi.

Şimdilerde orada kalın kalın ama kara gövdeli ağaçlar var, "parkın" bir köşesinde minik bir "şapel", hani nasıl derler kilisenin yavrusu, gâvurların mescidi...

Benden size "abi tavsiyesi", akşam vakti gitmeyin, gündüzün nisbeten ışıklı saatlerini tercih edin, çünkü hava kararmaya yakın, ortalığa garip bir sessizlik, anlatılmaz bir hüzün çöker, sağınızda solunuzda nereden çıktığını bilmediğiniz fısıltılar işitirsiniz, sanki loş köşelerden, ağaç arkalarından, duvar diplerinden binlerinin ruhları çıkıp size yalvaracaktır, huzur içinde uyumamız için duanızı esirgemeyiniz...

Çünkü efendim, orası, Concorde Meydanı'nda Brest şehrini tasvir eden kadın heykelinin hemen yakınına, Crillon Oteli'nin, hani şu Turgut Özal ile Semra Özal'ın Paris'e gittikleri zaman kaldıkları otelin önüne, Champs-Elysees'nin girişindeki "Marly atları" heykellerinden tarafa kurulmuş giyotinin, iki yüz yıl kadar önce kestiği başlardan artakalan gövdelerin gömüldüğü yerdir!

Kocaman bir çukur, diplerinden şıpır şıpır kan damlayan saman arabaları, hababam o çukura başsız beden taşıyorlar, şöyle bir silkelenip yuvarlanıyorlar aşağıya cesetler, elbette önce üstleri başları Cellat Sanson ve yamakları tarafından bir güzel yoklanıp işe yarar, dişe dokunur, para eder ne varsa alınmış, çoğu zaman fırfırlı

gömlekleri, ipek çorapları, tokalı ayakkabıları da çıkarılıp cascavlak bırakılmış olarak...

Hepsi orada yatıyorlar işte, hepsi... Soylusu da burjuvası da köylüsü de işçisi de, birbirlerinin canına susamış yüzlerce insan... Louis, Antoinette, kraliçenin eski sevgilisi Bamave, onlan ölüme gönderen Danton, Danton'u ölüme gönderen Robespierre, Marat'yı banyosunda bıçaklayan Charlotte Corday, hepsi...

Üzerlerine sönmemiş kireç dökmüşler... Yirmi iki yıl sonra yeni kralın emri üzerine, yengesinden geriye bulunan kalıntı, ne bir haç, ne bir kefen, yalnızca çürümüş birkaç kemik üzerine yapışmış kalmış bir jartiyer parçası olmuş...

Oğlunun, tahta geçmek üzere yetiştirdiği ama daha on yaşında Temple hapisanesinde ölüp giden o zavallı çocuğun yattığı yer hiçbir, ama hiçbir zaman bilinemedi, gene de kısmetli sayılırdı Antoinette, hiç olmazsa kendisinin birkaç kemik parçasını törenle kiliseye defnettiler sonradan.

Bu yazıya başka türlü de başlayabilirdim.

Gerdanlığını anlatabilirdim mesela. Hani, Rohan kardinali ona sırılsıklam âşık da, Cagliostro denen aşağılık serseri, dolandırıcı sahtekâr, eski Valois krallarının soyundan gelme Jeanne adlı bir kadın ve de onun dostu postu vasıtasıyla iri kıyım, yaşlı prensi, gözü yükseklerde kardinali bir güzel kazıklıyorlar... Sözde, kraliçe , Quai des Orfevres'de "faaliyet gösteren" Böhmer ve Bossange adındaki kuyumcu beylerin imal etmiş oldukları muhteşem bir gerdanlığın hediyesi karşılığında, Versailles Sarayı'nın bahçesinde bir gece yarısı akça pakça ve yumuk bileğini Rohan'a şöyle bir öptürmeye razı olacaktır...

Kraliçenin yerine, bir sokak orospusunu bulup şişman kardinalin yüreğini hoplatıyorlar karanlıkta... İyi de, bir süre sonra Böhmer ile Bossange, gerdanlığın parasını Antoinette'den istemeye kalkınca çıkacak patırtı bütün Fransa'yı tepeden tırnağa sarsacak, Avusturyalı kraliçeden zaten nefret eden halkın ona açık açık hakaret eden şiirleri, gazete parçacıklarını, risaleleri, elden ele dolaştırmasına yol açacak, devrimi hazırlayacaktır.

* * * * *

Bu da iyi bir giriş sayılırdı: Bamave'la çok kırıştırmıştı ama, asıl, deli gibi sevdiği, İsveçli Kont Fersen, hani şu, patlak gözlü, "iyi çocuk" suratlı, hüzünlü delikanlı... Antoinette'i hapisten, giyotinden

kurtarmak için planlar kuruyor, onu kaçıracak adamlar tutuyordu da; ağır ve yosunlu taşlarda fırça bıyıklı, tahta ayakkabılı, piposunda kaba tütün, belinde boyundan büyük palalarıyla gezinen devrim muhafızlarının öksürüklerinin yankılandığı, bir köşesinde titrek bir mum yanan, mutlaka bir Meryem tasviri bulunan hücreye, içine küçük kâğıtlar tıkıştırılmış kıpkırmızı karanfiller gönderiyor: Metin olunuz madam, sizi oradan çıkaracağım!

Çıkaramadı.

Fersen'le, Versailles'ın bahçesinin bir ucunda, o zamanların, Jean-Jacques Rousseau'nun hani bizim "nostalji modasını ortaya atmamız" gibi tutup çıkardığı "köylü modasına" uygun, "rüstik takılınan" kulübede buluşurlardı...

Oraya, Antoinette'i görürüm umuduyla gittim.

Yanlış okumadınız. Kraliçenin hayaletini görmek için gittim!

Çünkü, görenler olmuş.

Bakın şimdi: 1901 yılıdır, iki kız kurusu, Charlotte Moberley ile Eleanor Jourdain adlı iki "ahret kardeşi", Londra'dan kalkıp Paris'e gelmişler ya "turist" olaraktan, elbette Allah'ın emri, trene binilip Versailles'a gidilecek ve de bahçede gezilirken, küçük ve büyük Trianon'ları geçip kraliçenin şişman kocasından, sarayın ukala ve züppe soylu kalabalığından kurtulmak, ve de elbette gizlice Fersen'le buluşmak üzere yaptırmış olduğu bir dizi kulübe, minik köy yavrusu ziyaret edilecek!

Gitmişler. Bir sarmaşık kümesinden, kameriye benzeri bir uzun ince yoldan geçiyorlar...

(Seksen sekiz yıl sonra ben de geçtim.)

Geçer geçmez karşılarına çıkan, on sekizinci yüzyıl giysileri içinde bir bahçıvan! Üstelik adam varla yok arası, garip bir sis içinde, konuştuğu Fransızca da kulağa bir hoş geliyor, artık kullanılmayan fiil çekimleriyle (Dame de Sion, Saint-Benoit mezunları, hatırlayınız, "subjonctifpasse deuxiemeforme), artık söylenilmeyen kelimeler kullanıyor adam, onlara yol gösteriyor, sisler içinde üstelik...

Sanki her şey "tüllere" bürünmüş, yaşlı kızlar tuhaf bir duyguya kapılıyorlar, "rüyada" gibidirler, yanlarından hızla geçen bir adam, kafası pudralı peruklu, saçının arkası at kuyruğu da siyah kadifeden kurdeleli; eteği tafta, saçları tepede toplanıp hayli kabartılmış bir

başka kadın, belli ki kraliçenin nedimelerinden, ağacın dibine oturmuş, eski Yunan tapınağından bozma Eros heykeli köşesinin, Aşk Tapınağı özentisi o ünlü eserin resmini çiziyor kendi kendine...

Ve, damı köylü usulü gübre ve yapağıyla kaplı, badanasının kireci tatlı kırmızı, gölünde ördekler gezinen evlerden birinin penceresinde, Marie-Antoinette'in, kesileli o tarihte yüz yedi yıl olmuş kafası, onlara gülümsüyor!

Ben de gittim. Aynı yabangülü fidanlı kameriye irisi yoldan geçtim, ama ne bahçıvan buldum, ne saraylı, ne de kraliçe.

Neden görünmek istememişti acaba? Düşman mı sayıyordu beni? Danton'u çok sevdiğimi, cumhuriyetçi olduğumu biliyordu da ondan mı yüz vermemişti?

İki yüz yıl sonra politika tartışmanın ne gereği vardı asaletmeap, ben sizi bir insan, güzel bir kadın, mutsuz bir kadın, acı çekmiş bir kadın olarak görmeye gelmiştim, hatırınızı sormaya...

Devrimciler sizin için ne alçakça, ne iğrenç iftiralarda bulunmuşlardı hani; güya, kocanız ve oğlunuzla kapatıldığınız Temple kalesinde, önünde sonunda kaçınılmaz ölümü, giyotine gideceğiniz günü bekler, duruşmanıza, o bir duruşmadan çok gülünç bir danışıklı dövüşü andıran davaya hazırlanırken, kocanızla aynı adı taşıyan oğlunuz Louis'yi evet, daha küçücük çocuk, kendi kendini eliyle doyurmaya alıştırdığınızı ileri sürmüşlerdi... O dönem bu büyük bir suç, akıl almaz bir günah, insanı çıldırtan, bütün kötülüklerin anası sayılan bir bağışlanmaz ayıp sayılıyordu... Devrimci de olsalar, insanların temel dangalaklıkları değişmiyordu hiç... (Üzülmeyin kraliçem, bizim yüzyılımızda da bazı devrimcilerin bazı dangalaklıkları hiç değişmedi!)

Hatta daha da ileri gidip, öz oğlunuzla yatıp kalktığınızı bile dillendirmeye cüret etmişlerdi...

Adliye Sarayı'mn, bir yanı nehire, öbür yanı giyotine gidecek kadınların upuzun saçlarının kesildiği, çeşme başında son hıçkırıklarını tükettikleri avluya bakan duruşma salonunda dimdik durmuş, kaskatı kesilmiş başınızı orada bulunan ve hepsi de, ellerinde şişleri yün yumakları, bir yandan örgü örerken bir yandan sizin nasıl öldürüleceğinizi izlemeye gelmiş kadınlara çevirmiştiniz...

Ve, "bu iğrenç suçlamaya, bu korkunç iftiraya cevap vermeye tenezzül edecek değilim, aranızda bulunan annelere sesleniyorum, onlar beni anlayacaklardır..." demiştiniz, sessiz bir çığlık, kocaman bir meydan

okuma gibi.

Tısss. Kimseden çıt çıkmamıştı.

Anlamışlardı.

Ve, sizden düpedüz nefret ettikleri halde, üzülmüşlerdi. Kraliçe olarak mideleri bulanıyordu sizi görünce ama, anne olarak onların da yürekleri sizinki gibi cız etmişti.

Ertesi günü mü, kafanızı kestiler.

David adlı verilen o adi herif, her dönemde her yöneticinin yağcısı, Robespierre'e köpeklik edip sonra onu da satan o pis serseri, ama çok büyük ressam, Adliye Sarayı'nın hemen karşısındaki evlerden birinin penceresine tünemiş, saman arabasına binerken hemencecik ayaküstü kara kalemle, kömür parçasıyla "krokinizi" çizmişti; kafanızda "bone", elleriniz arkadan sicimle bağlı, daha otuz sekiz yaşınızda yüz otuz sekiz yıllık çökmüş, kırış kırış olmuş suratınız, sapsarılıktan birkaç ayda bembeyaza kesmiş saçlarınız, bir zamanlar upuzun, ama az önce "Kadınlar Avlusu'nda" dibinden makasla kesilmiş saçlarınız...

Oysa akça pakça, o yılların modası uyarınca pek de tombul, pek hoppa ama iyi yürekli bir kadındınız siz kraliçem, kocanız da saf ama dangalak bir herifti... Ananız olacak İmparatoriçe Maria-Theresa karısı sizi zorla evlendirmişti onunla, uzun süre, bir-iki yıl kadar Louis'nin pipisi kalkmamıştı da, Viyana'ya, ananıza içli mektuplar döşenmiştiniz, olmuyor anneciğim, olamıyor, uykularım kaçıyor, sinirlerim bozuk, ne yapacağımı şaşırdım, her gece yatağımda ağlamaktan sabah gözlerim davul gibi şiş kalkıyorum, sarayda anlayacaklar diye de ödüm kopuyor...

Hoppa, şımarık bir kızdınız gençliğinizde, ama hiçbir zaman devrimcilerin görüp göstermek istedikleri kadar rezil bir karı olmadınız. Birkaç masum flört, kocanızı birkaç aldatmaca, sonra Fersen'le umutsuz umarsız, hani nasıl derler, "çılgınlar gibi" bir gönül serüveni, toplasan hepsi bu.

Size çok çektirdiler. Ve ölümünüzden yirmi iki yıl sonra, topak topak kireç parçalarının, iki metre toprağın altından bulunan, kemiğinize yapışmış jartiyerinizin çürümüş parçası oldu, işte o kadar hepsi...

Neden bana da görünmek istemediniz sanki kraliçem, merak etmeyin, size hayran değilim, "tipim" sayılmazsınız pek, öyle tombul sarışınlardan, safça akça pakçalardan çok da hoşlanmam, ama özür dileyecektim. Size başkalarının çektirdiği acılar için özür dileyecektim,

elinizi öpecektim, saygılarımı sunacaktım...

Neden bana görünmek istemediniz Antoinette?

Hani bizim Wolfie, Wolfgang Amadeus Mozart canım, daha siz altı, kendisi sekiz yaşında Viyana'da tanıştırmışlardı, o piyano çalıyordu, babası Leopold elinden tutup saraya getirmişti dinletmeye, siz ortalıkta koşturup oynuyordunuz... Sizi pek beğenmiş, "büyüyünce ben bununla evleneceğim" diye tutturmuştu da, babası saten redingotunu ucundan çekiştiriyor, masanın altında tekmeler savuruyordu, yapma oğlum, kendine gel evladım, siz onun kusuruna bakmayınız haşmetmeap, ne de olsa daha çocuk!

Ben de Mozart gibi Kova burcundanım kraliçem, üstelik "yükselen burcum" de tıpkı Mozart gibi Başak...

Acaba, sütten ağzınız yanmıştı iki yüz otuz yıl önce de onun için mi bana yüz vermediniz?

Sözün ardı: Fena halde rezil olduk!

1989'un 22 Haziran gecesidir, Kireçburnu'nda Memduh Paşa Yalısı'nın açılışı... Bilen bilir, yalıdan bozma, yazlığı kışlığı ayrı, havuzu bahçesi her bir şeyi bir tamam, mükemmel bir "lokal" bu, fiyat canibinden sual ederseniz gideni az biraz "oyuyorlar" ama, içki mazbut, yemekler muhkem, hele cazbant muhteşem.

Bizim şarkıcı Hümüş'ün (Hümeyra) kardeşi Aziz, rahmetli Malike Hanım'dan kalan paranın üzerine borç harç edinip açmış, biz de "hemşirenin arkadaşı kontenjanından" davetliyiz, bu arada Gelişim Yayınları'nın bazı ensesi kalınları, Ercan Arıklı'nın kulağına gider de hesap sorar korkusuyla, fakiri elli metre öteden görünce sığınacak delik arıyorlar... Böyle şenlikli bir akşamdı.

Tabii bendeniz, kokteyllerde mokteyllerde tanımadığım etmediğim hiç kimseyle iki laf konuşmaktan aciz "asosyal" bir yaratık olduğumdan, tam kadeh elimde bir köşeye çekilip murtlaşmaya hazırlanıyordum ki, bre medet, Erdal Öz, yanında eşi Samiye, ve dahi kaynanası, ve dahi hani o Viotti konçertolarından, baroktan hoşlanan ufak tefek geçkince sarışın, hamle ettiler... Çok şükür onların masasına takıldım da, gecenin büsbütün piç olmasından sıyırdım.

İşte o masada, iki bardak rakıyla iki çatal dönerli pilav arası, Samiye ile anası, dergide daha yeni yayınlanmış dumanı üzerinde "Yok Kadınlar" hakkında yaman eleştirilerini patlattılar:

Meğerse o şiir... Hani bütün yazıyı üzerine kurduğum, çıkış noktası ettiğim şiir, Alfred de Musset'nin değilmiş!

Peki ya kimin? Mis gibi Paul Verlaine!

Samiye de, eski ama görkemli bir Osmanlı konağı gibi saltanatlı anası da, Dame De Sion görmüş, evde çatır çatır Frenkçe tekellüm eder, hem malumatlı, hem zevk sahabısı kadınlar, sana dediler, hiç yakıştıramadık Engin!

Yerden göğe kadar haklıydılar. Ama Ferhan'ın (Şensoy) kabahati, taa 1965'te mi ne, bana bu şiiri ezbere okumuş, defterime yazdırmış, sonra da imzasını Musset olarak vermişti.

Kabahat Ferhan'ınsa eşeklik de elbet benim, yirmi beş yıldır açıp kitabına bakmadığım için.

Düzeltirim, dedim. Derginin gelecek sayısına not düşerim, yazılar birikip toplanıp Cep Kitapları'na teslim edileceği zaman da üzerini karalayıp doğrusunu yazarım.

Ama öyle yapmadım. Neden mi?

Yiyeceğim haltı yemiş bulunmuşum bir kere, okuyan öyle okumuş, şimdi sanki hiç böyle bir yanlışlık yapılmamış gibi davranmak mertlik mi sayılacak?

Dergiyi okuyanı enayi yerine koymak, kitabı alana bilgi satmak ayıp kaçmayacak mı?

O zaman, dedim kendi kendime, olduğu gibi bırakır, arkasına açıklama eklerim.

Eh, ne edelim, bu kafayla hayatta iki yakamız bir araya gelmedi, gelmeyecek gitti: elimden de Doğrucu Davutluk'tan başkası gelmediğine, gelmeyeceğine göre...